

IKÄÄNTYMISDISKURSSI ILTA-SANOMISSA

Marcus Heinoja

**Gerontologian ja
kansanterveystieteen
pro gradu -tutkielma
Terveystieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2000**

TIIVISTELMÄ

Marcus Heinoja

IKÄÄNTYMISDISKURSSI ILTA-SANOMISSA

Jyväskylän yliopisto, terveystieteiden laitos, gerontologian ja kansanterveystieteen pro gradu -tutkielma, 2000, 84 s.

Tässä tutkimuksessa on selvitetty, miten tyypillinen populaarinen iltapäivälehti Ilta-Sanomat käsittelee palstoillaan ikääntyneinä pidettyjä henkilöitä ja ikääntymisilmiötä yleisellä tasolla. Tutkimuksessa ikääntymistä koskevaa ja sitä käsittelevää aihepiiriä nimitetään ikääntymisdiskurssiksi. Tutkimusmenetelmänä käytetään diskurssianalyysia, jonka avulla pyritään selvittämään, millaisen kuvan Ilta-Sanomat kirjoituksillaan ja toimituspoliittisilla valinnoillaan luo ikääntymisestä. Tarkoituksena on edelleen selvittää, uusintaako julkaisu kirjoitustensa välityksellä tutkielmassa käytetyn lähdekirjallisuuden vahvistamaa, yleisesti vallitsevaa ikääntymisdiskurssia, vai näyttääkö lehti pyrkivän jollakin tavalla manipuloidaan lukijoiden käsityksiä ikääntymisestä. Myös sitä tarkastellaan, miten Ilta-Sanomien välittämä ikääntymisdiskurssi nivoutuu osaksi yhteiskunnan asenne- ja arvoilma-
piiriä. Tässä analyysin tukena on käytetty referenssilähteistöä, joka sisältää laaja-alaista tutkimustietoutta gerontologiasta ja mediasta.

Aineisto on analyysia varten kategorioitu ensin artikkelityypeiksi ja edelleen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen diskurssidimensioon. Ikääntymistä käsiteltiin lehdessä varsin vähän. Ilta-Sanomien välittämä kuva ikääntymisdiskurssista on hyvin ambivalentti. Yhtäältä julkaisusta ilmenevän toimituksellisen linjan voi katsoa ainakin implisiittisesti pitävän yllä stereotyyppisiä käsityksiä ikääntyneistä henkilöistä ja ikääntymisestä ilmiönä, mutta toisaalta kuitenkin eräistä artikkelityypeistä tulee esiin tarve tietoisesti hälventää ikääntymisdiskurssiin liittyviä stereotypioita, yksioikoistuksia ja yleistyksiä. Siinä tapauksessa uutiskynnys madaltui selvästi kun jonkun ikääntyneenä pidetyn henkilön katsottiin tehneen jotakin ikäänsä nähden poikkeuksellista. Lisäksi oli havaittavissa, että referenssilähteistön antamaan tietouteen nähden ikääntymiseen liittyviä seikkoja alettiin nostaa kriittisesti esiin jo yllättävän varhaisessa ikävaiheessa.

Asiasanat: ikääntyminen, mediatutkimus, diskurssianalyysi

ABSTRACT

Marcus Heinoja

AGING DISCOURSE IN ILTA-SANOMAT

University of Jyväskylä, Department of Health Sciences, Master's Thesis of Gerontology and Science of Public Health, 2000, 84 p.

The subject of this study is to find out how a typical popular afternoon paper, Ilta-Sanomat, is treating persons considered to be aged and aging as a phenomenon at the common level. In this study the themes dealing with aging are called aging discourse. By means of discourse analysis it is examined what kind of impression of aging is created by Ilta-Sanomat's editorial policy and choices. It is also investigated if this publication reproduces by its articles the prevalent aging discourse which is confirmed by the sources used in this study, or if it is somehow trying to manipulate the readership's ideas about aging. Aging discourse is also viewed as a part of social attitudes and shared values. References which include gerontological studies and media studies are used to support this part of the analysis.

The data has first been categorized to article types and then to the physical, psychological and social discourse dimensions. There were very few articles treating aging in Ilta-Sanomat. The picture of aging which Ilta-Sanomat is conveying is very ambivalent. On the one hand it can be assumed that the editorial policy of the paper is - at least implicitly - to maintain stereotypic images of the aged and aging as a phenomenon, but on the other hand, however, there are some article types showing that there is also inclination to dispel stereotypes, one-ideaedness and generalizations related to aging. Additionally, it was especially newsworthy when a person considered to be aged was regarded to have been done something aberrant with respect to her or his advanced age. Compared to the references, Ilta-Sanomat tended to lay stress on things related to aging concerning surprisingly young people.

Keywords: aging, media study, discourse analysis

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO.....	1
2. TUTKIMUSASETELMA.....	3
2.1 Tutkimuskohteen esittely.....	3
2.2 Ikääntymisen määrittelyä.....	3
2.3 Tutkimusongelmat.....	4
2.4 Empiirisen aineiston keruu ja valintaperusteet.....	5
3. DISKURSSIANALYYSIMENETELMÄN ESITTELYÄ.....	8
3.1 Diskurssianalyysimenetelmän taustaa.....	8
3.2 Kielen ja kontekstin merkitys osana sosiaalista vuorovaikutusta ja diskursseja.....	9
3.3 Diskurssianalyysin erityispiirteet ja käyttö mediatutkimuksessa.....	12
4. TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSI.....	16
4.1 Analyysin pohjustusta.....	16
4.2 Esimerkkiartikkeli sellaisenaan litteroituna ja koodattuna.....	17
4.3 Tutkimusaineiston luokittelurungon laatiminen kategorioittain ja diskurssidimensioittain.....	19

4.4 Aineiston tekstien sisältöjen ja tulkintojen esittelemisen.....	23
4.5 Yhteenveto kaikkien kategorioiden diskurssi- dimensioista.....	57
4.6 Tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin arviointia.....	72
5. POHDINTA.....	75

LÄHTEET

1. JOHDANTO

Tämän tutkielman keskeisinä taustanäkökulmina on, että ensinnäkin ikääntyneiksi luettavien henkilöiden määrä lisääntyy koko ajan länsimaissa (Kinsella 1996, 32) ja toiseksi sanomalehdillä on suuri merkitys nyky-yhteiskunnassa (Katz 1979, 302). Joukkoviestin on paikka jossa eri yhteiskunnalliset tahot ja ryhmät kohtaavat. Viestinnän kautta syntyy tietoisuus yhteiskuntaelämän eri piirteistä ja alueista. (Pietilä & Sondermann 1994, 19-20). Mediatutkimus muun muassa pohtii, miten joukkotiedotus vaikuttaa tiettyjen erityisryhmien ja suuren yleisön välisiin suhteisiin. Mediateksti representoi maailmaa sekä rakentaa identiteettejä ja tieto- ja uskomusjärjestelmiä. Näin yhteiskunnalliset ja kulttuuriset aspektit muotoutuvat jatkuvasti. (Fairclough 1997, 23, 76.)

Ihmiset siis muodostavat käsityksiään pitkälti median esittämien mallien ja luomien vaikutelmien perusteella. Ikääntyneitä henkilöitä voi hyvällä syyllä pitää mediassa omana erityisryhmänään, jota usein kohdellaan omalla tavallaan. Ikääntyneiden ihmisten määrällinen painoarvo on lisääntymässä länsimaisissa yhteiskunnissa. Siksi ei ole yhä yhtä selvää, millaisia asioita ikääntyneistä henkilöistä tuodaan mediassa esiin, keistä puhutaan ikääntyneinä ja miten ikääntymisilmiöön kokonaisuudessaan asennoidutaan. Tässä työssä pyritään selvittämään, pitääkö tutkimuksen kohteena oleva iltapäivälehti Ilta-Sanomat yllä stereotyyppisiä mielikuvia ikääntymisestä, vai näyttääkö julkaisu pyrkivän muuttamaan vallalla olevia käsityksiä johonkin suuntaan.

Viimeisen vuosikymmenen aikana ovat kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät saaneet yhä suuremman painoarvon ajateltaessa ikääntyneiden ihmisten tutkimusta. (Rubinstein 1994, 68; Bryman & Burgess 1994, 1). Tutkimus vaatii erityisesti silloin kvalitatiivisen metodiikan käyttöä, kun on olemassa vain vähäinen määrä aiempaa tutkimusta valitusta aiheesta, ja tarkoitus on lisätä sosiaalisen kontekstin ymmärtämistä. (Keith 1994, 105.)

Omassa tutkielmassani on tutkimusaiheena selvittää yhtä laadullista tutkimusmetodia eli diskurssianalyysia apuna käyttäen, miten Ilta-Sanomien laajalevikkisimpänä suomalaisena iltapäivälehtenä ja tyypillisenä populaarimedian edustajana esittää sivuillaan ikääntyneet ihmiset ja ikääntymisilmiön kokonaisuudessaan. Jatkossa nimitän tätä aihepiiriä koskettavaa asiakokonaisuutta lyhyesti ikääntymisdiskurssiksi.

Tutkimusaineistoksi on valittu tietty määrä lehden numeroita tietyllä aikavälillä, eli kaikki julkaistut vuoden 1999 kevättalven lehdet kolmen kalenterikuukauden ajalta. Aineistoksi on määriteltävä ja rajattu myöhemmänä esitellyin kriteerein sellainen ikääntymisdiskurssia laadullisesti representoiva tekstiaineisto, joka vastaa tutkielmassa asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

Tutkimukseni puitteissa olen havainnut, että analyysin rakentuminen alkaa jo aineiston valinta- ja luokitteluperusteista. Kvalitatiivisen tutkimuksen kehittämisen perehtyneet tutkijat Mitteness & Barker sekä Burgess toteavatkin, että analyysi ei varsinaisesti ole laadullisen tutkimuksen erillinen osa, vaan analyysia voidaan prosessoida samaan aikaan aineiston keruun ja käsittelyn kanssa (1994, 89; 1984, 217).

Kaikkien artikkeleiden sisällöt kaikista lehdistä on käyty läpi samoin kriteerein. Tarkoituksena on ollut selvittää niitä laadullisia ilmaisuja, merkityksiä, suhteita ja valtarakenteita, joita ikääntymisdiskurssista voi katsoa nousevan esille. Analyysiosuudessa aineistoa on tarkasteltu artikkelityypeittäin kategorioina ja niiden alakategorioina kolmen diskurssidimension avulla. Diskurssidimensioiden keskeiset näkökohdat on lopuksi vedetty yhteen, ja sisältöä on tarkasteltu gerontologisen- ja mediatutkimuskirjallisuuden kautta.

2. TUTKIMUSASETELMA

2.1 Tutkimuskohteen esittely

Ilta-Sanomien yleisesittelynä on lehden toimituspäällikön Kari Ylänteen sähköpostitse 27.8.1999 lähettämä tietopaketti. Seuraavat tiedot on poimittu hänen viestistään: Ilta-Sanomat on Suomen suurin iltapäivälehti, jonka keskilevikki vuonna 1998 oli noin 220 000. Päivittäin lehteä lukee noin 882 000 suomalaista. Ilta-Sanomat on saatavissa vain irtonumerona, ja se alkoi ilmestyä erikoisnumerona Mäntsälän kapinan aikaan vuonna 1932 vallankaappauksen uhatessa tasavaltaa. Lehden pyrkimyksenä on kertoa uutiset ja niiden taustat moniarvoisuutta kunniottaen - ilman riippuvuutta poliittisista tai muista taloudellisista painostusryhmistä. Toimituspäällikkö Yläntee luonnehtii Ilta-Sanomien linjaa ja sisältöä käsitteellä "eurooppalainen laatutabloid".

Aineiston merkittävyydelle on vaikeaa asettaa ennakkokriteerejä, mutta aineiston yhteiskunnallinen ja kulttuurinen paikka on kuitenkin pyrittävä tarkoin määrittelemään (Mäkelä 1990, 49). Ilta-Sanomien voinee katsoa jo sen laajan levikin vuoksi olevan merkittävällä paikalla vaikuttamassa yhteiskuntaan ja samalla vallitsevaan ikääntymisdiskurssiin. Lehti näyttää pitävän hyvin huolta tunnettuudestaan. Sen voi havaita lööppeineen olevan suorastaan osa suomalaista katukuvaa.

2.2 Ikääntymisen määrittelyä

Tässä työssä on aivan olennaista tehdä selvä ero vanhenemisen ja ikääntymisen välille. Kaikki kun vanhenevat syntymästään alkaen, eikä kronologiselle iälle voida mitään, mutta ikääntymistä fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena ilmiönä voi tarkastella spesifinä asiana. Ikääntyminen alkaa periaatteessa siinä vaiheessa, kun yksilön katsotaan saavuttaneen kypsän aikuisen iän. Perlmutter kuvailee asiaa niin,

että eri elämänvaiheissa käytetään ikään liittyvistä muutoksista omanlaisiaan termejä, joihin liittyy tiettyjä värityksiä. Esimerkiksi ikävaihetta syntymästä aikuisuuteen kutsutaan yleensä kehitykseksi (development), kun taas aikaa aikuisuuden rajapyykin saavuttamisesta kuolemaan kutsutaan vanhentumiseksi tai ikääntymiseksi (aging). (1988, 247.)

Tärkeä kysymys tämän tutkimuksen puitteissa on, millaiseksi ikääntymiskeskustelu Ilta-Sanomissa itsessään ymmärretään ja määritellään. Tästä lähtökohdasta johtuen ei ole mielekäästä tutkimuksellisesti lähteä asettamaan ikääntymiselle esimerkiksi mitään selviä ikärajoja. Vain ainoastaan aineistosta löydettyt tavat ja tyylit tuoda esiin ikääntymiskeskustelu - eli ketä kutsutaan ikääntyneeksi, mitä ikääntymiseksi ja miten asiat ilmaistaan - jäävät valinta- ja tulkintakriteereiksi.

2.3 Tutkimusongelmat

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto saatetaan muotoon, joka on valmis eriteltäväksi eli vastaamaan kysymyksiin, joita varten se on koottu (Ehrnrooth 1990, 37). Kun aineisto on käsitelty luvuissa 4.2 ja 4.3 kuvatuilla tavoilla, tarkastelen sitä seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. Millaisena ikääntyminen näkyy ja miten sen mielletään näkyvän henkilön psyykkisessä ja fyysisessä olemuksessa sekä miten hänen sosiaalinen ympäristönsä reagoi ikääntymiseen?
2. Millainen henkilön oletetaan olevan jossakin tietyissä tai erikseen korostetussa ikääntymisvaiheessa ja millaisen sosiaalisen roolin hänen odotetaan ottavan muiden ikäryhmien edustajiin nähden?
3. Miten ilmaistaan se, jos henkilön ikääntymisensä vuoksi katsotaan poikkeavan vallalla olevista normeista tai yleisistä käsityksistä johonkin suuntaan fyysisesti, psyykkisesti tai sosiaalisesti?

4. Missä iässä ja miten ilmaistuna aletaan puhua siitä, ettei henkilö kykene fyysisesti, psyykkisesti tai sosiaalisesti enää samoihin asioihin kuin nuorempana?

Edellisten tutkimuskysymysten tarkoituksena ei ole olla yksiselitteisen selvärajaisia, eikä niitä ole analyysissa enää erikseen kohdittain käsitelty. Ideana kysymyksissä on auttaa tutkijaa nostamaan esiin eri näkökulmista tutkimusaineiston ikääntymisdiskurssia käsittelevä aines sekä orientoida lukijaa mieltämään mihin tutkimuksessa pyritään.

2.4 Empiirisen aineiston keruu ja valintaperusteet

Lehtimateriaali on aineistona yleensä laajaa, joten otanta on välttämätön. Sanomalehtiä tutkittaessa on aineiston otannassa oltava riittävä kattavuus, ja aineistoon on syytä kuulua eri päivien ja viikkojenkin lehtiä. Muuten satunnaisuudet alkavat korostua liiaksi. (Tommila 1980, 65, 66, 69.)

Aineistoksi valittiin kaikki 1.2.1999 - 30.4.1999 välisenä aikana ilmestyneet Ilta-Sanomien numerot, joita oli yhteensä 76. Lehtien määrä vaikutti riittävältä tällaiseen tutkimukseen, jossa tavoitteena oli selvittää yksityiskohtaisen tarkasti artikkeleiden laadullista sisältöä, eikä vain laskea pelkkiä artikkelityyppien määriä tai pyrkiä muulla tavoin kvantifioiden selvittämään lehden sisältöä. Yksittäisiä ikääntymistä aiemmin määritellyin kriteerein käsitteleviä artikkeleita löytyi 65.

Kussakin Ilta-Sanomien numerossa voi laskea olevan noin 70-80 erillistä artikkelia, jotka ovat olleet potentiaalista ainesta tutkimukseen pääsyn kannalta. Liitteen kanssa lehti voi ylittää artikkeleissaan noin kaksinkertaiseen määrään. Tutkimusta varten läpiluettuja ja arvioituja artikkeleita on noin 6 000-7 000 kappaletta. Näin kriteerit täyttävien ja edelleen tutkimukseen kelpuutettujen lehden juttujen määrä kokonaisuuteen nähden on noin yhden prosentin luokkaa.

Mäkelä toteaa, että aineiston riittävyden ja kattavuuden suhteen voidaan kriteerinä pitää aineiston kylläntymistä. Näin tapahtuu, kun uudet tapaukset eivät enää tuo esiin uusia piirteitä. (1990, 53.) Jo tämän kokoisella otoksella saattoi selvästi huomata, miten aineisto alkoi toistaa itseään. Siksi ei ole uskottavaa, että aiheesta voisi saada irti tutkimuksen kannalta merkittävää lisäinformaatiota aineiston määrää lisäämällä.

Aineiston käsittely aloitettiin irrottamalla ne artikkelit, joissa ikääntymisdiskurssi tulee esiin. Myös kuvatekstit ja ingressit pyrittiin huomioimaan. Kriteerinä oli, että kaikki lehdessä julkaistu verbaalinen tuotos on osa lehteä ja on läpäissyt lehden toimituksen julkaisupoliittisen seulan, olivatpa alkuperäiset kirjoittajat sitten toimituksen omaa tai lehden ulkopuolista väkeä. Juttujen on kuitenkin pitänyt olla yksiselitteisesti kirjallisessa muodossa, joten sarjakuvia ja muita kuvia ei ole sisällytetty varsinaiseen tutkimukseen.

Aineiston karsinta on kaiken kaikkiaan ollut tiukka. Vain selkeästi kriteerit täyttävät tapaukset ovat päässeet lopulliseen aineistoon. Esimerkiksi yleinen viittaus eläkkeisiin ei ole riittänyt, vaikka yleensä eläkkeensaajat ovat keskimääräistä vanhempia henkilöitä. Myöskään korkeankaan iän mainitseminen pelkkänä lukuna ei edusta ikääntymistä laadullisena ilmiönä, joten sellaista ei hyväksytty.

Esimerkiksi maininta: "Helena on 87-vuotias", ei täytä kriteerejä, koska siinä ei ikääntymisasiaan oteta suoranaista laadullista kantaa. Mutta jos esimerkiksi sanottaisiin, että "Helena on ikäistään pirteämpi ja herttainen 87-vuotias vanhus", tilanne olisi toinen. Mukana siis täytyy olla jotakin sellaista piirteistöä, jonka voi tulkita selväksi ikääntymisdiskurssiin liittyväksi laadulliseksi kannanotoksi, valinnaksi, määrittelyksi tai arvottamiseksi. Ihan jokaista yksityiskohtaa, joissa saatetaan ohimennen viitata ikääntymisdiskurssiin ei ole huomioitu, jos kysymys olisi lähinnä tautologiasta, eli mitään olennaista uutta ei tulisi esiin. Näin esimerkiksi jokaista erillistä mainintaa, jossa todetaan jonkun olevan vaikkapa 85-vuotiaan vanhuksen, ei ole käsitelty analyysissä.

Toinen esimerkki aineistoa koskevista valinnoista on, kun IS:n 24.2.1999 ilmestyneessä numerossa mainittiin listeriabakteerin tuhoja kuvanneessa artikkelissa, että kolme yli 60-vuotiasta potilasta kuoli

ja syyksi mainittiin, että heidän vastustuskykynsä oli heikentynyt. Tässä tapahtumassa viitattiin kiistämättä keskimääräistä iäkkäämpiin ihmisiin, mutta siinäkin ei otettu kantaa selkeään laadullisesti itse ikääntyneisiin ihmisiin tai ikääntymiseen ilmiönä. Lisäksi voi huomioda, että muidenkin kuin juuri näiden yli 60-vuotiaiden ihmisten vastustuskyky olisi voinut olla heikko, ja että esimerkiksi syöpäsairaat ovat samalla tavalla vaarassa iästään riippumatta, kuten artikkeleissa mainittiinkin. Eli tämä esimerkkikirjoitus ei tietyistä viitauksista huolimatta ollut selkeästi ikääntymisdiskurssia käsittelevä.

Toimittaja Ritva Löfbergin laatiman 50+ palstan voisi nimensä perusteella mieltää olevan tyypillisimmillään paikan, jonka käsittelemät asiat viittaisivat suoraan ikääntymisdiskurssiin. Toisinaan näin onkin, mutta ei läheskään aina. Tästä esimerkkinä on 16.2 ilmestynyt 50+ palsta, jossa käsiteltiin pelkästään hiihtoa, pukeutumista ja kosmetiikka.

3. DISKURSSIANALYYSIMENETELMÄN ESITTELYÄ

3.1 Diskurssianalyysimenetelmän taustaa

Diskurssianalyysi on sekä vanha että uusi tutkimustapa. Sen juuret voidaan löytää yli 2000 vuotta vanhasta kielen, julkisten puheiden ja kirjallisuuden tutkimuksesta. (Van Dijk 1985, 1.) Diskurssianalyysin kautta voidaan myös tarkastella niitä kulttuurisia seikkoja, joiden perusteella valitaan aiheet ja tavat käsitellä niitä (Valtonen 1998, 108).

Diskurssianalyysi on osaltaan vaikuttanut paljon mediatutkimukseen viime vuosikymmeninä. Diskurssianalyysi on vaikuttanut tutkimuskäytäntöihin monissa tieteissä, kuten sosiologiassa, sosiaalipsykologiassa ja politiikan tutkimuksessa. Tämä liittyy yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden välisen rajan madaltumiseen. Asioita on alettu yhä enemmän tutkia kielellisinä ja tekstuaalisina. (Väliverronen 1998, 13.)

Diskursiivinen käytäntö on jonkin merkkijärjestelmän intentionaalista, toistuvaa ja järjestelmällistä käyttöä (Harre & Gillet 1994, 28). Diskurssit ovat merkityksen luomisen ilmituomista, ja ne antavat viitekehysten maailman ymmärtämiselle (Barnes & Duncan 1992, 8). Diskurssien analysointi perustuu kielen käytön analyysille, mutta se ei suinkaan rajoitu lingvististen muotojen kuvailemiseen, vaan se riippuu myös niistä funktioista, joita kieli saa ihmisten käytössä. Lingvistisestä tulkinnasta diskurssianalyysi eroaa siinä, että sen puitteissa tutkitaan, mitä puhujat ja kuulijat tekevät eikä väittämien tai lauseiden välisiä suhteita. (Brown & Yule 1984, 1, 27; Coulthard 1981, 7.)

3.2 Kielen ja kontekstin merkitys osana sosiaalista vuorovaikutusta ja diskursseja

Kieli rakentaa tekstejä ja on ihmisten välistä vuorovaikutusta, eikä ainoastaan kuvaa maailmaa ja ihmiskokemusta. Kieli kuvaa maailmaa ja kokemusta ja ilmaisee käyttäjänsä tarkoittamaa asioiden ja prosessien sisältöä, esittäen maailmaa erilaisina merkityskokonaisuuksina. Teksti välittää informaatiota, suostuttelee, käskee sekä panee ihmiset tekemään tekoja. Kielen kautta konstruoidaan vuorovaikutukseen osallistujia sekä heidän roolejaan viestintätilanteessa ja yleisemminkin yhteiskunnassa. (Heikkinen 1999, 257.)

Kieli muodostaa merkkijärjestelmän, jonka kautta tehdään moninaisista epämääräisistä käsitteistä itselle ja muille totuuksia. Kieli tyypittää kokemuksia, joita voi edelleen ryhmitellä laajoiksi kategorioiksi. (Berger & Luckmann 1995, 49-50.) Kielen käyttöä tarkasteltaessa otetaan huomioon myös kulttuuri ja historia, eli asia nähdään laajemmin kuin pelkkänä konkreettisenä kielenkäyttönä. Aineistosta pyritään löytämään myös yhteiskunnan ilmapiirin tuntemuksen käyttöä. Tekstin tyyliseikat vaikuttavat tässä. (Valtonen 1998, 107.)

Asiat saavat lopullisen merkityksensä vasta sosiaalisessa toiminnassa, kun kieltä käytetään. Merkityksiä ei välttämättä rakenneta tietoisesti, vaan ne vain muodostuvat, kun ilmiöitä yritetään selittää ja kuvata. Kärjistetysti voidaan sanoa, että kuvailemalla maailmaa maailmasta tehdään kuvausten kaltainen. (Valtonen 1998, 97.) Kielenkäytön olemusta voidaan selittää ideologialla, joka pitää sisällään sosiokulttuurisesti luonnistuneita merkityksiä. Ideologinen merkitys liittyy lujasti yhteisön arvoihin ja valtaan, ja kieli taas kytkeytyy ajatteluun ja toimintaan, maailman kuvaamiseen ja muuttamiseen. (Heikkinen 1999, 14.)

Laajimmillaan diskurssin käsite tarkoittaa kaikkea puhuttua ja kirjoitettua kieltä. Diskurssi mahdollistaa jonkin aiheen käsittelyn tietyissä puitteissa sekä myös rajoittaa sen esittämistapoja. Diskurssin kautta asioita pyritään erittelemään järkevästi. Diskurssi muodostaa siis tietyn kehyksen ja merkityssysteemin, jonka puitteissa ja avulla asioita käsitellään. (Väliaverronon 1998, 20-21.)

Diskursseihin liittyy ajatus siitä, keillä on valta osallistua diskursseihin ja ohjata niitä. Tarkasteltavaksi tulee, kuka pääsee konstruoimaan "tietoa" ja muodostamaan tiettyihin tarkoitukseen sopivia merkityksiä sekä rakentamaan todellisuutta. Rakennetuista teksteistä voi mahdollisesti tulla laajojen kansanjoukkojen ajattelu- ja toimintatapoja. (Heikkinen 1999, 262.)

Mediatutkimuksessa diskurssilla tarkoitetaan tapoja, joilla tiedotusvälineet tuottavat tekstejä ja joilla yleisöt ottavat niitä vastaan sekä minkä tyyppiselle yleisölle on minkäkinlainen teksti tarkoitettu. Valinnat näiden suhteen liittyvät edelleen siihen, mitkä lajityypit tulevat nostetuiksi esille ja mitä diskursseja käytetään. Sitä kautta tutkija voi tarkastella vaihtoehtoja, joita ei valittu sekä siihen, millä muulla tavalla asia olisi voitu ilmaista. (Fairclough 1997, 28, 30.)

Seuraavaksi olen tiivistänyt Jokisen, Juhilan & Suonisen (1993, 17-43) teoksessaan esittämät pääkohdat siitä, miten diskurssianalyysin voi mieltää sekä millaisia näkökulmia ja sisältöalueita siihen voi katsoa kuuluvan. Tämän lähteen selvityksiä diskurssianalyysin ideasta käytän yhtenä tärkeimmistä lähtökohdista omassa analyysissäni. Diskurssianalyysiin sisältyy tietty viitekehys teoreettisine lähtökohtaoletuksineen, josta tarkemmin alla olevassa luettelossa:

A. Kielen käyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta

-Annetaan merkityksiä kohteelle, joista puhutaan tai kirjoitetaan. Maailmaa ja sosiaalista todellisuutta ei ainoastaan kuvata, vaan sitä samalla järjestetään, rakennetaan, uusinnetaan ja muunnetaan. Esimerkiksi jokin sana voi tarkoittaa eri yhteyksissä eri asiaa.

B. On useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssysteemejä

-Puhutaan merkityssysteemien kirjosta. Sosiaalinen todellisuus hahmottuu useiden rinnakkaisten tai keskenään kilpailevien systeemien kenttänä. Esimerkiksi yksittäinen henkilö

voidaan merkityksellistää monena toimivaksi ihmiseksi, kuten äidiksi, naiseksi, aikuiseksi, akateemiseksi, musiikin harrastajaksi jne. Asioita on kuitenkin usein pelkistettävä, jotta tulee ymmärretyksi, joten kaikkia merkityksiä ei voida yleensä huomioida.

C. Merkityksellinen toiminta on kontekstisidonnaista

-Kontekstuaalisuudessa tulkinta pyritään suhteuttamaan tiettyyn aikaan ja paikkaan. Tässä suhteessa mahdollisuudet valita tarkastelualue ovat rajattomat. Aika ja paikka eivät siis välttämättä tarkoita niitä kirjaimellisina, vaan voidaan ottaa huomioon se aika arvostuksineen, jota eletään. Kontekstuaalisuus voi siis laajeta myös varsinaisen aineiston ulkopuolelle, jolloin puhutaan kulttuurisesta kontekstista. Tällöin on analyysin kannalta tärkeää tuntea kulttuurisia tapoja, stereotyyppioita ja yleistä yhteiskunnallista ilmapiiriä.

D. Toimijat kiinnittyvät merkityssysteemeihin

-Diskurssianalyysissa keskeiseksi tarkastelun kohteeksi otetaan sosiaaliset käytännöt, ei yksilöä. Tarkastellaan kielenkäyttöä eri tilanteissa ja siihen liittyviä laajempia merkityssysteemejä, joita toiminnassa tuotetaan. Merkitykset määräytyvät sosiaalisissa käytännöissä.

E. Kielen käytön luonne on seurauksia tuottava

-Kielenkäytöllä on seurauksia tuottava, eli funktionaalinen luonne. Pyritään ottamaan selville, mitä kielenkäyttäjä on tekemässä ilmaisuillaan ja mikä on niiden vaikutus. Esimerkiksi tilannekohtaisuus voidaan ottaa tarkasteluun. Käytännön esimerkkinä on kun joku voi sanoa, että "minulla ei ole mitään pakolaisia vastaan", mikä voidaan tulkita pakolaismyönteiseksi, mutta lause voikin jatkua, että "mutta niitä ei kuitenkaan pitäisi ottaa tänne". Lauseen tarkoitus oli

toinen kuin miltä aluksi näytti ja sen koko funktio piti selvittää ensin. Funktio ei välttämättä tarkoita vain toimijan itsensä tietoisesti tarkoittamaa vaikutusta. Tilannekoh-taisuuden lisäksi kielenkäytöllä voi olla myös laajempia ideologisia seurauksia, joilla pidetään yllä valtasuhteita kietomalla diskurssit ja valta yhteen.

Diskurssianalyysin erityispiirre on, että tutkijan tulee erityisesti huomioida konteksti, missä asiat on sanottu. Keskeisiä elementtejä, jotka vaativat kontekstuaalista informaatiota ovat dialektiset ilmai-sut, kuten 'tässä', 'nyt', 'minä', 'sinä', 'tämä' ja 'tuo'. Tulkitak-seen näitä elementtejä diskurssin osana, on olennaista tietää keitä puhujat ja kuulijat ovat sekä diskurssin tuottamisen aika ja paikka. (Brown & Yule 1984, 27; Carlson 1983, XIX; Valtonen 1998, 107; Väli-verronen 1998, 21.)

3.3 Diskurssianalyysin erityispiirteet ja käyttö mediatutkimuksessa

Viestinnän ja merkitysten tutkiminen kietoutuu osaksi kulttuurin ja edelleen yhteiskunnan tutkimusta. Viestinnässä sanoille ja kuville an-netaan tietty suhteellinen ja käytännöllinen merkitys. Saman kulttuu-rin sisällä ymmärretään, mitä kieltä toinen puhuu, mutta ei välttämät-tä mitä kaikkea hän tarkoittaa. Sama asia tai sana voi tarkoittaa jo-kaisessa kulttuurissa useita eri asioita. Asioilla ei ole mitään it-sestäänselvää ja muuttumatonta merkitystä. Myös viestinnän vastaanot-tajat antavat asioille ja sanoille uusia merkityksiä ja tulkintoja. Kielen käyttö ja merkitysten tuottaminen on aina tiettyyn sosiaaliseen ja historiallisesti muuttuvaan kontekstiin sidottua. (Väliverronen 1998, 18.) Ihmiset antavat median luomille mielikuville omat merkityk-sensä ja käyttävät niitä jokapäiväisissä elämäntilanteissaan (Lull 1995, 75).

Diskurssianalyysissa pyritään paljastamaan kielenkäytön takana vaikut-tavia ideologisia järjestelmiä ja vallankäytön muotoja. Kielelliset representaatiot ovat aina valintojen tulosta ja niiden kautta journa-lismi ilmentää asioita tietystä näkökulmasta ja suosien tiettyjä toi-

mijoita. Esimerkiksi valittaessa sukupuolta ja etnisyyttä kuvaavia käsitteitä voidaan tuottaa seksistisiä ja rasistisia diskursseja. (Väliveronen 1998, 27.)

Tekstit ovat aina vaihtoehtojen kokoelmia. Ne asiat, jotka ovat valikoituneet tekstiin, kuuluvat paljon isompaan mahdollisten vaihtoehtojen joukkoon. Valintojen kautta määräytyy, minkälaisia merkityksiä annetaan, kuinka tiettyä asiaintilaa representoidaan, kuinka teksti osoitetaan jollekulle ja mitä identiteettejä tuodaan esiin.

(Fairclough 1997, 30.) Diskurssianalyysissä aineistot nähdään sisäisesti loogisten rakenteiden ilmentymänä. Näitä logiikkoja pyritään kuvailemaan ja tulkitsemaan. (Alasuutari 1993, 38.)

Diskurssianalyysissä voidaan pyrkiä vastaamaan muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Miten diskursiivisissa käytännöissä tuotetaan erilaisia todellisuuksia? Ovatko ne ristiriitaisia tai kilpailevia keskenään? Millaisia ovat diskurssien sisäiset ja väliset valtasuhteet, joiden kautta todellisuutta tuotetaan? Miten valtasuhteita ylläpidetään diskurssijärjestyksissä? Millaisia valtarakenteita vuorovaikutus ylläpitää yhteiskunnassa? (Valtonen 1998, 103; Väliveronen 1998, 23.)

Jotkut tavat merkityksellistää tai tuottaa kuvauksia nousevat suositummiksi kuin toiset tietyssä yhteiskunnallisessa tilanteessa. Siitä seuraa tiettyjä yhteisesti jaettuja itsestäänselvyksiä ja totuuksia, miten asioita pitää esittää. Tällöin myös vaihtoehtoinen esitystapa voi olla hankalaa. Diskursiiviset käytännöt muodostuvat luonnollisiksi ja kyseenalaistamattomiksi. Silloin ne ovat ideologisesti vahvimmillaan, kun ne ovat naturalisoituneet tarpeeksi. Vallan käyttämistä diskurssien kautta voidaan selvittää etsimällä teksteistä niitä elementtejä, joiden välityksellä pyritään tuottamaan totuuksia ja toisaalta kyseenalaistamaan niiden vaihtoehtoja. Kiinnostuksen kohteena on myös se, miten näitä hegemonisia, eli hallitsevia diskursseja uusinnetaan. (Valtonen 1998, 103, 105.)

Tiedotusvälineet ovat olleet lisääntyvästi kulttuurintutkimuksen kiinnostuksen kohteita ja nimenomaan kulttuurisen kulutuksen näkökulmasta (Beck, Giddens & Lash 1995, 201). Median yleisö luo populaarikulttuuria. Se edustaa tiettyjä arvoja ja elämäntapoja. (Lull 1995, 85-86.)

On nykyään yleinen ilmiö, että tiedon jakamisen ja viihdyttämisen välille on muodostunut jännite. Valintoja tehdään sen suhteen, mitä kuvaukseen otetaan mukaan ja mitä siitä jätetään pois sekä mikä esitetään ensisijaisena ja mikä toissijaisena. Määräävänä tekijänä on paljolti, miten yleisön katsotaan asennoituvan ja mistä sen katsotaan pitävän. Toimittaja mielletään henkilöksi, jolla on asioista oikea tieto hallussaan. (Fairclough 1997, 13-14.)

Macdonald & Tipton tähdentävät, että sanomalehti toimii selektiivisesti aihevalinnoissaan. Etenkin se, mitä artikkeleissa jätetään sanomatta, vaatii ajankohtaisten ilmiöiden tuntemusta laajalti. Tutkijan on tärkeää tietää, että median välittämä viesti on suunniteltu yleisöä silmälläpitäen. Kulttuuriset normit, vitsit, ironia jne. riippuvat olemassaolevan ja yleisluontoisen viitekehyksen olemassaolosta kirjoittajan ja lukijan välillä. (1996, 191-192.)

Diskursseja tuottava ja käytävä media toimii eri tasoilla siinä, missä määrin se itse menee mukaan esittämiinsä asioihin. Asettuuko media avoimesti aktiiviseksi tekijäksi vai katseleeko se asioita ikään kuin ulkopuolisen silmin. Tässä voidaan ajatella tulkittavan niinsanottua metatekstiä. Miten media ajattelee itse itsestään ja omasta roolistaan sekä millaisia vaatimuksia se itselleen asettaa. (Valtonen 1998, 114.)

Esimerkiksi passiivin käyttö lauseissa säätelee kenen näkökulmasta asioita tarkastellaan ja ketkä jätetään huomiotta. Esimerkiksi sama asia voidaan otsikoida "mielenosoittajia ammuttiin" tai "poliisi ampui mielenosoittajia". Asioiden esittämistavalla on siis suuri merkitys. Niistä voi arvioida yhteiskunnallisia valtasuhteita ja kielenkäytön roolia niiden ylläpitäjänä. (Väliverronen 1998, 27.) Keskusteluista on myös nähtävissä erilaisia vastinpareja, joiden kautta esitellään erilaisten asioiden ääripäitä, vaikka niiden välinen jatkumo voi olla heikosti teoretisoitu (Valtonen 1998, 95).

Diskurssianalyysi voidaan tehdä eri tarkkuustasoilla. Toisessa ääripäässä on menetelmiä, joissa kieltä ja kielenkäyttöä tarkastellaan yksityiskohtaisesti ja jopa lausetasolla. Toinen ääripää edustaa erilaisia sisällön analyysimenetelmiä. Niissä kielenkäyttötavat ja puheen rakenteelliset elementit eivät ole lainkaan tarkastelun kohteina, vaan tekstistä seulotaan esiin teemakokonaisuuksia. (Saarenheimo 1997, 63.)

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tutkijalla täytyy olla aineistonsa suhteen oma lukutapansa. Sitä kautta hän soveltaa aineistoon määrittelemäänsä käsitteellistä välineistöä ja saa siitä irti tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisia asioita. (Wahlström 1992, 52.)

Omaan diskurssianalyysiini tuli aineksia useista diskurssianalyttisistä periaatteista, joita edellä esitellään. Koska tutkimusaineistoni käsittää tekstiä, on diskurssianalyysi luonteva tapa selvittää kirjoittelun muotoja ja arvioida sen sisältöä. Analyysin lopullinen struktuuri rakentui analysoitavan aineiston sisällön perusteella.

Havaitsin tutkimieni artikkeleiden kielenkäyttötavat ikääntymisdiskurssiin liittyviksi, merkityksiä ilmentäviksi ja rakentaviksi välineiksi, jotka osaltaan heijastavat ajassamme vallitsevaa yhteiskunnallista todellisuutta. Pelkän suoran ja kirjaimellisen merkityksen lisäksi oli syytä ajatella myös niitä implikoituja merkityksiä ja viestejä, joita esitettyihin asioihin saattoi katsoa sisältyvän.

Tärkeää oli myös panna merkille, kuka oli ikääntymisdiskurssin tuottaja ja minkälaisessa tekstillisessä yhteydessä. Sanojan ja asiayhteyden kontekstuaalisuuden lisäksi arvioin tekstiä laajemman kulttuurisen aspektin kautta, johon sisältyvät olennaisesti ikääntymiseen liittyvät stereotyyppit ja arvostukset. Tässä saatoin ratkaisevasti tukeutua käyttämäni referenssilähteistöön, joka sisälsi mediatieteellistä ja gerontologista tutkimustietoa.

4. TUTKIMUSAINIESTON ANALYYSI

4.1 Analyysin pohjustusta

Analyysi on aineiston tulkinnan synonyymi (Strauss 1989, 4.) mutta ennen varsinaisten tulkintojen tekemistä tutkimusaineisto voidaan käsitellä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Tutkimusaineiston käsittelyssä aineistosta on mahdollista karsia pois kaikki tutkimusongelmien kannalta epäolennainen (Ehrnrooth 1990, 37), jolloin voidaan käyttää menetelmänä esimerkiksi merkityksen tiivistämistä. Pitkät lauseet voidaan supistaa lyhemmiksi, yksinkertaisiin selkeisiin luokkiin esimerkiksi haettujen asioiden ilmenemisen perusteella. (Kvale 1996, 192.) Lisäksi luodaan kuvaa siitä, mikä on aineistossa yleistä ja mikä poikkeuksellista. Tutkijan on myös täsmennettävä itselleen, mikä on hänen analyysinsä yksikkö eli tapaus. (Heiskala 1990, 247.)

Perustason havaintoyksiköksi on tässä tutkielmassa alustavasti käsitetty kukin yksittäinen ja sisältönsä perusteella luokiteltu artikkeli, jossa on edes yhden lauseen tai ilmaisun verran laadullista viittoa ikääntymiskurssiin. Viimeisissä analyysivaiheissa havaintoyksikkönä voidaan pitää yksittäistä ilmaisua, lausetta tai asiakokonaisuutta.

Tämän tutkimuksen analyysin rakenne on lyhyesti sanottuna seuraava: Tietyillä kriteereillä valikoitunut tutkimusaineisto on koodattu, eli jokainen artikkeli on käyty lause lauseelta läpi. Jokainen artikkeli on käsitelty siten, että sen tutkimuksen kannalta pääasiallinen asiasisältö on määritelty pelkistetympään ja yhdenmukaisempaan muotoon, jolloin asiasisältö on paremmin hallittavissa ja arvioitavissa. Koodaus on kaksinainen, eli asiasisällön tiivistämisen ohella on suoritettu myös niiden tarkkojen ilmaisujen ja määritteiden kerääminen, joita kirjoittaja tai haastateltava on käyttänyt luonnehtiessaan ikääntymiskurssia. Seuraavaksi aineistosta on muodostettu artikkelityyppiteltyjä kategorioita sekä edelleen diskurssidimensioita, jotka selitetään myöhemmin. Diskurssidimensioista on lopuksi koostettu yhteenvedot.

Lehdistön tutkimuksessa kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät täydentävät toisiaan. Kvantitatiivinen tutkimus voi selvittää laajan materiaalin rakenteellisia suhteita, kuten kirjoittelun painopisteitä ja kestoja, kvalitatiivinen tutkimus taas esittelee lehtikirjoitusten taustaa ja tavoitteita. (Tommila 1980, 60.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa osa aineistosta voidaan kvantifioida, mutta itse analyysi on kvalitatiivinen (Strauss & Corbin 1990, 17).

Kvantifiointia hyödynnetään aineiston siinä esittelyvaiheessa, kun ilmoitetaan, montako artikkelia tutkittavaksi on otettu, kuinka paljon varsinaista tutkimusaineistoa on valikoitunut mukaan suhteessa lehden muuhun aineistoon ja mitä artikkelityyppejä aineistosta on löytynyt määrällisesti.

4.2 Esimerkkiartikkeli sellaisenaan litteroituna ja koodattuna

Esittelen nyt esimerkinomaisesti yhden varsin laajan Ilta-Sanomissa julkaistun kirjoituksen, joka on saanut kategorialuokitukseen henkilöhaastattelun. Tästä esimerkistä lukija voi päätellä, millä tavalla koko muukin aineisto on pelkistetty ja sen asiasisältöjä merkityksellistetty. Esimerkkiartikkeli on ensin litteroitu sellaisenaan julkaisutietojen kera, ja sen jälkeen siitä on esitetty koodattu versio.

Koodaukseen kuuluvat seuraavat osa-alueet: A.) artikkelikategorian määrittely, B.) pääsisältö pelkistettynä tämän tutkielman tutkimusongelmien kannalta sekä C.) asiasanat, ilmaiset tai verbaaliset merkityskokonaisuudet, joilla ikääntymiseen viitataan tai sitä kuvataan laadullisesti. Sekä kohdissa B että C on käytetty alkuperäisen tekstin kanssa mahdollisimman adekvaatteja sanoja ja sanontoja. Ensimmäinen esimerkkiartikkeli alkuperäisessä kirjallisessa asussaan:

Otsikko ja julkaisutiedot: Kris Kristofferson, 62, elää uransa työntäyteisintä aikaa - ikä parantaa miestä, 1.3.1999, A28-A29.

Kuvatekstin sisältö: Kris Kristoffersonilla menee nyt lujaa näyttelijänä ja laulajana 1980-luvun vaikeuksien jälkeen.

Haastattelun asiasisältö: Kris Kristoffersonin näkee parhaillaan meillä pyörivässä James Ivoryn elokuvassa Elämän sylissä ja jännärissä Blade, joka sai ensi-iltansa viime perjantaina. Eivätkä roolit jää siihen. Muutaman viikon päästä ensi-iltansa saa Mel Gibsonin Amerikan ykkösenä parhaillaan keikkuva uutuuksu Payback, jossa Kris on rikollispomo. Kuvattuna on jo neljä muutakin elokuvaa, joiden joukossa on John Saylesin uutuuksu Limbo ja Oscar-ehdokas Brenda Blethynin kanssa tehty Pearls Night. -Kiitos täystyöllisyydestäni kuuluu John Saylesille, Kris viittaa parin vuoden takaiseen rooliinsa ohjaaja Lone Star -elokuvassa. Tähdien taidoilla ja karismaattisella olemuksella lienee myös tekemistä suosion kanssa. Mitä enemmän Krisille, 62, kertyy ikää, sitä ylväämmän oloinen hänestä tulee. Kris on pitkä ja komea mies, joka hiusten harmaasta huolimatta käy kepeästi ikäistään nuoremasta. -Olen hyvin onnekas. Nyt asiat ovat niin kuin olen toivonut. Saan tehdä töitä ihmisten kanssa, joita kunnioitan ja jotka kunnioittavat minua. Sen lisäksi minulla on upea perhe, joka on asioista se tärkein. Osaan arvostaa saamaani. "Lentäjän ura jäi". Helppo uskoa, sillä parhaillaan elämäkertansa työstävä tähti on kokenut monenlaista. -Paras tekemäni ratkaisu oli jättää armeija, Kris muistelee. Hän jätti armeijan kapteenin arvoisena helikopteripilottina juuri kun hänet oli kutsuttu kuuluun sota-akatemiaan West Pointiin kouluttajaksi. Johnny Cash kannusti kuitenkin laulun tekoon, ja se kannatti, vaikka muusikkouran alussa elanto piti hankkia talonmiehen töillä. -Vei neljä vuotta ansaita elanto mielikuvituksella, mutta sen jälkeen ei olekaan tarvinnut tehdä mitään, mitä en olisi halunnut. Laulajana ja näyttelijänä menestynyt Kris koki kuitenkin 1980-luvulla melkoisia vastoinkäymisiä. -Levy-yhtiöni meni konkurssiin, tuli avioero, managerini ja agenttini kuolivat ja olin mukana eräässä kaikkien aikojen haukutuimmassa elokuvassa Heavens Gate, tähti listaa kokemuksia. -Silloin jouduin sivuraitteille toviksi. "Perhe on tärkein". Tähti muistaa joka välissä korostaa perheen merkitystä hyvinvoinnilleen. -Minulla on kahdeksan lasta, joista viisi vielä varsin nuorta. Tahdon olla kotosalla katsella heidän kasvamistaan. Muutimme kahdeksan vuotta sitten Havaijille, sillä

en halunnut lasteni varttuvan suurkaupungissa. Uutuuselokuva Elämän sylissä on myös hyvin perhekeskeinen. Tarina perustuu kirjailija James Jonesin tyttären Kaylien omakohtaisiin muistoihin. -James Jonesilla vaikutti olevan luovaksi taiteilijaksi epätavallisen läheinen suhde perheensä kanssa. Ehkä siksi koen hänen näyttelemisensä niin luonte- vaksi. Elämässämme on monia yhtäläisyyksiä, Kris arvioi.

Seuraavaksi edellinen teksti koodattuna:

A.) Henkilöhaastattelu näyttelijä Kris Kristoffersonista 62.

B.) Toimittaja kuvaa haastateltavaansa siten, että mitä enemmän hänelle kertyy ikää, sitä ylväämmän oloinen hänestä tulee. Todetaan, että hän hiusten harmaastaan huolimatta käy kepeästi ikäistään nuoremmasta. Itse artikkelissa vain toimittajan taholta otettiin kantaa ikääntymiseen laadullisesti, haastateltava itse ei ikäänsä tai ikääntymistään millään lailla suoraan kommentoinut. Hän puhuu artikkelissa vain omasta urastaan ja valinnoistaan näyttelijänä.

C.) Ikä parantaa miestä. Mitä enemmän ikää, sitä ylväämmän oloinen on. Hiusten harmaus ei haittaa. Käy ikäistään nuoremmasta.

4.3 Tutkimusaineiston luokittelurungon laatiminen kategorioittain ja diskurssidimensioittain

Esiymmärrys lisääntyy aineistoa tutkittaessa ja on pohjana uuden ymmärtämiselle. Luotuja analyttisiä käsitelmälle selitetään samalla, kun aineistoa käsitellään. (Wahlström 1992, 52.) Tulkinnessa tapahtuu prosessointia, kun liikutaan kokonaisuuden ja sen osien välillä. Ensin pyritään ymmärtämään teksti kokonaisuudessa intuitiivisesti, sen eri osat tulkitaan ja osien tulkinnessa siirrytään jälleen kokonaisuuteen, johon osat integroidaan ja joka on saanut lisämerkityksiä. Tarkoituksena on, että prosessi jatkuu koko analyysin ajan ja ymmärrys aineistosta lisääntyy ja syvenee. (Kvale 1996, 46, 48.)

Tommilan mukaan ongelmana materiaalin keruussa ja valinnassa on esimerkiksi riittävän aukottoman luokittelurungon löytäminen. Juttujen luokittelemisessa auttavat selkeästi määritellyt kriteerit. (1980, 65.) Tulkinta voidaan erotella kahdentasoiseksi: Erittelyssä aineisto hajoitetaan analyysiyksiköittäin, ja yleistyksessä esitetään kokoava tulkinta koko aineistosta ja noustaan analyysistä teoreettisten jäsentävien käsitteiden tasolle. (Ehrnrooth 1990, 38.)

Laadullisessa analyysissä aineisto jaetaan pienempiin osiin, jotka kuitenkin säilyttävät yhteyden kokonaisuuteen. Aineiston osat luokitellaan aineistosta itsestään syntyvien perusteiden mukaan. Analyysissä on keskeistä vertailla havaintoyksiköitä eri luokkien välillä sekä myös niiden sisällä. Lopuksi muodostetaan synteesi, joka kokoaa tehdyt havainnot ja päätelmät. (Tesch 1990, 95-97.)

Itse päädyin luomaan aineistoni rungoksi kahdeksan kategorialla juttutyyppeihin mukaan. Muita luontevia kategorioita en lehdestä löytänyt, vaan nämä kahdeksan kattanevat kaikenlaiset artikkelit. Mainoksia en lainkaan huomioinut, koska niiden en ajatellut varsinaisesti edustavan lehden linjaa. Kategoriat esittelen seuraavaksi. Niiden kautta osoitettiin luontevaksi päästä syvemmälle aineiston tulkitsemiseen. Kvantifikaatiota on käytetty siinä, että kunkin kategorian jäljessä on artikkelien kokonaismäärä ja sama prosentteina. Lisäksi on kuvaus kategorian ominaisuuksista eli artikkeleiden määrittelykriteereistä. Analyysi jatkuu sitten kunkin kategorian sisällöllisen erittelyn kautta kohti kokoavaa synteisiä ja johtopäätöksiä.

Kategoriat:

1.) Henkilöhaastattelut 16 kpl (25 %). Haastattelut on tehty tietystä nimetystä, yleensä julkisuuden henkilöstä. Juttuun voi sisältyä enemmän tai vähemmän toimittajan omaa kommentointia, jota voi olla vaikeaa erottaa haastateltavan omista sanomisista.

2.) Kolumnit 9 kpl (14 %). Kolumnistina voi lehdessä pitää kirjoittajaa, joka käsittelee ajankohtaisia aiheita omalla palstallaan sanomatai aikakauslehdessä (Nurmi, Rekiaro & Rekiaro 1997, 115.) Ilta-Sano-

missa kolumnin kirjoittaja voi olla kuka tahansa nimetty tai nimimerkillä kirjoitettava henkilö, joka käsittelee tietyllä sivulla ja palstalla oman näkemyksellisyytensä kautta valittuja aiheita. Kolumneja laativat usein samat henkilöt, mutta joillakin palstoilla voi olla joukko kirjoittajia, jotka vuorottelevat kolumnisteina.

3.) Pääkirjoitukset 2 kpl (3 %). Pääkirjoituksia kirjoittaa yleensä lehden päätoimittaja tai muu pääkirjoitustoimittajaksi nimetty henkilö, joka esittää kannanottoja päivänpolttaviin aiheisiin. Nämä kirjoitukset esiintyvät poikkeuksetta lehden keskeisimmillä sivuilla ja omalla selkeästi osoitetulla palstallaan.

4.) Uutiset 17 kpl (26 %). Uutiset muodostavat lehden pääaineiston, jonka kautta raportoidaan ajankohtaisista, maassa ja maailmalla tapahtuneista asioista. Usein uutisen laatijaa ei ole mainittu erikseen.

5.) Mieli-pidekirjoitukset 12 kpl (18 %). Mieli-pidekirjoitukset ovat lehden ulkopuolisten kirjoittajien joko nimellään tai nimimerkillään kirjoittamia vapaaehtoisia tuotoksia, joiden välityksellä ilmaistaan omia kantoja valituista aiheista sille erikseen osoitetulla mieli-pidepalstalla tai lehden osoittamalla Vapaa sana -palstalla. Kysymyksessä voi olla myös mieli-piteenomainen vastine johonkin toiseen kirjoitukseen.

6.) Valikoidut ajankohtaisuudet 3 kpl (5 %). Tähän sisältyvät IS:n julkaisemat, sen oman toimituksen lyhyet kommentoinnit tai valitut lainaukset muista lehdistä. Kysymykseen tulevat lehden oma plus-/miinus-palsta tai lainatut sitaatit muista lehdistä. Ne ovat lehdessä aina omilla vakiopalstoillaan. Niissä pyritään useimmiten jonkinlaisiin ajankohtaisiin oivalluksiin, humoristisuuksiin tai sananokkeluuksiin.

7.) Esittelyt 2 kpl (3 %). Esittelyt kattavat esimerkiksi tv-ohjelmien ja nimettyjen henkilöiden esittelyt. Ne voivat sisältää myös lehden toimittajan omaa evaluointia esiteltävästä aiheesta.

8.) Asia-/tieteelliset artikkelit 4 kpl (6 %). Ilta-Sanomissa tätä juttutyyppeä edustavat esimerkiksi 50+ -palsta tai tietyissä yhteyksissä (esim. Hyvät naiset -liitteessä) lainatut tieteellisiksi kuvatut tutkimustulokset, joilla halutaan todistella jonkin toiminnan tai elämäntavan merkityksellisyyttä lukijoille.

Kontekstuaalisuus on se viitekehys, jonka kautta vasta voidaan ymmärtää sanojan esittämä asia. Tekstin lainauksetkin pitää kontekstualisoida, eli esittää siinä yhteydessä, jossa ne ovat alun perin olleet. Lainauksia voi tutkimuksellisesti käyttää siten, että ne liittyvät muuhun tutkimustekstiin lisäten esimerkinomaisesti tulkintojen informatiivisuutta. Lainaukset pitää myös tulkita, eli selvittää mitä näkökulmaa ne tuovat esiin tai todistavat oikeaksi tai vääräksi. Lainauksen on tarkoitus olla parhaiten kuvattua asiaa edustavia. (Kvale 1996, 266-267; Summa 1989, 94; Strauss 1989, 2.)

Lähdekritiikkiin on syytä kiinnittää huomiota. Se sisältää näkökohdan, onko juttu oikeasti sellainen miltä se alunperin katsoen näyttää. Esimerkiksi otsikko ei välttämättä kuvaa kirjoitusta laadullisesti. (Tommila 1980, 69.) Dokumenttien merkityksen löytämisen voi nähdä yleisesti toimivaksi kahdella tasolla: pinta- tai kirjaimellinen merkitys sekä syvempi merkitys, johon päästään tulkitsevalla ymmärryksellä tai rakenteellisella analyysillä (Macdonald & Tipton 1996, 197).

Merkityksen tulkinnessa täytyy ottaa tiettyä etäisyyttä ilmaistuun asiaan. Tulkinnessa tulkitsija menee kirjaimellisesti sanotun asian taakse ja muodostaa siitä merkitysrakenteita ja -suhteita, jotka eivät suoraan ilmene tekstistä. (Kvale 1996, 201.) Ihmisen käyttäytymistä ei voi ymmärtää ilman syy-yhteyttä niihin tarkoituksiin ja ajattelutapoihin, mitä hän itselleen on asettanut (Guba & Lincoln 1994, 106).

Kategorioiden sisällön tarkemmassa analyysissä halusin huomioida edellisissä lähteissä ilmoitetut asiakokonaisuudet. Kunkin kategorian tekstimateriaalista on nostettu esiin periaatteessa vain sitä ainesta ja niitä lähtökohtia, mitä niissä on ilmennyt. Aineiston tulkintaan sisällytetyt lainaukset ovat asiasisällöllisesti autenttisia, mutta ajoittain näin tarpeelliseksi karsia pois jonkin verran epäolennaisuuksia ja tiivistää asiaa selvälukuisuuden vuoksi. Tekstistä otetut lainaukset ovat parhaimmillaan todella kuvaavia edustamaan niitä asioita, joita artikkeleista löytyy. Konteksti on huomioitu mainitsemalla, kenen sanomana (esim. toimittaja/haastateltava) asia on ilmennyt. Asiayhteydestä on pyritty päättelemään mitä sanoja on halunnut ilmaista esiin tuomillaan seikoilla ja mihin laajempaan asiakokonaisuuteen hänen asiansa liittyy. Tulkinnessa on haluttu ottaa huomioon varsinaisen kirjaimellisen merkityksen lisäksi myös asiasisällön mahdollinen monikerroksellisuus ja latentit merkitykset.

Kunkin kategorian tarkempaa analysointia varten on alakategorioiksi luotu kolme gerontologiselle tutkimukselle luontevaa ihmisyyden tarkastelunäkökulmaa, joihin sisällöt on mahdutettu. Alakategorioita nimitetään vastedes diskurssidimensioiksi, jotka voisi suomentaa vaikkapa aihealueiksi. Niitä on kolme: fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen. Aineistoon valittujen artikkeleiden ikääntymisdiskurssin kannalta relevantit sisällöt on siis sijoitettu johonkin kahdeksasta kategoriasta ja kolmesta diskurssidimensiosta.

Diskurssidimensiot:

- A.) Fyysiseen diskurssidimensioon liittyvät esimerkiksi liikkuminen, ulkoinen olemus sekä fyysinen toimintakyky ja terveydentila.
- B.) Psyykkiseen diskurssidimensioon liittyvät esimerkiksi kognitiiviset taidot ja kyvyt (esim. tietous, älykkyys, muisti), mielentila, elämäkokemus, metakognitio sekä tapa kokea asioita ja tunteita.
- C.) Sosiaaliseen diskurssidimensioon liittyvät esimerkiksi erilaiset aktiiviteetit ja menestyminen yhteisössä ja yhteiskunnassa, toisten henkilöiden toiminnan kohteena oleminen, suhde työelämään, sosio-ekonominen asema ja sosiaalisen toiminnan normit tietyssä iässä.

4.4 Aineiston tekstien sisältöjen ja tulkintojen esittelemine

Kategoria 1, henkilöhaastattelut

Jos henkilöhaastattelussa puhuttiin ikääntymisestä, siitä puhuttiin sitten melko useassa kohdassa ja varsin eksplisiittisesti. Muutamissa kohdissa myös mainittiin erikseen haastateltavan ja hänen kumppaninsa suuri ikäero. Haastateltavia oli yhteensä 17, joista naisia oli 11, miehiä oli 4 ja yhdessä haastattelussa esiintyivät sekä nainen että

mies. Henkilöhaastatteluissa tulivat esiin erityisesti haastateltavien ulkonäköön liittyvät seikat. Ulkonäköominaisuuksia luonnehdittiin kuu- den naisen ja kahden miehen haastattelussa, eli puolessa haastattelu- jen kokonaismäärästä. Niiden merkitykset liittyivät fyysisen diskurs- sidimension ohella myös psyykkiseen ja sosiaaliseen diskurssidimen- sioon.

1A Fyysinen diskurssidimensio

Kaikki haastateltavat, joiden kohdalla korostui voimakkaasti ulkonäöl- linen luonnehdinta, olivat julkisuuden henkilöitä. Voi todeta, että tiettyssä iässä monet artistit tai julkkikset kokevat tarvetta selitel- lä ulkoisen viehätysvoimansa merkitystä - joko sen menetystä tai säi- lymistä yhä. Ainakin lehden toimitus näyttää olevan erityisen kiinnos- tunut arvioimaan henkilöiden ulkonäköä tai saamaan haastateltava itse ottamaan asiaan kantaa. Selväksi käy monin kohdin, että julkisuuden ja mediassa esiintyvien henkilöiden pitäisi periaatteessa säilyä hyvännä- köisinä, nuorekkaina tai edustuskelpoisina, vaikka ikää tuleekin li- sää eikä varsinaisesti nuoresta henkilöstä enää voida puhua. Ikäänty- misen voi siis todeta ihmisen ulkoisesta olemuksesta.

Johanna Raunion haastattelussa (17.4, A30) korostui, että "naisnäytte- lijän pitäisi pysyä aina kaksikymppisen tytön näköisenä, eikä ex-missi saisi ikääntyä ollenkaan. Julkiset esiintymiset on lopetettava, kun ikääntymisen merkit näkyvät jo selvästi." Raunio totesi myös, että "vanhemmat naisnäyttelijät katselevat nenänvarttaan pitkin kauniita parikymppisiä naiskollegojaan". Hyvännäköisen ihmisen normiksi esite- tään näyttelijöistä siis noin kaksikymppisen tasoa.

Myös Laila Snellmanin haastattelussa (27.2, A34) korostuu, että hän "tulisi hulluksi, jos alkaisi verrata itseään nuoriin mallityttöihin". Hänen mielestään "on hyvä, että vanhenemista ei tarvitse pelätä, koska aivot ja kroppa vanhenevat yhtä aikaa. Työssä voi nähdä koko ajan nuo- ria ja kauniita naisia, joiden rinnalla nelikymppinen on armotta vanha ja vääränkokoinen."

Samantyyllisesti ikääntyvän naisen taakkaa luonnehtii Kirsti Paakkanen (24.4, 37), joka toteaa, että "mitä vanhemmaksi tulee, sitä enemmän kaikki alkaa roikkua". Kun hänen uutta hiusmalliaan kommentoidaan, niin Paakkanen sanoo, että "tukka ei sitten ainakaan saisi olla roikkuva". Toimittaja vielä luonnehtii tähän, että haastateltava on nähty uudessa polkkatukassa, jossa hän "näyttää lähestulkoon tytönheitukalta".

Kun ikää ulkoisine merkkeineen joka tapauksessa tulee lisää, niin ettei nuoren ihmisen ulkonäön säilyttäminen enää ole mahdollista, on syytä näyttää ainakin nuoremmalta kuin onkaan, mikä nousee selkeästi esiin Eila Pienimäen haastattelussa (16.2, 24). Siinä ensin todetaan toimittajan taholta, että "laulaja täyttää 60-vuotta, mutta ei näytä yhtään yli nelikymppiseltä". Haastateltava itse kuitenkin toteaa, että "tämä pitää paikkansa korkeintaan kynttilänvalossa kilometrin päästä katsottuna".

Haastateltujen julkisuudessa toimivien naisten kohdalla näyttää voimakkaasti korostuvan tarve selitellä ja peitellä ulkonäön muutoksia ikääntymisen myötä tai verrattuna nuorempiin. Osan haastatteluiden tuloksista voinee myös pistää toimittajan provosointien, tarkoitushaakusten kysymysten tai tulkintojen kontolle. Ikääntymismuutokset näyttävät siis olevan selvä pelon aihe ainakin julkisuuden maailmassa. Poikkeuksena oli yksi haastateltava muusikko, Sheryl Crow (36), jota haastattelija luonnehtii ulkonäöltään myönteisesti "tuiki tavalliseksi ikäisekseen naiseksi" (6.2, A36). Myös Paula Koivuniemen haastattelussa (6.3, B10-11) toimittaja toteaa, että haastateltava "näyttää jotenkin iättömältä, niin kuin kestävän estraditaiteilijan kuuluukin".

Miehiä koskevaan henkilöhaastatteluaineistoon siivilöityneissä kahdessa haastattelussa korostuvat edellisestä poiketen merkittävästi erilaiset näkökohdat. Kris Kristoffersonin haastattelussa (1.3, A28-29) korostui ensin toimittajan lausuma, jonka mukaan "mitä enemmän (miehelle/haastateltavalle) kertyy ikää, sitä ylväämmän oloinen hänestä tulee". Toimittaja sitten jatkaa: "hiusten harmaus ei haittaa, vaan haastateltava käy ikäistään nuoremmasta". Haastateltava itse ei tässä kommentoinut mitenkään ulkonäköään, vaan toimittaja luonnehti häntä oman makunsa mukaan.

Tapani Kansan haastattelussa (10.4, B14-15) korostui jo toimituksen laatimassa otsikoinnissa, että "rypyt tekevät miehestä charmikkaan". Kansa kuitenkin itse sanoo, että hän "näkee saman charmikkuuden myös naisen kasvojen uurteissa". Haastateltava totesi myös sivulauseenomaisesti, että "ikäntyneet leikellyt naiset näyttävät vahanukeilta Oscar-gaalassa".

Henkilöhaastatteluiden osalta ikääntymiskeskustelu korostui kahtalaisesti. Suuri vedenjakaja näytti olevan ikääntymisilmiön käsittely naisten ja miesten välillä. Naiset olivat paljon enemmän selittäväällä kannalla ikääntymisensä suhteen, kun taas miehille ikääntymisen seuraukset eivät olleet olleet käytännössä lainkaan kielteisiä. Naisen oli selitettävä tai puolusteltava ulkonäköään koskevia ikääntymismuutoksia, ja heiltä jotenkin odotettiin, että he luonnostaan näyttäisivät nuorilta tai ikäistään nuoremmilta.

Jos vuosien määrästä haluaa puhua, niin näyttää siltä, että parikymmentä vuotta on sopiva väli arvioida ikääntymisen ulkoisia merkkejä. Esimerkiksi kaksi- ja kolmekymppistä ei verrattu keskenään. Kaksikymmenvuotias tuli esille jonkinlaisena ideaalina, jolloin ihminen on jo täysin kehittynyt, mutta ei-toivottavia ikääntymisen merkkejä ei vielä ole. Seuraavaksi mainittuna virstanpylväänä on neljäkymmentä, jonka ikäinen ei enää näytä kaksikymppiseltä, vaan ikääntymisen merkkejä havaitaan jo selvästi. Sitten seuraava vaihe on kuusikymppinen, jonka ikäisen katsotaan edelleen kuuluvan aktiiviväestöön, mutta jolloin eroa taas nelikymppiseen on näkyvissä. Siinä vaiheessa olisikin suotavaa sitten näyttää vasta nelikymppiseltä.

Fyysisestä toiminnallisuudesta ja sen rajoituksista oli myös mainintoja. Paula Koivuniemen haastattelussa (6.3, B10-11) toimittaja luonnehti Koivuniemeä siten, että hän "seisoo korkeilla koroillaan, mutta hänelle hyvän vastuksen tarjosi vain kuusikymppinen Pirkko Mannola, joka tanssi vauhdikkaasti vielä korkeammilla koroilla". Tästä voi katsoa välittyvän ajatuksen, että Koivuniemi viisikymppisenä kykenee vielä seisomaan korkokengillään, mutta paremmaksi panee kuusikymppinen Mannola, joka peräti tanssii niillä. Taustalla lienee oletus, että viisikuusikymppiselle moinen liikkuminen ei ole enää ihan jokapäiväistä.

Balettijohtaja Jorma Uotisen haastattelussa (27.2, 5-6) mainitaan haastateltavan sanomaksi, että "ikä on yksi tekijä, joka on otettava tanssissa huomioon". Kysyttäessä vieläkö hän 49-vuotiaana pystyy tanssimaan yhtä vetreästi kuin nuorempana, hän toteaa, että "ei tietenkään, eikä asiasta ole harhakuvitelmia". Tässä on yksi selkeä tapaus siitä, miten viisikymppinen ei ihan todellisestikaan pysty samaan kuin nuorempi, kun kyse on fyysisesti vaativasta balettitanssista. Jos verrataan tätä ja edellistä tanssimisesimerkkiä, on ero huikea. Ei liene mitään syytä olettaa, etteikö vailla fyysisen toimintakyvyn rajoituksia oleva viisi-kuusikymppinen pystyisi tanssia korkeillakin koroilla, mutta jo keski-ikäisen fysiologiset muutokset vaikeuttavat balettitanssia, minkä vahvistamisessa balettijohtaja Uotisen voi hyvin uskoa olevan pätevä asiantuntija.

1B Psyykinen diskurssidimensio

Laila Snellmanin haastattelussa (27.2, A34) lukee haastateltavan sanomana, että hän "tulisi hulluksi, jos alkaisi verrata itseään nuoriin mallityttöihin", mikä lausuma koski myös edellistä diskurssidimensiota. Haastateltava myös toteaa, ettei ole "vielä pelännyt vanhenemista". Johanna Raunio (17.4, A30) sanoo, että "en koe tosissani kilpailvani näiden nuorten tyttöjen kanssa". Hän toteaa, että vaatimus pysyä aina kaksikymppisen tytön näköisenä "on pelottava ajatus". Kumpikin näistä julkimoista on ammattinsa kautta tekemisissä edustavien nuorempien ihmisten kanssa, joihin itsensä rinnastamista he joutuvat pohtimaan iän lisääntyessä. Kummallakin korostuu tarve viitata suoranaiseen pelon tunteeseen ajateltaessa omaa keski-ikäisyyttä ja nuorempiin vertaamista. Tässä voinee ottaa taas esiin edellä mainitun "kahdenkymppin normin", jota itse ei nelikymppisenä enää koeta edustettavan. Ajatus oman viehätysvoiman vähenemisestä tulee ainakin toimittajan provosoimana mieleen, mutta samaan aikaan asiaa yritetään torjua.

Paula Koivuniemen (6.3, B10-11) kohdalla tulee ilmi toimittajan lausumana, että laulaja "näyttää ottaneen niskalenkin ikävuosistaan". Tämä lausuma ei ole aivan yksiselitteinen, mutta lauseyhteydestä saa käsityksen, että asialla viitataan mielentilaan. Koivuniemi siis asennoituu ikävuosien tuloon positiivisesti, energisesti ja nuorekkaasti, eikä pelkää ikääntymistä.

Tapani Kansan haastattelussa (10.4, B14-15) korostuu, että ikä "on ja ei ole ongelma". Nyt Kansa "kokee olemisen hyväksi tämän paremman tietämisen kanssa", mikä tarkoittaa eri tilannetta kuin nuorempana. Kansa mainitsee myös, että "jos ikä on ihmiselle ongelma, on se sitä koko ajan". Laulaja Markku Aron (6.2, B4) haastattelusta ilmenee, että haastateltava nauraa ikäkriisiepäilyille, kun hän on täyttämässä 50 vuotta. Näillä mieshaastatelluilla korostuu heidän realistinen ja positiivinen asenteensa omaan vanhenemiseen, tai ainakin sellaisen kuvan he välittävät. On merkille pantavaa, että kun ihminen ei enää ole nuori, aletaan heittää ilmaan ajatusta jonka mukaan ikääntymisen pitäisi olla ongelma tai sitä haastattelussa ainakin tivataan. Kansa myös mainitsee "paremman tietämisen", jolla hän viitanee elämänkokemukseensa. Eläminen sen kanssa tekee siis olemisen aiempaa mielekkäämmäksi.

Pian 60-vuotta täyttävä laulaja Eila Pienimäki (16.2, 24) sanoo, että hän "nauttii esiintymisestä enemmän kuin koskaan ja on turvallisessa iässä, jolloin ihmiset uskaltavat tulla lähelle". Aika lailla Kansan tavoin asennoituu Pienimäki, joka näkee ikävuosien tulon tuoneen mukanaan olemukseensa positiivisia asioita, jotka näkyvät myös toisiin ihmisiin päin. Esiintymisenkin hän kokee aiempaa nautittavammaksi.

Anna Lassila (31) sanoo haastattelussaan (6.3, 34), että hän on Marttaseurassa toimiessaan päässyt tapaamaan naisia, jotka ovat ihan eri ikäpolvea, ja se on ollut "hauska kokemus". Näkökulma sekkin, että tämä nuorehko haastateltava kokee siis hauskana vanhemman ikäpolven ihmisten kanssa toimimisen.

Balettijohtaja Jorma Uotisen haastattelussa (27.2, 5-6) haastateltava toteaa, että hän "kokee voivansa yhtäkkiä dementoitua niin, ettei mikään enää kiinnosta". Tunnettuna homoseksuaalisen vähemmistön edustajana Uotista pyydetään myös pohtimaan nuorten miesten homoseksuaalisuutta ja heidän itsemurha-alttiuttaan. Uotinen on sitä mieltä, että itsemurhataipumus on nuorena homoseksuaalina mahdollista, "mutta myöhemmällä iälläkin itsemurhaan voi ajautua ihminen, joka on joutunut tukahduttamaan ominaisuuksiaan".

Uotinen tässä ilmaisee huolensa psyykkisen tilansa äkillisestä heikentymisestä, mitä voinee pitää myös vitsinä, koska dementiaa ollaan nykyään herkästi vetämässä syyksi vähän jokaiseen psyykkiseen tunnetilaan. Tuskin keski-ikäinen terve henkilö edes voisi yhtäkkiä dementoi-

tua. Lausuman voi katsoa kuvaavan elämänhalun ja kiinnostuksen menettämistä keski-ikäistyttäessä, minkä voi ymmärtää varsinkin luovien taiteilijoiden pelon aiheeksi. Uotisen itsemurhaa koskevan pohdiskelun voi nähdä niin, ettei kyseessä ole vain nuoruuden ongelma, vaan myös vanhempana itsensä tukahduttaminen voidaan kokea yhtä haitalliseksi oman psyyken tasapainon kannalta. Eli ikä ei välttämättä tuokaan hänen mielestään seesteisyyttä ja sisäisen tasapainon löytymistä.

Aviopari Peter Larsenin (25) ja Anna Sörensenin (93) henkilöhaastattelussa (4.2, 16-17) Peter toteaa, että "kun ihminen tulee vanhaksi ja kuolema lähestyy, hän kaipaa entistä enemmän rakkautta". Tässä on yhden ihmisen subjektiivinen tulkinta, mikä on varmaan vahvistunut hänen iäkkäästä vaimostaankin saatujen kokemusten kautta. Tätäkään asiaa ei voitane kuitenkaan yleistää koskemaan kaikkia ikääntyneitä induktiivisesti: jos yksi varis on musta, kaikki varikset ovat mustia.

Epäilemättä enempää aviomiehen hyvää tahtoa vaimoan kohtaan, haastattelussa voi katsoa korostuvan hänen ja vaimonsa epätasa-arvoinen asetus, kun lähinnä vain mies esittää lehteen laitettavia asioita ja toimittaja nimittää vaimoa varmaan hyvää tarkoittaen, mutta kuitenkin alentuvan kuuloisesti "pirteäksi vanhukseksi". Tästä päästään siihen oletukseen, että kyseisen ikäisen ihmisen pitäisi jo olla psyykeltään jotakin muuta kuin pirteä, ja on sitten oikein erillisen maininnan arvoista, ettei niin ole. Toimittaja nimittää pariskunnan emäntää myös nuorikoksi huutomerkkin kera pyrkien humoristiseen vastakohtaisuuteen, koska nainen tosiasiallisesti on vastanaineeksi erityisen iäkäs ja harvinaisen paljon miestänsä vanhempi.

1C Sosiaalinen diskurssidimensio

Aviopari Peter Larsenin (25) ja Anna Sörensenin (93) henkilöhaastattelusta (4.2, 16-17) löytyy myös sosiaalisen diskurssidimension alaista asiaa. Pariskuntaa nimitetään "Pohjolan kuuluisimmaksi". Kuuluisuus tulee siis tietenkin pariskunnan suuresta ikäerosta ja siitä, että emäntä on niin paljon isäntää vanhempi.

Haastattelussa esitetään aviomiehen todistelua, jonka mukaan hän on "aina rakastanut vanhuksia ja oppinut heiltä paljon", ja he ovat myös "suloisia sisältä". Tästä käy ilmi eräs yhden ikäryhmän niputtaminen,

joka toistuu uudelleen esim. lehden uutistarjonnassa. On mielenkiintoista, että voidaan siis sanoa rakastettavan vanhuksia (tai myös lapsia), mutta tuskin enää että rakastettaisiin erityisesti aikuisia tai keski-ikäisiä. Lausunnon antaja liittää vanhuksiin myös määreen "sisäinen suloisuus" aivan kuin he olisivat homogeeninen ryhmä, jossa kaikilla on tuo ominaisuus.

Avioparin haastattelusta tulee esiin hyvä esimerkki siitä, miten yksittäisellä sanallakin voi varustaa valitun joukon ihmisiä tietyillä stereotyyppisillä ominaisuuksilla. Aviomiehen varmaankin ihan hyvässä mielessä mainitseman suloinen-sanan käytön voi katsoa kuitenkin tyylillisesti pyrkivän jonkin ihmisryhmän tyyppittelyyn ja niputtamiseen ominaisuuksiltaan tietyn- tai jopa halutunlaiseksi. Silloin esimerkiksi sanojan oma asema, ylemmyys tai valta toiseen nähden voi korostua joko tarkoituksella tai tarkoittamatta. Helpoimmin se käy ihmiseen päin, joka on jotenkin heikko, avuton tai hoidon tarpeessa oleva.

Haastateltavat kumoavat yhdessä huhut siitä, että mies olisi houkutelut vanhuksen avioliittoon rahan takia. Tämän voi katsoa kuvaavan sitä ääneenlausumatonta taustaoletusta, ettei nuori mies voisi oikeasti rakastaa näin vanhaa naista, vaan asiassa täytyy olla jotakin epäilyttävää takana. Rakkautta kuitenkin vakuutellaan, ja kun todetaan naisen olevan vielä pirteänkin, niin yhteisö hyväksyy lopulta asian.

Johanna Raunio myöntää (17.4, A30), että "ikäntyminen vaikuttaa työmahdollisuuksiin, eikä keski-ikäiselle naisnäyttelijälle ole tarjolla juuri mitään" mutta toteaa, että "mies saa sankarin rooleja vielä eläkeikäisenäkin, vaikka keski-ikäisen naisen on niistä turha edes haaveilla". Hän kysyy, "miksi vanheneminen on tabu?" Voi todeta, että nimenomaan ulkonäkö on esiintyvillä taiteilijoilla sosiaalisestikin merkittävä. Eri sukupuoliin suhtaudutaan huomattavan eri tavoin, mitä pohdin myöhemmin yhteenvedossa.

On jotenkin tragikoomista, että monia esiintyviä taiteilijoita ei enää suosita iän karttuessa, vaikka voisi olettaa, että sitä myötä he olisivat entistäkin harjaantuneempia antamaan oman panoksensa työhön. Tähän liittyy osaltaan vanhenemisen tabun käsittekin: ikääntyminen saadaan pidettyä pois ihmisten silmistä viihteessä, kun näytetään aina vain nuoria ihmisiä ja ikääntyneet siirretään syrjään. Näin heitä ei ikään kuin ole olemassakaan, on vain nuoria ja ulkonäöltään virheettö-

miä ihmisiä. Ehkä näin sitten kuluttava yleisö voi säilyttää illuusion omankin ikääntymisen välttämisen mahdollisuudesta, tai sitä ei aina-kaan tarvitse tietoisesti ajatella. Ajatuksen sisältö voi kuulua jotensakin näin, että mikä on poissa silmistä, on poissa sydäimestä.

Ulkoministeri Tarja Halonen (29.4, 12) toteaa omassa haastattelussaan uskovansa että "tässä iässä (55) ei kannata esittää muuta mitä on". Tästä voi nähdä keski-ikäisen vahvan aseman vakiinnuttaneen vaikuttajan syystäkin koettua hyvää itsensä ja mahdollisuuksiensa tuntemista, joka saa heijastua muihinkin päin. Anna Lassila (6.3, 34) taas sanoo haluavansa olla "oikea supermummo, joka pärjää niukoissakin olosuh-teissa".

Supermummo on mielenkiintoinen käsite, jota kuulee viljeltävän mediasa ja Ilta-Sanomissa varsin usein. Siihen voinee liittää käsitteen sitkeydestä, sisukkuudesta ja asioiden jämäkästä hoitamisesta vaikeinkin aikoina sekä myös hyvän fyysisen kunnon säilymisestä. Vastakohtana on sitten passiivinen, kohtaloaan nurkuva ja toisten armoilla oleva vapiseva naisvanhus. Supermummon käsite ja siihen liitetyt mielikuvat juontanevat juurensa sota-aikaan, jolloin olot olivat niukat ja kaikkien piti valittamatta osallistua yhteiskunnan toiminnassa pitämiseen. Tässä haastattelussa assosiaatio tulee luontevasti mieleen, kun lausunnon antaja toimii nimenomaan marittapiirissä, johon kuuluu paljon myös sota-ajan kokeneita ikääntyneitä naisia.

Tapani Kansa sanoo (10.4, B14-15), että ikä tulee mieleen silloin, "jos joutuu panemaan merkkipäivänään kuvansa lehteen". Varsin yleinen käytäntöhän se on esimerkiksi 50-vuotissyntymäpäivien aikaan, ja silloin sekä päivänsankari itse että muut voivat tavallaan todeta, ettei henkilö ole enää ihan nuori. Laulaja vihjanee, ettei tällaisessa tilanteessa välttämättä ole mieluisaa, että muut pistävät merkille ajan kulun.

Laila Snellmanista toimittaja sanoo (27.2, A34), että "mallimamman vauhti sen kuin kiihtyy ainakin työelämässä". On vähän hassua, että toimittaja pitää ihmeenä sitä, jos ihmisen työtahti työelämässä voimistuu, kun hän on iältään vasta neljänkymppien tienoilla. Mikäpä sen estäisi? Ja jo mainittu kaksikymppisen normi korostuu jatkossa. Snellman itse toteaa, että "monet nelikymppiset valittavat, ettei missään ole enää hauskaa. Kapakat ovat täynnä kaksikymppisiä, joten monet

keski-ikäiset jäävät mieluummin kotisohvalleen. Mutta sen he tekevät ihan turhaan, koska on ihan itsestä kiinni, onko hauskaa."

Epäsuorasti todetaan, että nelikymppisten pitäisi käyttäytyä ja tuntea kuin kaksikymppisten, vaikka he eivät sitä enää ole. Heidän elämäntilanteensakin on usein jo muuttunut: he ovat mukana vaativassa työelämässä, vapaa-aikaa on rajoitetummin ja monilla on perhekin. Hauskanpidon kokeminen on taas hyvin subjektiivista, ja ehkä kahdessa kymmenessä vuodessa on jo monilla tapahtunut tiettyä kyllästymistä huvittelun muotoihin, jotka viihdyttivät vielä parikymppisenä. Ehkä Snellman menevänä tyyppinä vauhdikkaine ikätovereineen kokee olevansa edistyneellisempi ja nuorekkaampi kuin muut kohortistaan. Mutta eikö ihmisillä saisikaan olla oikeutta muuttua ja rauhoittua keski-ikään tultaessa? Pitääkö keski-iässäkin käyttäytyä kuin nuoruusiässä?

Geri Halliwellin haastattelussa (17.4, A26) mainitaan, että hän pelkäsi soolouran aloittamista, mutta tuli kuitenkin tulokseen, että "ei haluaisi isoäitinä tulla katumaan", ettei käyttänyt tilaisuutta hyväksi. Toimitus oli otsikoinnissaan muuttanut isoäidin mummoksi. Tässäkin viljellään käsitystä, ettei isoäiti-iässä ole enää mahdollisuuksia toimia viihteessä, missä varmasti on vinha perä. Myös sellaista tausta-ajatusta lienee, ettei isoäidin ikäisenä enää muutenkaan tehdä tai luoda mitään uutta vaan elämä on jo ohi, ja vain kelaillaan mielessä entistä elämää. Median tapa mummotella herkästi vanhoina pidettyjä naisia, tulee esiin tässäkin. On sävyiltään erilaista puhua isoäidistä tai vaihtoehtoisesti mummosta ja mielenkiintoista on, että juuri tuo yksi laulajan ikääntymiseen viittaava lause nostettiin haastattelun otsikkoon, vaikka hän puhui paljosta muustakin.

Paula Koivuniemi (6.3, B10-11) sanoo elävänsä "hyvää aikaa" ja naureskelee, että "nyt hänen elämässään on alkanut toinen jakso, toiset viisikymmentä vuotta". Koivuniemi sanoo myös, että "koska emme valitettavasti asu Amerikassa, joudumme iän myötä pikemminkin luopumaan koruista, kiharoista ja röyhelöistä kuin lisäämään niitä". Laulajan sanomana korostuu, miten viisikymmentä vuotta on ainakin hänelle merkittävä rajapyykki, jossa ajatellaan elämän kulumista ja tarkastellaan aiempia tekemisiä. Näyttä vähän siltä, että keski-iän merkittävällä rajapyykillä pitää ainakin julkisesti korostaa elävänsä hyvää aikaa. Harvemmin joku kaksikymppinen sanoisi samoin. Hänen ajateltaisiin olevan vasta matkalla kohti tavoitteitaan ja karriääriään. Ehkä myös nuoren

aikuisen elämän ajatellaan luonnostaankin olevan hyvää aikaa, niin ettei asiaa tarvitse erikseen korostaa. Laulajan viittaus amerikkalaisiin tapoihin on eräänlaista vertailua suomalaiseen kulttuuriin, jossa kovin silmiinpistävää koristautumista ikääntymisen myötä ei pidetä suotavana. Ilmeisesti Koivuniemi viittaa siihen, että Suomessa odotetaan ihmisen vanhana lopettavan ulkonäkönsä korostamisen, mitä hän ei pidä hyvänä.

Suomi-Inkeri -seuran toiminnanjohtaja Inkeri Räisänen painottaa (17.2, A15), että "Suomen tulisi ottaa vastaan Karjalan vanhuksia, koska työikäiset ja nuoremmat ovat jo täysin venäläistyneitä. Vanhukset ovat Suomen kulttuuriarre, josta täytyy pitää huolta. On häpeä Suomelle, miten heitä on nyt kohdeltu. Vanhusten hoito on moraalinen velvoite." Räisänen ottaa tässä hyvin sosiaalipoliittisen asenteen iäkkääseen väestöön vedotessaan kansan omatuntoon vanhusten huomioimiseksi hänen mielestään oikealla tavalla. Vanhusten pitäminen kulttuuriarteena viittaa siihen, että nuo ihmiset ovat omaksuneet paljon elämäkokemusta ja he ovat eläneet vaikeita aikoja läpi pitäen omalla panoksellaan aikanaan maata aiemmin pystyssä. Nähdään, että vanhuksilla on tässä erityisiä positiivisia ominaisuuksia, joita ei muilla ikäryhmillä ole.

Kirsti Paakkasen haastattelussa (11.2, 14) korostuu, miten 69-vuotias yrittäjä-toimitusjohtaja on menestyvä, tienaa kymmeniä miljoonia, eikä "kaipaa kiikkustuoliin sukkaa kutomaan". Tässä esiintyy taas hyvin eräs mummostereotypia, jonka mukaan tuon ikäisen ihmisen pitäisi olla aivan jossakin muualla kuin menestyvänä yrittäjänä. Vaihtoehdoksi annetaan sitten sukkaa kutovaksi mummoksi ryhtyminen. Vertailusta voi päätellä, että sitä ei kuitenkaan niinkään arvostettaisi, vaan mieluummin toimimista seitsemänkymppisenä nuorempien menestyjien tavoin.

Baletti johtaja Jorma Uotinen (49) väittää (27.2, 5-6) olevansa "liian vanha isäksi", mutta toteaa sen olevan vain hänen näkemyksensä, koska monet tulevat isäksi paljon häntä vanhempinakin. Fyysisesti ei ole mitään estettä tulla isäksi viisikymppisenä, mutta Uotinen kokee sosiaalisen roolinsa isänä tuossa vaiheessa mahdottomaksi. Ehkä hän ajattelee että hänen ja lastensa ikäero tulisi liian suureksi tai että hänen lähipiirinsä muuten ihmettelisi hänen valintaansa, jos siihen tähänkään ikään asti eivät ole kuuluneet suunnitelmat lasten hankkimisesta.

Kategoria 2, kolumnit

Kolumneissa oli asiaa ikääntymisestä laidasta laitaan. Yleensä korostui maalaileva subjektiivisuus tai kolumnistin halu olla pisteliäs jotakin ryhmää tai tunnettua henkilöä kohtaan. Tällöin myös ikääntymiskeskusteluun liittyvät piirteet saattoivat nousta esiin.

2A Fyysinen diskurssidimensio

"Sinkun päiväkirjan" naispuolinen anonyymi kirjoittaja mainitsee (20.2, B31) kaksi vanhaa ihmistä: "likaisen vanhan miehen" ja "pitkän, komean, melkein 90-vuotiaan tätinsä". Toisessa kolumnissa sama kirjoittaja kuvailee (27.3, 27), miten hän näkee yöllä painajaista, jossa "hekumoi sängyssä ikivanhan miehen kanssa". Hän jatkaa karmeinta olevan sen, että himoitsee häntä. Kertomuksessa esitetään, miten mies kasvot nahistuneina, ruumis ryppyisenä ja kaljuna edustaa täyttä vastakohtaa kirjoittajan päiväuniin nähden. On siis painajaismaista olla seksuaalisesti tekemisissä hyvin iäkkään miehen kanssa, josta on havaittavissa selvät fyysiset vanhenemismuutokset. Niitä ei ainakaan tässä kirjoituksessa pidetä fyysisesti puoleensavetävinä. Tulee myös mieleen, että mikähän vanhojen miesten kammo tällä kirjoittajalla on. Iäkkään naisen hän kuvaa ulkoisesti miellyttäväksi nostaten hänet jottenkin vastakohtaksi kuvailemilleen vastenmielisille vanhoille miehille.

Timo Kuisminin elokuvakolumnissa kerrotaan (10.4, B39) kirjoittajan mielipiteenä, miten monet tunnetut miesnäyttelijät alkavat olla parhaimmillaan vasta vuosikymmenien uran jälkeen, kun "testosteroiditaso on laskenut alle promilleen ja keskivartalo on selvästi paisunut". Asian takaa paistaa, että fyysisesti miesnäyttelijät muuttuvat ikään-tyessään, mutta se ei haittaa, vaan he vain kypsyvät paremmiksi. Miesten fyysisen vetovoiman ja viriiliyden laskemista kirjoittaja pitää suorastaan myönteisenä tekijänä.

Sari Autio kirjoittaa (3.2, A7) kolumnissaan helsinkiläisistä iäkkäistä naisista, joiden rahat on vienyt huijari, joka "käyttää hyväkseen iäkkäiden naisuhriensa heikentyntä terveydentilaa ja rajallista puolustautumiskykyä". Kirjoittaja olettaa uhrien olleen fyysisesti hei-

kentyneitä niin, että huijaus on tullut paljon mahdollisemmaksi kuin normaalilla terveydentilalla varustetun henkilön suhteen.

2B Psyykinen diskurssidimensio

Kolumnisti Jyrki Lehtola (27.2, B7) ilkkuu tunnettuja pop-laulajia, joita myös Mestareiksi kutsutaan ja kirjoittaa, että "viidenkymppin jälkeen ihmiselle tulee antaa helpommin anteeksi kuin kolmekymmppiselle, koska hän ei voi enää muuttaa itseään". Lehtola toteaa myös, että "viidenkymppin jälkeen luomisvire höltyy". Kirjoittaja viljelee tässä käsitystä, että jo viisikymppinen olisi jo niin kangistunut psyykkisesti, ettei henkinen uudistuminen onnistu, eikä myöskään uuden luomisen omalla uralla.

Myös Matti Linnavuori kirjoittaa (17.2, 43) tutusta laulajanelikosta Mestareista, jotka esiintyivät tietokilpailussa Bumtsibum-ohjelmassa. Kirjoittaja sanoo, että "ehkä tarkoitus oli vaivihkaa luonnehtia veteraaneja niin iäkkäiksi, että heidän muistinsa toimiminen on taputtamisen arvoista". Hän jatkaa, että "ehkä itsensä nimeäminen Mestariksi on oire vanhuudenhöperyydestä". Kolumnisti antaa tässä ymmärtää ironisesti, että edelleen täysillä työssä ja toiminnassa olevien noin viisikymppisten ihmisten muisti voisi kärsiä jo ikääntymisen seurauksista, vaikka hän sälyttääkin vihjailun asiasta ikään kuin televisio-ohjelman kontolle. Hän myös käytännössä nimittää artisteja vanhuudenhöperöiksi.

Taustalla lienee sarkastinen havainto, että viisi-kuusikymppiset rock-laulajat ovat alallaan vähemmistössä ja siksi heille irvailtaan niin paljon haluten tehdä heistä härnäävästi ikään kuin seniilejä vanhuk-sia. Osansa saattaa olla kirjoittajien kateudellakin, kun vielä viisikymppiset esiintyjät voivat toimia nuorekkaasti ja saada yleisön ihailua osakseen. Voi kysyä muuttuisiko kirjoitusten sävy, jos henkilö ihan todellisesti ja ulospäin havaittavasti näyttäisi kärsivän psyykkisistä ikääntymismuutoksista?

Nina af Enehjelm kolumnoi (24.4, A31) laajasti erilaisista ikääntymiseen liittyvistä ilmiöistä ja kriiseistä otsikolla "ikä on nolo juttu". Kirjoittajan ystävä on sanonut, "ettei hänelle kelpaa alle nelikymppinen mies, joka joutuu vielä käymään läpi ravisuttavia kolmenkymppin ja neljänkymppin kriisejä". Kirjoittajan mielestä "ikä on useimmi-

ten rasite jokaisessa iässä". Kirjoittajan mukaan keski-ikä ei ala vasta viisikymppisenä, vaan jo 25-vuotiaana, jolloin ei olla enää varsinaisesti nuoria. Kolmenkymppin täyttäminen taas on vaikeaa niille, jotka "ovat tottuneet olemaan nuoria ja lahjakkaita". Hän jatkaa, että alle parikymppisenä vielä toivotaan, että oltaisiin vanhempia, ja "iällä on helppo keljuilla, koska on aina liian vanha tai nuori".

Tässä kirjoittajan näkökulma on se, miten ihminen psyykkisesti kokee oman ja toisten ikääntymisen, johon kuuluu erilaisia kriisityyppisiä vaiheita. Merkittävimmäksi rajapyykiksi kirjoittaja näyttää nostavan kolmenkymmenen täyttämisen, jonka jälkeen ei voida enää puhua nuorista ja lahjakkaista. Sanapari on tuttu, eikä tuskin koskaan puhuttaisiin vanhoista ja lahjakkaista. Häviääkö lahjakkuus siis ikääntymisen myötä johonkin, vai muuttuuko se rutiiniksi keski-ikäisillä, joita harvemmin enää puhutellaan lahjakkaina. Kirjoittaja ei oikeastaan mainitse varsinaisia ikääntyneitä lainkaan, vaan haluaa osoittaa miten jokaisessa iässä voi aina olla johonkin nähden vääränikäinen, mutta miten iästä voi olla tiettyä etuakin.

2C Sosiaalinen diskurssidimensio

Vakiokolumnisti Jyrki Lehtolan kirjoituksessa (27.2, B7) irvaillaan laajasti tunnettua laulajanelikkoa (Maijanen, Harma, Babitzin, Willberg) nimittäen heitä senioripoppareiksi, joita tulee ymmärtää. Pääajatuksena kolumnista nousee, että tietyn iän jälkeen ihminen ei voi enää muuttaa itseään, vaan hän jää vain pyörittämään samaa vanhaa levyä. Lehtola toteaa, että "poppareiden vanheneminen on kiusallista katseltavaa, koska viidenkymppin jälkeen luomisvire höltyy ja palataan aiempaan aikaan ja pitää alkaa miettiä, miten eläkevuotensa viettäisi". Todetaan, että "korvakoru ja kultaketju eivät ole kovin hip ja cool kuusikymppisellä". Esimerkit valaisevat, miten kolumnisti pilkkaa viidenkymppin ylittäneitä artisteja, joiden ei hänen mielestään ole enää soveliasta yrittää käyttäytyä ja esiintyä kuin nuoremmat. Heillä ei näytä olevan muka mitään uutta annettavaa ikänsä vuoksi.

Aiemmin (13.2, B10) Lehtola kolumnoi pohtien Ultra Bran jäsenen Anni Sinnemäen edesottamuksia. Kirjoittaja aloittaa kuusi kertaa lauseensa sanoilla: "jos minä olisin mummo" ja jatkaa sitten lauseen eri tavoilla loppuun. Kirjoittaja vertaa Sinnemäkeä 10-30 vuotta vanhempiin toi-

mittajiin, jotka pitävät häntä oman sukupolvensa virallisena tulkkina. Lehtola maalailee, miten "vanhemmat toimittajatädit ja -sedät ihailevat nuoren polven sanavalmista julkkisedustajaa". Mummottelu sopii luontevasti tämänkin kirjoittajan sanavarastoon. Myös tulee esiin, miten vanhempi polvi nostaa nuoremmasta edustus- ja mediakelpoisia yksilöitä kertomaan, millaiset tunnot nuorilla ihmisillä on tänä päivänä. Siinä koetaan, että vanhemman polven edustajien ajatukset ja tekemiset on jo koluttu loppuun, ja nyt pitää hakea jotakin uutta nuoremmilta.

Eija Kallioniemen kolumnissa (10.4, A7) ihmetellään mainostajien toimintaa, jotka suuntaavat päähuomionsa alle kolmekymppisiin, eikä "velattomille ja virkeille yli 60-vuotiaille, joiden aika ei ole kortilla ja joilta löytyisi ostokykyä rutosti". Hän mainitsee, että "eläkeläisille pitäisi suunnata monipuolisia TV-ohjelmia" ja toteaa "monen mummon löytäneen TV:stä formulakisat, koska varttuneet katsojat pitävät samanlaisista ohjelmista kuin nuoremmatkin". Tässä kirjoittaja pitää ikääntyneiden sosioekonomista asemaa yleisesti hyvällä tolalla olevana, ja katsoo että heistä voi puhua kuluttamiskykyisenä ja -haluisena, kiinteänä ryhmänä. Kirjoittajan esittämän TV-ohjelmien kiinnostavuuden arvioimisen perusteella voi asettaa kysymyksen, että onko erityismaininnan arvoista, jos vanhat pitävät samoista ohjelmista kuin nuoret. Onko siis ihme, että "mummokin" kiinnostuu formulakisoista?

Sari Autio kirjoittaa (3.2, A7) kolumnissaan "mummojen putsajista". Paitsi että tästä aiheesta löytyi asiaa fyysiseen diskurssidimensioon, on se myös sosiaalisen tason kysymys. Autio kertoo helsinkiläisistä iäkkäistä naisista, jotka ovat langenneet samaan mieheen, joka on sitten vienyt heidän rahansa. "Huijari käyttää hyväkseen iäkkäiden naisuhriensa heikentynyttä terveydentilaa ja rajallista puolustautumiskykyä huijaten heidän viimeiset eläkerahansa, joilla on viettänyt monta iloista kuppilailtaa". Iäkkäät naiset esitetään tässä huijauksille alttiina ja jotenkin säällivästi puhutaan heidän tulonlähteestään, eläkkeestä. Myös tunteisiin vedotaan maalailemalla, miten sydämettömästi huijari nauttii elämästään viettämällä mukavaa ravintolaelämää "mummojen" viimeisillä eläkerahoilla.

Kategoria 3, pääkirjoitukset

Pääkirjoitukset ovat lehden keskeisintä aineistoa, joissa ei ikääntymiseen otettu juurikaan kantaa. Tyyllillisesti ne ovat lähellä kolumneja, mutta pyrkivät yleensä suurempaan asiallisuuteen ja objektiivisyyteen. Kahdesta pääkirjoituksesta ei löytynyt materiaalia kuin sosiaalisen dimension alle.

3C Sosiaalinen diskurssidimensio

Pääkirjoituksessa 6.2 (A6) kauhistellaan kristillisen liiton varapuheenjohtaja Mika Ebelingin vaalikampanjaa, jossa hän ottaa voimakkaasti kantaa abortteja vastaan. Kiiwaassa kirjoituksessa esiintyy muun asian ohessa lause "mummoja kellistyy kuin lestadiolaisseuroissa". Pääkirjoitustason artikkelit ovat yleensä asiallisia ja kaikkia ikäryhmiä kunnioittavia, mutta tässä kyllä viljellään heitonomaisesti yhtä uskonnollisiin vanhoihin naisiin liitettyä stereotypiaa, jonka mukaan he käyttäytyvät hurmahenkisesti kristillisissä tilaisuuksissa. Ja taas termi "mummo" riittää kattamaan koko viitatus iäkkäiden naisten ryhmän.

Pääkirjoituksessa 8.2 (A6) pohditaan dosentti Sirkka Ahosen tutkimusta, josta käy ilmi etteivät isovanhemmat enää kerro lapsenlapsilleen, miten heidän nuoruudessaan elettiin. Samalla kysytään varttuuko lukioissa historiaton sukupolvi. Mainitaan tilanteen muuttuneen sellaiseksi, että isovanhemmat mieluummin kuuntelevat nuorten kertomuksia nykyajasta. Jo poleemisen otsikoinnin perusteella voi päätellä, että kirjoittaja toivoisi isovanhempien edelleen ottavan tehtäväkseen välittää menneiden aikojen tietoja ja tapoja nuorille. Idea sisältää mitä ilmeisimmin myös sen ajatuksen, että vanhoilla on jotakin arvokasta kerrottavaa nuorille.

Kategoria 4, uutiset

Uutiset ovat lehden pääaineistoa ja ikääntymisteema tulee niissä esil-

le yleensä siinä kontekstissa, että ikääntynyt henkilö on joutunut rikoksen kohteeksi tai on itse tehnyt jotakin korkeaan ikäänsä nähden poikkeuksellista, kuten taltuttanut rikollisen omin avuin. Uutiset ovat tyyppiesimerkkejä sellaisista kirjoituksista, joissa ikääntyneitä luonnehditaan nimettöminä, persoonattomina ja passiivisina tekemisen ja ulkopuolisen tarkastelun kohteina. Tosin näin toimitaan esimerkiksi rikosuutisten suhteen yleensä muidenkin ikäryhmien kohdalla mikä on sinänsä ymmärrettävää, koska asianomaisten henkilötietoja ei haluta paljastaa.

4A Fyysinen diskurssidimensio

Isossa uutisessa (18.2, 12) oli otsikkona "Helsingin vanhukset hätää kärsimässä lumen keskellä - palkatkaa työttömiä lumitöihin". Uutisessa kuvaillaan aihetta yksityiskohtaisesti, ja todetaan miten kaupungissa "asuu paljon yksinäisiä mummoja ja pappoja, jotka liukastelevat henkensä kaupalla jyrkillä ja sohjoisilla jalkakäytävillä". Toimittajaa tulee vastaan Impi Aapro, 83, ja todetaan että hän "köpöttelee keppi kädessään". Hänellä on osteoporoosi, "ja yksikin horjahdus olisi hänelle kohtalokas". Aapro "kahlaa urheasti lumen läpi". Lumessa näkyy vain edellisen kulkijan jalanjäljet, joihin "vanhus vaarallisesti horjuen sovittaa askeleensa". Toinen haastateltava on Mertta Metsänen, 82, joka "porhaltaa jyrkkää mäkeä ylös tiukassa etukenossa". Hän toteaa "vielä pääsevänsä mäen ylös", eikä hänen "tartte liikkua enää paljon ulkona". Myös havaitaan yli kahdeksankymppisen Aatoksen "köpöttelevän kassiensa kanssa". Hän sanoo, että "pysäkit ovat niin liukkaita, että vanhukset eivät ehdi nousta pois raitiovaunuista ja busseista tarpeeksi nopeasti".

Eräässä jutussa uutisoitiin (20.2, A9), miten "bussin oven väliin jäänyt vanhus sai surmansa". Myöhemmin paljastui, että kyseessä oli 83-vuotias mies. Tilanteen kuvailussa sanottiin, että hän "laskeutui korkea ikänsä vuoksi bussin keskiovesta korostetun varovaisesti, kuten vanhuksilla on tapana". Edellisistä uutisoinneista tulee esiin hyvin tietyssä iässä koettavat liikkumisen ongelmat, kun kehon fyysinen toimintakyky ei ole enää entisensä. Vanhusten liikkumisen kuvailuun on kehittynyt aivan oma erityinen sanastonsa, jota ei sovelleta muihin ikäryhmiin. Puhutaan esimerkiksi "köpöttelemisestä". Myös annetaan ymmärtää, että liikkuminen jo sinänsä on vanhusikäisille saavutus. Li-

säksi ikääntyneiden onnettomuusalttiudesta uutisoidaan dramaattisesti, mutta jälkimmäinen uutinen osoittaa, että asiassa on myös faktista perää.

4B Psyykkinen diskurssidimensio

Jo aiemmin käsitellyssä uutisessa, joka kuvaili Helsingin vanhuksia lumen armoilla (18.2, 12), todetaan tähän diskurssidimensioon sopivasti, että jutussa kuvatut ja liukkauden keskellä taistelevat ikäihmiset ovat "sitä sukupolvea ei vähästä valita". Heidän asennettaan kuvataan sanomalla, että "vanhukset auttelevat toinen toistaan lumiharjanteiden yli". Ikääntyneet esitetään näissä uutispaloissa psyykkisesti kestävinä ihmisinä - viitanneeko taas aiempaan aikaan ja vaikeisiin olosuhteisiin, joita he ovat tottuneet kestämään. Myös heidän lojaalista ja kollektiivista ajatteluaan korostetaan, kun he itse liukastelevina ja vaarassa olevina auttavat vielä toisiaankin. Ehkä tämän huomion tehneellä vanhuksella on tausta-ajatuksena sellainen piikki, että eivät heitä paljon muut autakaan. Ainakaan muita hän ei mainitse.

Uutisessa otsikoidaan (24.2, A15), että "89-vuotias poltti tiellä miljoonatilan testamentin". Jutun sisältönä oli esitellä eriäviä näkemyksiä siitä, kenellä on oikeus hänen omaisuuteensa. Todetaan, että ennen tapahtunutta polttamista "emäntä ei tiennyt päivämäärää, elettävää vuotta eikä edes tasavallan presidentin nimeä". Muistamattomuudesta johtuen kärjäoikeus ei pitänyt testamentin peruuttamista pätevänä. Naista nimitettiin kirjoituksessa myös "vanhaemännäksi". Uutisessa korostuu, miten iän myötä tulleet muistihäiriöt saivat ikääntyneen naisen toimet pätemättömiksi oikeuden edessä. Olisikohan tilanne tullut samoin uutisoiduksi, jos pääpointti ei olisi ollut ikääntyneen ihmisen toiminnan toteaminen oikeudellisesti pätemättömäksi?

Uutisessa (3.3, A3) kerrotaan tilanteesta, jossa "isoisä välttyi demention vuoksi inestisyitteeltä". Todetaan, että kihlakunnanoikeus ei pitänyt uhrina olleen tytön kertomusta riittävänä näyttönä isoisan syyllisyydestä. "Yli 70-vuotiasta isoisää ei voitu kuulustella demention vuoksi". Tietyssä iässä ilmennyt psyykkisen kapasiteetin lasku oikeutti siis jättämään iäkkään henkilön syytteen ulkopuolelle, vaikka pääsyyksi mainitaan näytön riittämättömyys. Tässä toimitus on selvästikin on halunnut luoda vetävän otsikon, vaikka dementia paljastuukin

lopulta vasta toissijaiseksi syyksi syytteen hylkäämiseen. Voi myös kysyä, kuinka paljon otsikointiin vaikutti se, että juuri uhrin ikään-
tynyttä isoisää epäiltiin syylliseksi yleisesti kohahduttavana pidet-
tyyn tekoon.

4C Sosiaalinen diskurssidimensio

Tapahtumakuvaus (6.2, A18-19) Kutemajärven seksifestivaaleilta kertoo värikkäästi, miten juhla on järjestetty YK:n ikäihmisten teemavuoden kunniaksi, ja se on tarkoitettu yli 45-vuotiaille. Toimittaja toteaa ihmisiä paikan päällä haastatellessaan, että "ihan nolottaa puhua ikäihmisten seksistä". Yksi haastateltava pääsi lehteen asti sanomaan, että seksin suhteen "vanhat akat opettaa". On merkille pantavaa, mihin suomalaisessa ikäihmisten tapahtumassa on ikäraja vedetty: 45 vuoteen. Tämä vuosimäärä mainittiin jutussa useasti. Esille tulee myös, että ikääntyneiden seksistä on kiusallista puhua, ja jutussa asia väännetään jotenkin leikiksi jota kuvaa sekin huuli, että "vanhojen akkojen" vastuulle sen opettaminen jää. Tuskinpa tuossa suhteessa tosissaan ikääntyneitä naisia esille nostettaisiin. Ainakaan IS:n artikkelissa ikääntyneiden seksistä ei mainita juuri mitään asiallista tai tiedot-
tavaa. Näyttää, että aiheen tiimoilta oli helpompaa kuvailla vain pelkkää karnevaaliumua ja koota vitsejä.

Ulkomaanuutisessa (11.2, 15) kerrotaan Etelä-Afrikan presidentistä Nelson Mandelasta, 80, jonka mainitaan olevan yksi rakastetuimmista valtionpäämiehistä. Artikkelissa todetaan, että "Mandela on uhannut hoitaa vain isoisan ja isoisoisan virkaa maan historian toisten demokraattisten vaalien jälkeen". Tässä korostuu isoisan asema jonakin vähaarvoisempana vertailukohtana valtionpäämiehen toimeen verrattuna. Asian voinee ymmärtää ihan hyvässä mielessä, mutta kuitenkin jää mietityttämään, että miksi juuri ikääntyneen ihmisen rooli isoisanä ja valtionpäämiehen rooli on asetettu vastakkain.

Uutisessa (20.2, A7) päivitellään shokkiesimerkkiä Ruotsista, jossa rapistuva hyvinvointiyhteiskunta vaikuttaa ikävällä tavalla ikääntyneiden hoitamiseen. Jutun otsikko oli "ruotsalaisvanhuksia sidottiin kiinni hoitajapulan vuoksi". Myöhemmin selitettiin, miten "vanhukset saivat nousta vasta myöhään ylös, koska heitä ei avustettu", "heidän vapauttaan oli rajoitettu" ja "ettei sosiaalihallinnon työntekijä ol-

lut nähnyt koskaan vastaavaa." Olivatpa faktat miten tahansa, niin ei voi välttyä vaikutelmalta, että jutusta paistaa pinnallisuus ja tahallinen skandaalinkäryn hakeminen, koska hoitolaitoksen henkilöstön mielipidettä ei ollut huomioitu mitenkään. Myöskään ei selostettu, miten käytännöt poikkesivat normaaleista rutiineista. Oliko sitominen esimerkiksi ihan perusteltua, jotta dementoituneet vanhukset eivät loukkaisi itseään, ja kohdistuuko syytös kohtuuttomana lähinnä laitoksen vajaamiehitettyyn henkilökuntaan, joka ei voinut toimia toisin hoidokkiensa turvallisuutta ajatellessaan? Voidaanko yksipuolisen ja tarkoitushakuisen uutisoinnin keinoin liian helposti kuvailla jokin osapuoli hirviöksi? Kenties myös perinteisesti malliesimerkkinä pidetyn ruotsalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kritisoiminen on mieluisaa tšekäläiselle populaarimedialle, jos aihetta katsotaan vähänkään löytyvän.

Etusivun jutun uutisessa (8.3, A2-3) joka oli varustettu haastatteluaineistolla, kerrotaan 76-vuotiaasta naisesta, joka taltutti 40 vuotta nuoremman ryöstäjän ja heitti hänet voimakeinoin ulos baaristaan. Nainen, joka on entinen lääkintälotta, toteaa olevansa "tottunut heittelemään miehiä ulos". Toimittaja kuvaa naista teräsmummoksi, joka ikävuosistaan huolimatta jatkaa baarinpitoa. Nainen toteaa haastattelussa sanoneensa ryöstäjälle, että "sinähän höpiset, kun ryöstät tämän ikäisen ihmisen". Nainen sanoo olleensa rintamalla, ja ettei hän kehoituksista huolimatta kokenut tarvitsevansa ryöstöyrityksen jälkeen lääkärin apua. Tässä uutisessa toimitus maalaa kuvan sankarillisesta ja paljon aiemmin kokeneesta naispuolisesta ikäihmisestä, joka pystyy yhä toimiin, joita voisi odottaa lähinnä vain paljon nuoremmilta. Tämä tapaus nostettiin oikein lööppiin tilanteen harvinaislaatuisuuden vuoksi. Voi päätellä, että lehdelle oli erityisen herkullinen tilaisuus nostaa esille tapaus, jossa ikääntyneeksi kuvattu ja vielä naissukupuolta edustava henkilö vetää itse rehvakasta roolia ryöstäjän taltuttajana, ja tuloskin oli tällä kertaa uutisotsikoihin kelpaava. Tätä ikääntynyttä kun ei tällä kertaa peitottu, ryöstetty ja käytetty hyväksi, vaan hän pystyi puolustautumaan ja olemaan kaikkea muuta kuin avuton.

Uutisessa (23.3, 8) todetaan, miten 86-vuotias mies oli syyllistynyt lapsenlapsensa hyväksikäyttöön, ja apulaisvaltakunnansyyttäjä piti moitittavana kihlakunnansyyttäjän päätöstä olla syyttämättä miestä iän perusteella. Pidettiin todennäköisenä, että "isoisä oli syyllinen, mutta oikeudenkäyntiä ja rangaistusta pidettiin kohtuuttomana iäkkääl-

le miehelle". Kuitenkin tuli ilmi, että "ikä ei ole hyväksyttävä peruste kun kyseessä oli lapsen kohdistuva törkeä rikos". Tässä on yksi väläys siitä, että iällä on merkitystä siihen, syytetäänkö henkilöä selväksi rikokseksi todetusta asiasta. Esimerkiksi henkilön psyykkisestä tai fyysisestä terveydentilasta ei tässä uutisessa mainittu mitään, vaan ainoastaan ikä jäi merkitseväksi. Mielenkiintoinen tilanne, jonka perusteella voi miettiä, milloin ja miksi ikä on sinänsä peruste jollekin. Luodaanko kuvaa, että ihminen on tarpeeksi vanhana yleisesti vapaa vastuusta, vai jäikö jotakin olennaista raportoimatta tässä uutisessa? Voi siis kysyä, oikeuttaako korkeana pidetty ikä paitsi ehkä viemään ihmiseltä tietyt "normaalin" ihmisen oikeudet, myös vapauttamaan hänet keskivertoihmisen vastuusta.

Isossa uutisjutussa (30.4, A2-3) otsikoitiin räväkästi, että "ryöstäjäkopla kyttäsi vanhuksia pankkisaleissa - ryöstetty vanhus joutui teho-osastolle". Artikkelissa kuvataan "naispuolisia vanhuksia uhreikseen valinneen mummonryöstäjäkoplan kiinnijäämistä". Jutussa todettiin, että "kun vanhus oli ennättänyt syrjäiselle paikalle, iskettiin lähes puolustuskyvyttömän uhrin kimppuun". Jutun yhteydessä haastateltu 80-vuotias nainen sanoo pelkäävänsä nyt liikkumista ja tokaisee, että "on kamalaa, että vanhana piti käydä nyt näin". Artikkelissa kuvataan myös toisen, 89-vuotiaan naisen tapaus, jossa "vanhuksen laukku ryöstettiin väkivalloin ja hänen lonkkansa murtui".

Tästäkin uutisesta voi päätellä, että puolustuskyvyttömiksi katsottujen ja vielä naispuolisten ikääntyneiden ihmisten joutuminen ryöstön ja pahoinpitelyn kohteeksi on erityisen uutisoinnin arvoista. Ikääntyneiden ihmisten heikkoa avuttomuutta ja ryöstettävyyden helppoutta halutaan esitellä laajalti ja monin esimerkein. Myös ikääntyneen naisen haastattelusta käy ilmi, miten rikollinen toiminta herättää ikäihmisellä pelkoa ja horjuttaa psyykkistä tasapainoa. Sinänsä ymmärrettävää henkilön itsensä kannalta, mutta lehden kertomana luonee osaltaan kuvaa vanhusten sääälittävyydestä ja helposta hyväksikäytettävyydestä. Tässä on toisaalta suuri vastakohta lehden samantyyllisissä uutispätkissä usein esiin nostetuille supermummoille ja muille sankarillisiksi kuvatuille ikääntyneille, jotka esimerkiksi taltuttavat ryöstäjiä omin voimin, eivätkä tarvitse ulkopuolisten apua vaikeissakaan tilanteissa.

Uutisessa (20.4, 13) on otsikoitu, miten "vanhus torjui tunkeutujan bensiinillä". Selostetaan, miten 1916 syntynyt henkilö kahinoi menes-

tyksekkäästi erään toisen miehen kanssa saaden hänet karkoitettua kotiaan. Tarinan iäkstä henkilöä nimitetään kerran mieheksi ja 21 kertaa vanhukseksi. Otsikkoa myöten tulee käsitys, että jutussa hehkutetaan miten sankarillinen vanhus oli, kun toimi tavallaan.

Seuraavaksi esitän lyhyiden ja samantyyppisten uutisjuttujen koosteen, jota kommentoin lopuksi koosteessa: Pikku-uutisen (5.2, 17) otsikossa todetaan, miten "mieskaksikko huijasi mummon säästöt Lavialla". Itse jutussa ryöstettyä jo nimitetään "72-vuotiaaksi naiseksi". Uutisessa (15.3, A8) sanotaan, että "vanhus ja kioski ryöstettiin". Vanhus-sanaa käytetään usein, mutta puhutaan myös 80-vuotiaasta naisuhrista. Uutisessa (24.3, A15) kerrotaan, miten "petollinen kimppakaveri harhautti iäkkään lottovoittajan allekirjoittamaan porukkasopimuksen". Henkilöä nimitetään myös "70-vuotiaaksi eläkeläiseksi". Juttu paljastui, kun "eläkeläisen omaiset rupesivat ihmettelemään mummon asunto- ja auto-kauppoja". Yksi uutinen oli (12.4, A14), kun "opas jätti vanhukset Karibian-koneesta". Kysymyksessä oli pariskunta, jota nimitetään koko ajan vanhuksiksi. Uutisessa (12.2, 15) mainitaan, miten "vanhusta piinannut vuokralainen joutui korvaamaan 55 000 markkaa". Selostetaan, miten opiskelija pakotti 81-vuotiaan vuokraisäntänsä kuittaamaan maksamattomat vuokrat maksetuiksi. Pikku-uutisessa todettiin (20.3, A8), miten "aikamiespoika terrorisoi 91-vuotiasta äitiään ja oli yli 30 vuoden ajan käyttänyt vanhaa äitiään röyhkeästi hyväksi". Äitiä nimitetään myös helsinkiläisnaiseksi.

Uutisointi on hyvin kirjavaa ja sen voi olettaa vaihtelevan aika lailla jutun laatineen toimittajan mukaan. Yleensä pikku-uutisissa ei toimittajan nimeä mainita lainkaan. Osa uutisoinneista korostaa tarkoituksellisesti ikääntyneiden muuhun aikuisväestöön nähden heikentyntä asemaa, jonka vuoksi heidän katsotaan joutuvan muita herkemmin rikosten ja onnettomuuksien uhreiksi. Myös sellaisen kuvan luominen välittyy, että rikosten tekeminen vanhuksille on erityisen paha asia, koska he ovat muuta aikuisväestöä avuttomampia. Ikähaitari vanhus-osastoon pääsyyn näyttää kulkevan siinä seitsemänkymmenen vuoden paikkeilla. Yleensäkin ikääntyneet esitetään sellaisessa valossa, että muiden on syytä seurailta heidän tekemisiään muiden aikuisten toimintaa tarkemmin, jotta he eivät vahingoita itseään tai tule hyväksikäytetyiksi.

Kategoria 5, mielipidekirjoitukset

Mielipidekirjoituksissa ikääntymisteema nousee esille lähes poikkeuksetta myönteisessä valossa, kun monet kirjoittajat ovat lähteneet ajamaan kirjoituksissaan ikääntyneiden asioita. He voivat kertoa joko henkilökohtaisia kokemuksiaan vanhusten hoito-olosuhteista tai ottaa laajempaa yhteiskunnallisen tason kantaa tuodessaan esiin vaikkapa aspekteja ikääntymässä olevien työttömien kokemasta ikärasismista työmarkkinoilla. Mielipidekirjoitusten teksti on yleensä esimerkiksi haastatteluja paljon asiapitoisempaa. Lisäksi se pyrkii vaikuttamaan johonkin ja muuttamaan ihmisten ajattelua toivottuun suuntaan. Tästä syystä tietty poleemisuus on läsnä jatkuvasti mielipidekirjoituksissa. Erityisesti sosiaalinen diskurssidimensio korostui niissä.

5A Fyysinen diskurssidimensio

Linja-autonkuljettaja ja pääluottamusmies Raimo Ohtosen kirjoituksessa (28.4, A4) otetaan kiivaasti kantaa siihen, että laki sallii vanhuus-, sairaus- ja työkyvyttömyyseläkeläisille ammattiajokulun. Kirjoittaja toteaa vanhuuseläkeläisen voivan nykyisin olla bussin ja rekan kuljettajana 70-vuotiaaksi asti. Hän jatkaa: "riittää, kunhan vain pääsee jotenkin kiipeämään ohjaamoon, niin voi toimia turistibussin tai 60-tonnisen rekan ratissa. Vain terveet ja ammattitaitoiset saisivat tehdä näin vastuullista työtä."

Tämän kirjoituksen taustalla oli vähän aiemmin sattunut bussionnettomuus, jossa eläkeläiskuski teki kohtalokkaan virheen. Kirjoittaja lähtee hyökkäävästi analysoimaan vanhuuseläkkeellä olevien potentiaalisten kuljettajien fyysistä kuntoa. Hän näyttää pitävän aika varmana sitä, että alle 70-vuotiaiden vanhuuseläkeläisten kunto on niin heikko, ettei heistä ole tarpeeksi terveiksi ja vastuullisiksi kuljettajiksi. Hän siis rinnastaa terveet ja ammattitaitoiset, joiden vaihtoehtona on sitten vanhuuseläkeläiset. Kirjoituksesta herää kysymys, että kun ikää tulee lisää, niin häviääkö vääjäämättä terveys ja ammattitaito?

5B Psyykkinen diskurssidimensio

Vihtiläisen Annun mielipidekirjoituksessa (25.3, 4) kauhistellaan maailman nykyistä menoa. Kirjoittaja ihmettelee, että "onko hän jotenkin fossiili, ajasta ja paikasta jälkeen jäänyt 49-vuotias mummeli, kun ei yhtään ymmärrä tätä nyky maailman menoa". Tässä tulee esille ajatus, että ikääntyneet eivät ymmärtäisi nykyajasta mitään, ja syyksi tämä kirjoittaja esittää liioitellun alentuvasti mummeliutensa. Jos nykyajan menossa ei ole mukana, on siis vanha joko iältään tai psyykkiseltä asenteeltaan. Samalla myytti vanhusten ajasta jälkeen jääneisyydestä otetaan selittämään omia näkemyksiä.

Laulaja Heikki Harma (Hector) vastaa kiukkuisessa kirjoituksessaan (6.3, B8) kolumnisti Jyrki Lehtolalle hänen aiemmasta irvailustaan ns. Mestarit-ryhmälle. Hän syyttää Lehtolaa muun muassa ikärasismista ja kritisoi tätä siitä, että hän on kannustanut lukijoita kokemaan "viisikymppisen aikuisen ihmisen ja rockmuusikon luomisvireensä hukanneeksi jne. henkilöksi". Hector sanoo lainoppineen ystävänsä, "joka hänkin on ikävästi yli viisikymppinen", analysoineen Lehtolan kolumnia. Pidän tätä kirjoitusta psyykkiseen dimensioon kuuluvana, koska Hector puolustautuu ottaen esiin nimenomaan luomisvireensä hukkaamisen torjumisen. Tästä kimpaantumisesta näkee hyvin, ettei ihminen todellakaan pidä vielä viisikymppisenä siitä, että hänet mielletään vanhaksi, josta ei ole luomaan uutta ja toimimaan siinä kuin nuoremmatkin. Hector paheksuu Lehtolan mielipiteitä, joita hän pitää ikärasistisina. Hector on harmistunut siitä, että Lehtola pitää yli viisikymppisyyttä ikävänä. Laulaja myös painottaa, että viisikymppinen kuuluu aikuisiin, ei ikääntyneisiin.

J. Heikkilän kirjoituksessa (10.4, A4) pohditaan Tanja Karpelan tapusta aprikoiden sitä, miten omaksutut aatteet voivat muuttua ja kehittyä iän myötä. Karpelaa kun oli toisessa yhteydessä moitittu nuoruuden turkisivastaisuuden muuttumisesta myötämielisyydeksi. Heikkilä puolustaa Karpelaa ja kysyy, että "moniko on toiminut tunteen ja inhimillisyyden suhteen johdonmukaisesti edes kypsällä iällä?" Iän tuomat muutokset ajattelussa tulivat mielipidekirjoituksessa esiin kahtalaisella tavalla. Toisten todettiin oletettavan, että ihminen ei saisi muuttua psyykkisesti, mutta kirjoittaja on itse toista mieltä. Samoin hän kyseenalaistaa ajatuksen, jonka mukaan ikääntyminen automaattisesti toisi ihmisen ajatteluun hyviä puolia.

Nimimerkki "itsekin mummo" kirjoittaa (1.2, A4) sydämistyneensä, miten epäkohteliaasti nuori lääkäri oli suhtautunut tutkimaansa "mummoon". Kun mummolla oli kutinaa, lääkäri oli epäillyt täitä, "vaikka mummo ei ole epäsiisti ja pukeutuu huolellisesti ja nuorekkaasti". Lääkäri oli myös huomauttanut yhteiskunnan varojen käyttämisestä, kun "mummolle tehtiin kallis ohitusleikkaus". Kirjoittaja toteaa, että "ainakin hänet opetettiin jo peruskoulussa kunnioittamaan vanhempia ihmisiä".

Kirjoittaja suomii tässä voimakkaasti mielestään asiatonta käytöstä ikääntynyttä ihmistä kohtaan. Esille tulee lääkärin toiminnan kautta monta seikkaa, jotka kuvaavat ikärasistisia asenteita: ikääntynyttä ihmistä epäillään, hänet syyllistetään helposti ja tehdään kaikenlaisia häneltä itseltään ensin kysymättä. Ohitusleikkauksen kritisointi voisi kuvata asennetta, jonka mukaan ikäihmisiin ei enää kannata uhrata kalliita hoitoja. Kirjoittaja odottaa, että ikääntyneen nuorekkaan pukeutumisen pitäisi olla suotuisa signaali hänen asiallisuudestaan. Samailla voi kysyä, onko sitten olemassa epänuorekasta pukeutumista ja onko se pahaksi. Kirjoittaja perää sitä, että hänen nuoruusaikoinaan vanhempia ihmisiä tuli kunnioittaa ja vihjanee epäsuorasti kirjoituksellaan, että asenteet ikääntyneitä kohtaan ovat muuttuneet huonompaan suuntaan. Myös sellainen ajatus hiipi yksityiskohtaista vuodatusta luukiessa mieleen, että oliko kirjoittaja sittenkin itse tuo lääkärin vastaanotolla käynyt henkilö, mutta hän tahtoi sijoittaa tapauksensa kuvitellun henkilön kontolle sen kiusallisuuden vuoksi.

5C Sosiaalinen diskurssidimensio

Reino Muttosen mielipidekirjoituksessa (6.2, A4) kirjoittaja mainitsee olevansa syntynyt vuonna 1920 ja valittaa, että monelta vanhukseksi otetaan pois kansaneläkkeen pohjaosa. Hän toteaa, että "nämä vanhukset elävät nyt kuka minkin suuruisella osaeläkkeellä. Heistä suuri osa sairastaa ja asuu vuokralla, koska ei ole varaa ostaa omaa asuntoa." Hän kysyy, "luulevatko kansanedustajat, ettei heillä olisi kipeää tarvetta lisäeläkkeelle". Tässä tulee ilmi ajatus, että vanhukset ovat ikään kuin yhteiskunnan armoilla ja varoilla eläviä henkilöitä. He eivät voi enää ansaita ja tuottaa mitään, ainoastaan ottaa vastaan mitä yhteiskunta heille suostuu antamaan. Kirjoittaja tuo esiin vähävaraiset vanhukset, joita hän pitää kaltoin kohdeltuina ja syrjittyinä.

Pastori Lauri Oinonen kirjoittaa (6.3, A7) Vapaa sana -palstalla. Hän oli tuolloin kansanedustajaehdokkaana ja ottaa kantaa vaalimainospuheenomaisesti vähän kaikenlaisiin yhteiskunnallisiin asioihin, joissa katsoo olevan korjaamisen aihetta. Hän toteaa muun muassa, että "keski-ikäiset työpaikan menettäneet ovat ikävällä tavalla joutuneet kokemaan monilla aloilla ikärasismia". Kirjoittaja vahvistaa näin viime aikoina yleisesti todetun ongelman, eli että jo keski-ikästä lähtien on mahdollista kokea ikäsyryjä työmarkkinoilla.

Raija Kivirannan mielipidekirjoituksessa (24.3, A4) halutaan tuoda tuolloiseen päivänpolttavaan vanhustenhoitokeskusteluun näkökulma, että "hyväkin vanhusten hoitoa on". Kirjoittaja kertoo hoivakodista, jossa hänen oma äitinsä asuu, ja sen "hoitajat todella pitävät vanhusten hoitamisesta, mikä näkyy tyytyväisinä ja pirteinä vanhuksina. Vanhuksia ei herätetä aikaisin, vaan he syövät vasta herättyään. Näin hyvää hoitoa pitäisi jokaisen vanhuksen saada, sillä he ansaitsevat sen."

Tässä kirjoituksessa vanhuksia luonnehditaan myös psyykkisesti, mutta mielestäni konteksti on enemmän sosiaaliseen dimensioon viittaava. Kirjoituksessa on hyvä tarkoitus ja kirjoittaja haluaa puolustaa ikääntyneiden hyvää kohtelua, mutta itse ikääntyneiden hoidettavien luonnehtimisesta tulee mieleen jotenkin karjamainen kuva ja vaikutelma pelkistä passiivisista toiminnan kohteista. Heille pitäisi riittää, että he ovat tyytyväisiä ja pirteitä, ikään kuin ikääntyneillä ihmisillä ei olisi enempää psyykkisiä tai sosiaalisia tarpeita. Tässä ei voi olla ajattelemta hoidettavien vanhusten esineellistämistä.

Pirkko Haverinen puolestaan kysyy (15.3, A4), "onko Suomessa vanhus heitteillä?" Kirjoittaja kertoo käynnistään kotona asuvaa 86-vuotiasta äitiään katsomassa. Hän kertoo äitinsä luulleen oman äitinsä tulleen. Kirjoittaja kuvailee syöttäneensä äitiään kuin pientä lasta. Hän "kokee joutuvansa jättämään avuttoman - kuin heitteille", ja kertoo viranomaisten olevan samaa mieltä siitä, että "koti ei ole tämän vanhuksen paikka". Haverinen jatkaa: "Vaihtoehdot ovat kuitenkin vähäiset kansaneläkkeellä olevalle. Vanhainkotipaikkaa ei ole, jonot ovat pitkiä. Vanhus on heitteillä". Kirjoittaja toteaa itse kuuluvansa vauhdilla vanhenevaan suureen ikäluokkaan, ja "jos hänen äidilleen ei löydy paikkaa, miten hänelle itselleen?" Kirjoittaja muistaa kuitenkin kehua sosiaalialan työntekijöitä, "jotka kohtaavat vanhuksen arjen".

Haverinen haluaa tuoda esiin havaintonsa tämän päivän sosiaalipoliittisesta tilanteesta monen vanhuksen kohdalla. Kirjoituksessa tulee esiin monta ikävää seikkaa: dementoitunut vanhus, ei ole rahaa eikä mahdollisuuksia saada parempaa hoitopaikkaa, iäkäs henkilö joutuu asumaan yksin kotona ja jätetään liian turvattomaksi oman onnensa nojaan. Tätä kertomusta voinee pitää jonkinlaisena kliseenomaisena painajaisnäköymänä ja arkkityyppinä, jonka vuoksi vanhuutta pelätään.

Tämäkin kirjoittaja nostaa jalustalle vanhushoitoa tuottavat työntekijät, jotka ovat kohtaavat vanhuksen reaalielämän. Ajatuksena ilmeisesti on, että hoivan tarpeessa olevan vanhuksen arkea pidetään niin rankkana, että siinä mukana oleminen on jo sinällään hatunnoston arvoinen asia. Ehkä se viittaa myös nykyään paljon puhuttuun resurssipulaan. Kirjoittaja pohtii äitinsä kohtalon kautta synkästi myös omaa tulevaisuuttaan vanhuksena toisten armoilla.

Eläkkeellä oleva sosionomi Jouko Forss kirjoittaa Vapaa sana -palstalla (17.3, A7) esitellen laajasti erilaisilla eläkkeillä olevien henkilöiden määriä. Hän toteaa, että "vaikka heitä on paljon, niin heidät on sysätty syrjään yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta". Kirjoittaja korostaa, että nyt vallassa ovat 40-50 -vuotiaat työikäiset. Hän hämmästelee, "miten eläkeläiset ovat nöyrästi tyytyneet osaansa" ja että "heissä itsessään on myös syytä". Kirjoittaja jatkaa, että "eläkkeellepääsy on aiheuttanut vetäytymisen yhteisten asioiden hoitamisesta ja on odotettu, että nuorempi väki hoitaa eläkeläistenkin asiat parhain päin, mikä on ollut turha luulo". Lisäksi kirjoittaja mainitsee puolueiden olevan ikärasistisia.

Mielipidekirjoituksessaan Forss pohtii ikärasismia pyrkien saamaan aiheeseen asiantuntijan otteen. Hän vetoaa tilastoihin ja faktatietoihin osoittaessaan, miten ikääntyneillä on liian vähän valtaa maassa ja syyllistää heitä itseäänkin siitä, että he ovat antaneet liikaa päätösvaltaa keski-ikäisille, joiden hän ei näe hoitavan kunnolla ikääntyneiden asioita. Myöskään puolueiden apuun ikääntyneiden ihmisten asioiden hoitamisessa ei hänen mielestään voi luottaa. Tässä kirjoituksessa korostuu nykyisen ikääntyneen henkilön näkemys työelämään: hänen katsantokannastaan nähden ikääntyneiden syrjijät ja heidän vaikutusvaltansa anastajat ovat noin viisikymppisiä, vaikka joissakin muissa yhteyksissä on jo todettu, että viisikymppisiä itseäänkin syrjitään esimerkiksi työelämässä. Tämän kirjoittajan käsityksen mukaan

ikäihmiset olisivat vielä täysin kykeneviä hoitamaan yhteisiä asioita ja vaikkapa lähtemään politiikkaankin päinvastoin kuin monissa kirjoituksissa, joissa ikääntyneiden joukon katsotaan joutavan passiivisiksi sivustakatsojiksi ja toisten suorittaman hoitamisen kohteiksi.

Historianopettaja ja kaupunginvaltuutettu Päivi Hertzberg on laatinut Vapaa sana -palstalle (27.3, A7) artikkelin otsikolla: "ikärasismi pois kuntoutuksesta". Kirjoittaja kuvailee monipuolisesti ja tilastotietoihin vedoten ikääntyneiden määrän kasvua. Hän toteaa, miten "vanhukset kaupunkilaistuvat sekä asuvat yhä useammin yksin kotonaan". Hän myös mainitsee, että "ikäntyminen koskee kaikkia". Seuraavaksi Hertzberg luettelee joukon toimintakykyyn vaikuttavia sairauksia ja haluaa vedota sen puolesta, että "ikäihmisiä kannattaa kuntouttaa ja näin parantaa heidän fyysistä ja henkistä toimintakykyään sekä myös parantaa elämänlaatua". Hän pitää ongelmana sitä, että "suurin osa kuntoutusrahoista menee alle 65-vuotiaiden hoitoon, joten sitä vanhempia kohtaa huomattava huononnuks, joka on ikärasismia".

Edellisen tavoin myös tämä kirjoittaja esiintyy asiantuntijana ja lisäksi yhteiskunnallisena vaikuttajana, joka vetoaa tilastollisuuksiin ja visioi tulevaisuutta. Hän haluaa panna uusiksi ikääntyneiden kuntoutukseen liittyviä kielteisiä asenteita korostaen heidän arvoaan kuntoutettavina siinä kuin nuorempiakin. Yksi voimakas peruste hänellä tähän on universaali ja kiistämätön fakta, jonka mukaan ikääntyminen koskee jokaista. Kirjoittaja pyrkii murentamaan käsitystä, ettei vanhojen ihmisten kunnossa pitämiseen ei kannata panostaa, koska he vain rappeutuvat ja rahat menevät hukkaan.

Valtiotieteen tohtori ja pääministerin talouspoliittinen erityisavustaja Pentti Puoskari kirjoittaa (11.2, 7) Vapaa sana -palstalla ikääntyvien työttömyydestä. Hän toteaa, että "väestön ikääntyminen vaikuttaa talouden kasvumahdollisuuksiin jo ennen kuin suuret ikäluokat siirtyvät vanhuuseläkkeelle vuoden 2010 jälkeen". Kirjoittaja näkee ratkaisevan tärkeäksi sen, että "ikäntyvät työntekijät saataisiin pysymään työelämässä". Hänen mukaansa "vaikeudet ikääntyvien työllistymisessä ovat suuri yhteiskunnallisen katkeruuden aihe. 45-65 -vuotiaat pitkäaikaistyöttömät ovat enimmäkseen pitkän työuran tehneitä, mutta saaneet vain vähän koulutusta". Hän sanoo, että "heitä pitäisi tukea työmarkkinavalmiuksien parantamisessa, eikä hankkia heille työtä palkkoja polkemalla". Lisäksi "työnantajien on pantava ikäsyryjä ku-

riin". Puoskari jatkaa, että "nyt ikääntyvän työntekijän irtisanominen on monesti työnantajalle edullisin tapa vähentää työvoimaa ja töihin ottaminen on suurempi kustannusriski kuin nuoremman palkkaaminen. Jo panoksensa antaneella, pitkän työuran tehneellä, tulisi olla mahdollisuus päästä kunniallisesti eläkkeelle".

Kolmas peräkkäinen asiantuntijan roolin ottanut kirjoittaja ruotii paljon tietoa antaen ikääntyneiden työntekijöiden kokemia ongelmia työelämässä sekä esittää ratkaisumalleja. Jotakin merkitystä lienee myös sillä, että kirjoittaja esiintyy tavallaan virallisen poliittisen ja vallassa olevan koneiston edustajana. Hän tuo esiin, miten ikääntyneen työntekijän rekrytoiminen koetaan monin tavoin ongelmalliseksi, jopa riskialttiiksi, ja vetoaa työnantajiin ikärasististen asenteiden vähentämiseksi. Mainittu ikääntyneiden työllistämisen kustannusriski voisi pitää sisällään saman laskelmoidun näkemyksen kuin edellisessä kirjoituksessa esiin tuotu ajatus ikääntyneiden kuntouttamisesta, eli että sijoitettu panos ja saatava hyöty jää iän vuoksi lyhytaikaiseksi.

Kirjoittaja tuo esiin oman perustellun näkemyksensä, että kansantaloudellisesti ja yksilön kannalta olisi hyvä, että ikääntyviä työntekijöitä edelleen työllistettäisiin, mutta hän antaa ymmärtää taas yksittäisten työnantajien ajattelevan, ettei moisesta ole vastaavaa hyötyä juuri heidän yrityksilleen. Tämänkin kirjoituksen pohdistelusta välittyy sama viesti kuin monista muistakin mielipidekirjoituksista, eli koetaan huolta ajassamme vallitsevasta kylmästä hyötyajattelusta, jossa yksilön inhimilliset oikeudet ja yhteisön kokonaishyvinvointi on vaarassa jäädä raa'an taloudellisen laskelmoinnin jalkoihin.

Kategoria 6, valikoidut ajankohtaisuudet

Aiheet tältä alueelta voivat periaatteessa vaihdella laidasta laitaan, mutta viittaukset keskittyvät yleensä johonkin päivänpolttavaan kysymykseen, joka on jo vähintään kerran uutisoitu. Ikääntymiskeskustelua ajatellen tämän kategorian anti oli niukka.

6A ja 6B Fyysinen/psyykkinen diskurssidimensio

Plus/miinus -palstan plus-osastolla (9.3, 6) ylistetään teräsmummoksi 76-vuotiaasta baarinpitäjää ja "entistä lääkintälottaa", joka "ronskisti nujersi" ryöstön yrittäjän. Jutussa hämmästellään siis sitä, että tuon ikäiseltä löytyi vielä niin paljon voimia, että hän pystyi torjumaan nuoren miehen ryöstönyrityksen. Naisen toiminnassa ajatellaan olevan myös poikkeuksellisia psyykkisiä ominaisuuksia, kuten rohkeutta ja määrätietoisuutta, mutta jutun sävy viittaa kuitenkin mielestäni etenkin naisen fyysiseen suorituskyykyyn. Myös tässä jutussa korostetaan, miten kyseinen nainen on toiminut jo sota-aikana vaativissa tehtävissä, joten tällainen "teräsmummoilu" on luonteva jatko hänen toiminnalleen.

6C Sosiaalinen diskurssidimensio

Lainatut -palstalla (23.4, 6) Jukka Kuikka Kauppalehti Optiosta kertoo "varttuneen rouvan" pyytäneen häntä laittamaan lehteen "Suomen olevan paska maa eläkeläiselle". Kuikka sanoo itse pyydetyn asian niin kuin pyytäjä on sen kokenut olevan, eli että eläkeläisiä ei Suomessa arvosteta tarpeeksi, mutta iäkkään pyytäjän hän nimeää mahdollisimman hienovaraisesti.

Lainatut -palstalla (1.3, A6) on Häntäpään valvojalta Tiedonantajasta lainattu ajatus, jonka mukaan "eläke oli aiemmin raha, joka maksettiin ihmiselle, joka tuli niin vanhaksi, ettei jaksanut tehdä työtä, mutta Suomen Pankissa eläkettä maksetaan, jotta sen pääjohtaja voisi tehdä työtä muualla". Vaikka kyseessä on etupäässä vitsiksi tarkoitettu lausuma, vihjataan kuitenkin työmarkkinoiden muutokseen ja ns. kahden kerroksen väkeen ikääntyneitä työntekijöitä ajateltaessa.

Kategoria 7, esittelyt

Myös vähän löytyi ikääntymistä käsitteleviä esittelyjä, vaikka niitä muuten on lehdessä suhteellisesti melkoisen runsaasti. Varsinaisia esittelyjä löytyi vain yksi, ja toinen juttu tähän kategoriaan saa-

tiin, kun otettiin tähän mukaan yksi henkilökuva, jota ei oikein uutisenakaan voi pitää.

7A Fyysinen diskurssidimensio

Esittely Englannin 98-vuotiaasta kuningataräidistä Elisabetista (27.3, B28-29) tuo esiin asioita laidasta laitaan. Hänen todetaan olevan "lonkkaleikkauksestaan huolimatta yhä teräkunnossa". Ajatellaan, että tuon ikäisen ihmisen oleminen loistavassa (fyysisessä) kunnossa on maininnan arvoinen asia. Rivien välistä voi myös lukea, että lähes satavuotiaalle lonkkaleikkaus on vakavampi asia kuin nuoremmalle.

7B Psyykinen diskurssidimensio

Aihe Englannin kuningataräidistä (27.3, B28-29) jatkuu. Kansalaiset pitävät lehden tekstin mukaan ihailtua kuningataräitiä "superherttaisena mummona." Todetaan hänen olevan "koko kansan ja 1900-luvun symboli; vaatimaton ja herttainen lady, joka jaksaa yhä edustaa maataan". Nämä luonnehdinnat on vaikea sovittaa muuhun kuin iäkkäänä pidettyyn henkilöön, ja tällä kertaa positiivisessa mielessä, henkilön mielenlaatua ilmentäen. Toisaalta kysymys on eräällä tavalla alentuvista ilmaisuista, joilla tiedostamattakin luonnehditaan henkilön liikuttavuutta, heikkoutta ja haurautta. Käytäntönä ei myöskään juuri ole kysellä ikääntyneeltä itseltään, miten hän itse mieltää henkilöään koskevat luonnehdinnat.

7C Sosiaalinen diskurssidimensio

Tälle aihealueelle tulevat sitten loput arviot kuningataräiti Elisabetista (27.3, B28-29). Itse asiassa koko henkilökuvan ideana oli esittää iäkäs rouva hyvin negatiivisesti. Jo laajan artikkelin otsake oli "törsääjämummo!" Artikkelin mukaan "britit ovat alkaneet ihmetellä, miten sataa vuotta hipova vanhus voi kuluttaa niin rutkasti rahaa". Kysytään, "eikö Elisabet voisi tulla toimeen veronmaksajien lahjoittamalla rahalla, sillä tuhannet muut vanhukset joutuvat myymään sormuksensa ja kotinsa voidakseen maksaa hoitokulunsa". Kritisoidaan, "miten harmaahapsen ympärillä häärii paljon palveluskuntaa".

Populaarimedialle tyypillinen ikääntyneiden naisvanhusten mummottelu esiintyy siekailematta tässäkin jutussa. Lisäksi vanhaa naista kuvataan ilmaisulla "harmaahapsi". Englantilaisia lehtiä siteeraten esitetään kovaa kritiikkiä ja annetaan ymmärtää, ettei vanhusikäisen ihmisen ole soveliasta kuluttaa niin paljon rahaa kuin Elisabet tekee. Myös esitetään vanhusten tilanteen kaksijakoisuutta Englannissa, missä jotkut vanhuksat joutuvat myymään omaisuutensa saadakseen hoitoa, ja ilmeisesti yhden etuoikeutetun ikäihmisen asema herättää kansassa kauteutta ja närää. Kirjoituksen sävy tuntuu olevan, että nimenomaan vanhuusiässä on tuhlaileva rahankäyttö erityisen turhaa ja tuomittavaa.

Yhdessä jutussa (24.3, B5) esitellään kirjoittajaa mainitsematta vuorovaikutteista TV-ohjelmaa. Kirjoituksessa pohditaan, "miten vanhuksat selviytyvät verkottuvassa yhteiskunnassa". Edelleen todetaan, miten "vanhuksat ovat pudonneet tiedon valtatie pientareella ja että vain pari prosenttia eläkeläisistä osaa surffata". Kuitenkin lisätään, että "opinhaluisia mikromummuja ja verkkovaareja on, mutta ei laitteita". Sinänsä voinee ajatella, että huoli tietyn ikäisten ihmisten putoamisesta pois tietoyhteiskunnan kyydistä on aiheellinen, eikä liene syytä epäillä kirjoituksessa esitettyä prosenttilukua. Mikroa käyttävien ikäihmisten nimittäminen edellä mainitulla tavalla voi olla vaikutukseltaan kahtalaista: joko ikäihmisiä leimaavaa tai sitten huumorilla otettavaa. Tällä kertaa ikääntyneiden henkilöiden kykyä ja halua oppia ei millään muotoa kyseenalaisteta.

Kategoria 8, asia-/tieteelliset artikkelit

Tähän kategoriaan pääsivät ne artikkelit, joiden pääasiallinen tehtävä näytti olevan jakaa tietoa, vaikka se olikin typistettyä ja popularisoitua. Artikkelin taustalla käytettiin aina jotakin nimettyä asiantuntijaa tai tieteellisiä tutkimustuloksia.

8A Fyysinen diskurssidimensio

50+ -palstalla puhutaan (2.2, A28-29) ikänäöstä tarkoituksena antaa lukijoille informaatiota aiheesta mitä tehdä, kun näöntarkkuus alkaa

vääjäämättä kaikilla heiketä iän myötä. Todetaan, että monet ikään-tyessään sinnittelevät mahdollisimman kauan ilman silmälaseja, koska "ikänäkö on monen mielestä suora viittaus vanhenemiseen" ja "silmälasi-
sien käyttö on monen mielestä selvä merkki vanhuudesta". Siksi termi ikänäkö on päätetty haudata ja puhutaan aikuisnäöstä. Todetaan, että 45 ikävuodesta ei pitäisi puhua jonakin näön heikkenemisen virstanpylväänä, vaan olisi ymmärrettävä, että likinäkö heikkenee hitaasti koko aikuisiän. Jutussa myös viitataan mahdollisuuteen, että "yli 80-vuo-
tias vaari pärjää vielä ilman silmälaseja, mutta vaari näkee todennä-
köisesti kuitenkin kauas huonosti ja selitys teräsvaarin hyvälle näöl-
le voi olla harmaakahi, joka muuttaa silmän taittokerrointa".

Asiallisessa artikkelissa tulee esille erään fyysisen vanhenemismuu-
toksen eli ikänäön kautta joitakin piirteitä ikääntymisestä laajemmin-
kin. Koska juuri näköaistin toiminta on tässä yhteinen nimittäjä, olen
sijoittanut kirjoituksen fyysisen diskurssidimension alueelle. Mielen-
kiintoista on, että termi ikänäkö vaihdettiin aikuisnäöksi, jolloin
saatiin leimaavaksi koettu viittaus ikääntymiseen pois. Myös silmäla-
sien käyttö koetaan yleisesti vanhuuden alkamiseksi eikä niitä välttä-
mättä siis tahdota käyttää, koska ei haluta myöntää näön heikkenemistä
ja edelleen ikääntymisen etenemistä. Sen tutun havainnon voi taas ker-
ran tehdä, että esiteltäessä IS:ssa ikääntymiseen liittyviä asioita,
ei näköjään juuri koskaan päästä irti tietyistä ikääntyneitä leimaa-
vista ilmaisuista kuten tässä "vaarista" ja "teräsvaarista", vaikka
itse artikkeli olisi sisällöltään kuinka asiallinen ja tieteellinen.

Edelleen samalta 50+ -palstalta ja samasta numerosta (2.2, A28) löytyy
toinen artikkeli, jossa käsitellään Pase-nimistä kuntoliikuntaa, jonka
mainostetaan sopivan kaikenikäisille. Todetaan, että "se ei ole pel-
kästään nuorten laji, vaan myös terveet keski-ikäisetkin pysyvät muka-
na vauhdissa". Jutussa haastatellaan varhaiseläkkeellä olevaa 59-vuo-
tiasta opettajaa, "joka pysyy hienosti nuorten vauhdissa mukana".
Erikseen halutaan jälleen korostaa, että jo alle kuusikymppisellä voi
olettaa olevan vaikeuksia pysyä nuorempien mukana kuntoliikunnassa.
Tässä liikuntalajissa oli kuitenkin käytössä vielä erityisiä laittei-
ta, jotka mukautuvat käyttäjän kunnan edellyttämälle tasolle, joten
iän ei pitäisi näytellä mitään osaa liikuntamuotoon osallistumisessa.

Hyvät naiset -sivustossa (27.3, A32) oli toimituksen valitsema irral-
linen kappale kalifornialaisesta terveystutkimuksesta, joka kertoo,

miten eletään pidempään. Seurattaessa 7 000 ihmistä 25 vuotta, saatiin selville että elämäntavoilla ja pitkällä iällä on tietty yhteys. Tuloksista tuli luettelo, jossa kerrottiin mitä ei saisi tehdä ja mitä pitäisi tehdä, jotta vaikutukset olisivat suotuisia elinikään. Lista käsitti ohjeita, kuten älä polta, liiku säännöllisesti, käytä alkoholia vain vähän, jne. Voi nähdä, että tällainen tutkimus pyritään laatimaan lehteen mahdollisimman yksinkertaiseksi ja ehkä jopa liikaakin yksinkertaistavaksi. Otaksuttavasti populaarimediassa halutaan hiukan antaa ymmärtää, että on jokin hokkus pokkus -konsti tai ohjeluetelo, jonka avulla pitkän iän salaisuus on löydettävissä. On hieman merkittävää, että toisaalta ihmiset pelkäävät ikääntymistä, mutta he kuitenkin haluavat myös elää pitkään. Kenties ikääntymisessä pelätään sitten lähinnä viehätysvoiman katoamista, kunnan heikentymistä ja kuolemaa.

8B ja 8C Psyykinen/sosiaalinen diskurssidimensio

Viimeinenkin tämä kategorian kirjoitus oli 50+ -palstalla. Artikkelissa (26.4, A29) esitellään YTM Pirjo Nikanderin ja toimittaja Ilkka Kankaan toimittamaa kirjaa Naiset ja ikääntyminen. Nikander mainitsee, että on ollut tyytymättömyyttä suomenkieliseen kirjallisuuteen tästä aiheesta ja se mikä on ollut, on käsitellyt ikääntymistä liian negatiivisesti. Ikääntymisen on sanottu olevan luopumista ja harmaata, ja vastapainona on esitetty kiiltokuvamaisesti, miten ikääntyminen on epäuskottavan positiivista. Hänen kirjassaan ikääntymistä kuulemma käsitellään ilman negatiivisuuden tai positiivisuuden painoa. Teoksessa otetaan kantaa muun muassa vaihdevuosiin, kauneusleikkauksiin ja ikääntymiseen arkielämässä. Lisäksi mietitään, kenellä on valta määrätä naisen ikääntymisestä.

Kaiken kaikkiaan kirja-arvostelussa ja kirjan toimittajan haastattelussa ilmaistiin tyytymättömyys suomalaista ikääntymistä ja naiseutta koskevaa kirjallisuustarjontaa kohtaan. Epäsuoraa kritiikkiä menee samalla aiempien ikääntymiskirjojen tekijöille ja kustantajille. Lisäksi esitetään kritiikkiä stereotyyppisiä ikääntymiskuvia kohtaan, joissa ikääntyminen on yksioikoisesti joko luopumista ja harmaata tai sitten ylipositiivista. Kirjan esittely meni lähinnä mainospuolelle, koska arvioimatta jäi kokonaan, mitenkähän se mahtaa sitten olla onnistunut tavoitteessaan käsitellä ikääntymistä neutraalilla tavalla ja ilman äärimmäisyyksien painolastia. Onkohan se edes mahdollista?

4.5 Yhteenveto kaikkien kategorioiden diskurssidimensioista

Diskurssidimensioista ei ole tässä vaiheessa analyysia enää erikseen käsitelty kaikkia samantyyppisiä ja samalla tavalla kommentoitavia kohtia, vaan selektiivisesti edustavimmat ja kattavimmat esimerkit. Yhteenvetoa jokaisen kategorian sisällöstä ei ole muodostettu, koska kategoriat on jo kertaalleen esitelty, eikä niiden sisältöjen yhteenliittäminen toisi erityistä lisänäkökulmaa ikääntymisdiskurssiin.

Yhteenvetoon diskurssidimensioittain on aineistosta pyritty nostamaan yleisimmät ja selkeimmät havainnot tulkintoineen, joita on lisäksi pohdittu gerontologiseen ja mediatieteelliseen lähteistöön nähden. Näin toimien on tarkoitus tarkastella tehtyjen tulkintojen autenttisuutta ja totuudellisuutta, mikä on Mäkelän (1990, 49) mukaan tärkeä kriteeri tutkimusaineiston sisältöä arvioitaessa.

Fyysiset diskurssidimensiot

Uutelan, Palosuon & Haukkalan (1994,7) mukaan suomalaista kansanvii-sautta tutkittaessa käy ilmi, millaisia asenteita vanhuuteen on ole-massa. Sananlaskut tietävät esimerkiksi kertoa, että vanhuus ja sai-raus liittyvät vahvasti yhteen. Vanhuuteen kuuluu vaivoja ja suruja.

"Ei vanhuus yksin tule" (Porthan)

"Ilo nuoren, vaikka köyhä; / vaiva vanhan, vaikka rikas"
(Tammelinus)

"Paljon työtä vanhetessa / vanhana paha elää" (Florinus)

Edellinen vanhuuden ikävyys lyö leimansa Ilta-Sanomienkin välittämään ikääntymiskuvaan. Leimaavaa on, että lehden monissa jutuissa vanhuuden vaivojen katsotaan alkavan niin aikaisin ja melkeinpä kaikkia ikäänty-neitä koskevinä. Ikääntyneiden ryhmää tarkastellaan usein kokonaisuutena ja se varustetaan yleistävin ilmauksin, vaikka joukko on hyvin heterogeeninen myös fyysistä diskurssidimensiota koskevissa asioissa. Tämä käy ilmi jäljempänä olevista lähteistä, joissa todetaan ikäänty-

misvaikutusten alkavan ilmetä merkittävää haittaa tuottavasti vasta paljon myöhemmin kuin Ilta-Sanomien monet kirjoittelut antavat ymmärtää. Lehden artikkeleissa kuitenkin nostetaan esiin yleisen ihmettelyn aiheiksi henkilöitä, jotka eivät sovi tähän kuvaan, jota ensin on itse oltu luomassa stereotypisoivin uutisoinnein.

Hervonen & Pohjolainen painottavat, että yleistä myyttiä vanhuksista jotka ovat täysin toisten armoilla, pitää yllä kierros vanhainkodissa tai kroonikkosairaalassa, joissa tulee selkeästi esiin sairaus, toimintakyvyttömyys ja dementoituminen. Todellisuudessa nämä ilmiöt kohtaavat ikääntyneistä vain vähemmistöä. Oikeasti on niin, että yhä useampi ikääntynyt elää terveenä ja yhä pidempään. (1991, 208.)

Ulkonäöllisten muutosten ohella merkittävä fyysiseen diskurssidimensioon lukeutuva seikka liittyi ihmisen liikuntakyvyn kuvaamiseen ja arviointiin. Sitä tuotiin lehdessä esiin monella tavalla. Artikkeleissa tuli usein esiin, miten ikääntymisen seuraukset joko näkyvät ihmisen liikkumiskyvyssä ja -tavassa tai miten niiden odotettaisiin näkyvän. Erityisesti saatettiin painottaa, miten vielä keski-ikäinenkin pystyy harrastamaan liikuntaa nuorten lailla. Faktisemmassa sävyssä, alan asiantuntijan painottamana IS:ssa todettiin, että tietty vaativa tanssin muoto ei mahdollistu enää keski-iässä yhtä juohevasti kuin nuorempana.

Sellaisen käsityksen viljelemiseen, että ikäännyttäessä pitäisi lopettaa liikunta ja liikkuminen, ei ole mitään perusteita, vaikka liikunnan onkin syytä olla varovaisempaa kuin nuorempana. Impivaara mainitsee, että liikuntakuormituksen väheneminen ikäännyttäessä lienee esimerkiksi vakavan ikäihmisten sairauden osteoporoosin merkityksellisin taustatekijä. Hän jatkaa, että kaikille iästä riippumatta tulisi korostaa säännöllisen liikunnan merkitystä (1997, 58-59).

Todella selvästi ikääntyneiden eli vanhusikäisten henkilöiden liikuntakykyä kuvattaessa termistö sai muiden ikäryhmien liikkumisesta täysin poikkeavia ilmaisuja. Vanhuksiksi nimitettyjen henkilöiden todettiin useasti köpöttelevän tai esimerkiksi horjuvan vaarallisesti. Lisäksi heidän todettiin liikkuvan hitaammin kuin nuorempansa. Tähän tulkintaan tuli käytännön vahvistustakin kun uutisoitiin, ettei vanha mies ehtinyt laskeutua ajoissa bussista, vaan hän jäi oven väliin tipahtaen sitten bussin rattaan alle.

Varsinkin iäkkäinä pidettyjen naisten kohdalla ilmaistiin usein huonoa liikuntakykyä ja fyysistä avuttomuutta, mutta sen vastapainoksi taas esiintyi useasti termi "teräsmummo", jolla haluttiin kuvata hieman sensaationhakuisesti raihnaan ikäisenä pidetyn naishenkilön fyysisesti voimaperäistä tai olosuhteita uhmaavaa toimimista. Toisaalta ikääntyneiden ihmisten rikosten uhreiksi joutumista kuvaavissa uutisissa korostui, miten fyysinen puolustautumiskyky oli tullut iän myötä puutteellisemmaksi.

Hervonen & Pohjolainen (1991, 73) vahvistavat ikääntymisen tuovan ihmisen fyysiseen olemukseen tiettyjä heikentäviä ominaisuuksia. He mainitsevat ikääntymisen tunnuspiirteinä pidettyjen fyysisten tekijöiden ilmenevän seuraavasti: haavoittuvuus kasvaa, rappeutuminen etenee, kuolleisuus kasvaa ja ikääntymisen aiheuttamat muutokset ovat fysiologisesti peruuntumattomia. Lisäksi todetaan, että vanheneminen on elävälle organismille tyypillinen ominaisuus ja sen seurausilmiöt ovat elämää rajoittavia.

Tilvis & Jylhä kirjoittavat samoin, että arkielämästä suoriutumista ja avun tarvetta lisäävät toiminnanvajavuudet yleistyvät korkeassa iässä sekä sairauksien että osittain myös normaalien vanhenemismuutosten seurauksena. Mutta toiminnanvajavuuksien määrä alkaa yleistyä selvästi vasta 75 ikävuoden jälkeen ja perustoiminnot sujuvat suurimmalta osalta itsenäisesti vielä hyvinkin korkeassa iässä. (1993, 29.) Myös Heikkinen toteaa, että vasta noin 75 ikävuoden jälkeen vanhenemisprosessi ja siihen liittyvät sairaudet alkavat ilmentää vanhuutta, kun elimistössä alkaa esiintyä toiminnanvajavuuksia ja oireilua päivittäistä elämää haittaavalla tavalla. (1994, 38.)

Edellisestä voi siis vetää johtopäätöksen, että vanhusikäisillä henkilöillä alkaa ilmetä toiminnan heikkoutta ja rajoituksia fyysisellä tasolla, mutta vasta keski-ikäisten ihmisten toimintakyvyllisen tason kyseenalaistaminen on pääsääntöisesti ennenaikaista, jos ei nyt jotakin huippusuoritusta oteta lukuun. Vaikka ikääntyminen aiheuttaa ikäviä seurannaisilmiöitä, niin fyysisen tason merkittäviä ongelmia alkaa siis yleisesti ilmetä vasta paljon myöhemmin kuin keski-iässä.

Ilta-Sanomissa tuli myös esiin tieteelliseltä kannalta objektiivisemmin esitettyä asiaa ikääntymisen fyysisistä seurauksista, kuten vaikkapa pohdittaessa ikänäköä. Haastateltu asiantuntija totesi esi-

merkiksi että tietystä iästä alkaen näöntarkkuus alkaa vääjäämättä heiketä kaikilla ihmisillä. Samoin lehdessä tuotiin eräin kohdin esiin selväpiirteisiä tutkimustuloksia jostakin ihmisen ikäaspektiin liittyvästä terveystutkimuksesta ilman että asiasta olisi paistanut läpi halu luoda taas yksi säväyttävä uutinen lisää. Nämä kirjoitukset lähinnä vastannevat asiallista ja mahdollisimman tietoperusteista tapaa käsitellä ikääntymisen fyysisiä muutoksia. Ne eivät yrittäneet kieltää tai peittää ikääntymismuutoksia, mutta eivät myöskään sensaationhakuisesti ja stereotyypioiden hehkutelleet ikääntymisen seurauksilla.

Ehkä keskeisimpänä seikkana ihmisen fyysistä ikääntymistä käsiteltäessä nousi esiin ulkonäön ja sen muutosten pohtiminen, mikä ei sinänsä ole mikään ihme tässä ulkonäköä korostavassa ajassamme. Niiniluodon mukaan nykyisessä television ja aikakauslehtien hallitsemassa pinnallisessa kulttuurissa visuaalisuus, ulkomuoto ja muille päin näkyvä ulkokuori ovat saaneet keskeisen aseman. Tärkeämpää kuin mitä ihminen todella on, on se miltä hän näyttää. (1994, 212.)

Hockey & James sanovat, että fyysistä ikääntymistä kuvaillaan paljolti ainoastaan negatiivisilla termeillä, esimerkkinä tästä ovat mainokset. Rypyt tarvitsevat hoitoaineita ja keho kokee ikääntyessään kaikenlaisien "pahojen voimien" hyökkäyksiä. (1993, 75, 81, 97.) Lehden jutuista korostui usein, että ikääntymisen merkkien ilmeneminen oli usein joko haitallinen tai ainakin paljon pohdintaa vaativa seikka.

Ulkonäkö liittyy arvoihin, jotka ilmentävät terveyttä, hyvinvointia, elinvoimaa, viriilisyttä ja nuoruutta. Kaikkien ihmisten kohtalona on kuitenkin vanheneminen. Siinä elämänvaiheessa ulkoisten vanhenemismuutosten piilottaminen kätkee terveyden ja nuoruuden katoamista. (Niiniluoto 1994, 214.) Ihmisen ulkoisen olemuksen luonnehdinta toistui erityisesti haastateltaessa julkisuuden henkilöitä. Heidän oletettiin olevan hyvän näköisiä ja pysyvän sellaisina myös silloin kun ikää tulee lisää.

Ikääntymisen fyysiset merkit ovat naisille sosiaalisesti merkittävämmässä asemassa kuin miehille (Moody 1998, 13). Sukupuolten välinen eroavaisuus tuli ilmeisenä esiin etenkin henkilöhaastatteluissa, joissa ulkonäön merkitystä suorimmin ruodittiin. Ilta-Sanomissa varsinkin naisten kohdalla korostuu selvästi fyysisen ulkonäön nuorekkaana säilyttämisen tarve. Tätä toivat esiin paitsi naiset itse, myös toimitta-

jien omat provosoivat kysymykset ja tulkinnat. Miesten suhteen asia ei näytä olevan läheskään yhtä yksioikoinen. Miehiin näytetään suhtautuvan paljon armollisemmin. Esiin tuli, että iän korostettiin jopa parantavan miehistä ulkonäköä, vaikka ulkoiset ikääntymisen merkit harmaantuvine hiuksineen ja paisuneine keskivartaloineen näkyisivät.

Asian vahvistaa Myyrä, joka toteaa, että keski-ikäiset miehet koetaan kulttuurissamme edelleen seksuaalisesti puoleensa vetäviksi, kun taas naisen viehättävyys liittyy nuoreen vartaloon ja kasvoihin. Naiset ovat siis keski-ikäisinä menettäneet hedelmällisyytensä ja viehätysvoimansa vähenemisen vuoksi olemassaolonsa oikeutuksen miesnäkökulmasta katsoen. Vanhenemiseen väistämättä liittyviä ruumiillisia muutoksia pyritään ehkäisemään erilaisilla raivokkailla laihduttamis- ja kehonmuokkausmenetelmillä. Tästä syystä länsimaissa kukoistaa myös kosmetiikka- ja vaateteollisuus. (1988, 198.)

Nimenomaan naisen ulkoisen hyvännäköisyyden perusnormiksi näytti Ilta-Sanomissa nousevan noin kaksikymppisen ihmisen taso. Tähän ikäryhmään sitten verrattiin vanhempia. Seuraava vertailuaste näytti olevan parinkymmenen vuoden kuluttua, jolloin ihmisen todettiin näyttävän jo selvästi muulta kuin aikuisuuden alun vaiheessa olevan ihmisen. Samalla kuitenkin ilmeni, että siitä taas kahdenkymmenen vuoden kuluttua eli kuusikymppisenä oli ihanteena pyrkiä näyttämään nelikymppiseltä. Näin ikääntymisen ulkoisia merkkejä suhteellistetaan edelliseen, nykyistä ikävaihetta aiempaan periodiin.

Asia näyttää olevan niin, että ikääntyminen tuo ihmisyksilöissä vääjäämättä esiin tiettyjä fyysisiä muutoksia ja ulkoisia piirteitä, eikä niitä voida läheskään kokonaan estää. Abbeyn mukaan ikääntymisen tavallisia fyysisiä merkkejä ovat pituuden lyheneminen, ryhdin kumartuminen, rasvakudoksen lisääntyminen, kävelytyylin erilaistuminen ja kehon muodon muuttuminen vanhuksille tyypilliseksi (1991, 277).

Itse tulin käsitykseen, että ikääntymisen näkyminen jo paljon vähemmänkin dramaattisella tasolla halutaan kieltää ja ehkäistä. Oman vanhuuden lähestyminen vaivaa monia ja se halutaan torjua pois ajatuksista peittämällä ikääntymisen ulkoiset merkit. Yleensäkin aineiston perusteella voi todeta, että tietyssä iässä ihmisen mielletään näyttävän tietynlaiselta, mutta jos pystyy vaikuttamaan nuoremmalta, sitä pidetään suotavana. Tämä koskee nimenomaan sitä ikävaihetta, jota nimitte-

tään ikääntymiseksi. Sellainen metafyyysinen ajatus nousi myös mieleen, että onko ihmisen ulkoista olemusta ylipäättään syytä korostaa ja julkisesti arvioida niin paljon, ja täten aiheuttaa monille paljon henkisiä paineita ulkoisen habituksensa suhteen. Mitähän siitä seuraisi, jos ihmiset saisivat ihan luvallisesti näyttää ikäisiltään?

Yhteenveto kaikkien kategorioiden psyykkisestä diskurssidimensiosta

Viimeistään keski-iässä ei ajatella enää, kuinka kauan on eletty, vaan kuinka kauan elämää on vielä jäljellä. Samoin mietitään, minne vuodet ovat kadonneet ja miten on mahdollista, että havaittuja muutoksia tapahtuu itselle jo nyt. (Myyrä 1988, 196.)

Vanhenemisen pelko tuli esiin joko suoraan tai verhotusti useassa yhteydessä. Mainittiin, että vertaaminen nuorempiin jopa järkyttäisi omaa psyykeä voimakkaasti. Pelkoihin ja muutoksiin ikäännyttäessä voi myös liittyä ajatus, että ikä tuo muassaan kriisejä. Ne mainittiin eri näkökulmista useassa jutussa. Pelko vanhenemistä kohtaan näytti koskevan erityisesti keski-ikäisiä. On selvää, että vanhenemisen tiedostaminen tuo lähemmäksi myös ajatuksen kuoleamisen mahdollisuudesta.

Kuolema on tabu nyky-yhteiskunnassamme, kun se ennen oli enemmän osa elämää. Ihminen on hyvin ambivalentti kuolemaan nähden. Toisaalta hän haluaa tiedostaa sen todellisuuden, mutta toisaalta eristää ja torjua sen olemassaolon. Kuollutta ihmistä muisteltaessakin keskitytään lähinnä vainajan nuoruuteen ja aikuisikään mutta ei vanhuuteen, mikä osaltaan johdattelee pois kuolemasta. Jokaisessa ihmisessä on kuolemissen pelkoa. Kuolemaan valmistautuminen on helpompaa silloin jos näkee voineensa elää rikasta elämää kuin jos kokee, että taakse on jäänyt elämätön elämä. (Ruth & Siltala 1988, 224-225.)

Vanhenemisen pelkoa voimistane se kun eri yhteyksissä tulee esille gerontofobista ajattelua, jota media ja populaarikulttuuri voi omalla toiminnallaan lisätä. Sidell vahvistaakin, että voidaan nähdä merkkejä gerontofobiasta, joka tarkoittaa ikääntymisen pelkoa. Osaltaan sitä selittävät demografiset muutokset länsimaissa. (1994, 153-154.) Demo-

grafiset muutokset ilmenevät ainakin niin, että ikääntyneiden määrä on kasvussa ja ikäihmiset kaupunkilaistuvat niin kuin tässäkin tutkimuksessa on jo todettu.

Myyrän esitellessä omin sanoin erilaisia tutkimuksia ja tutkijoita, voi siitä koosteena todeta, että ihmisen elämässä vuorottelevat siirtymäkaudet ja pysyvät kaudet. Noin 40-45 ikävuoden paikkeille sijoittuu keski-iän siirtymäkausi, johon ajoittuu suuria elämänmuutoksia, entisestä luopumista ja uusien mahdollisuuksien löytymistä. Keskeisin kehitystehtävä tässä ikäkaudessa on nuoren aikuisen identiteetistä luopuminen. 50 ikävuotta lähestyttäessä voidaan tuntea masennusta ja toivottomuutta, koska uusiin elämäntilanteisiin sopeutuminen voi aiheuttaa tuskaa ja stressiä sekä koetaan uhkaa oman ajan loppumisesta. Tämä siirtymäkausi ei kuitenkaan merkitse kaikille kriisiä tunne-elämässä. Aiemmin sopeutumiskykyiset selviävät todennäköisesti nytkin. (1988, 194-195.)

Malassu, Ruth & Saarenheimo toteavat, että ikääntyvältä ihmiseltä odotetaan psyykkisiä voimavaroja kohdata uusia kehityshaasteita. Suhtautuminen muutostilanteisiin on yksilöllistä, ja vaikutuksensa on yksilön psyykkisten voimavarojen lisäksi sosiaalisen, terveydellisen ja materiaalsen puolen resursseilla. Myös aiemmalla elämänhistorialla on merkityksensä. (1988, 208.) Monet keski-ikäiset kokevat siis ihan todellisesti kriisejä, kun uuteen elämänvaiheeseen sopeutuminen saattaa tuottaa suuria ongelmia. Kuitenkaan kriiseily ei ole vain negatiivisuutta, vaan avaa mahdollisuuksia uuteen. Keskeistä on ihmisen oma asennoituminen.

Ilta-Sanomien aineistosta nousi selvästi esiin, että ihmisen ajattelun havaitaan ja odotetaan muuttuvan voimakkaasti iän mittaan. Ihminen saa uusia kokemuksia, jotka vaikuttavat ajatteluun ja arvostukseen. Samalla kuitenkin epäiltiin, voidaanko ikäännyttäessä pysytellä mukana ajan kehityksessä ja omaksua kaikkea sitä tietoutta, jonka nuoremmat tekevät. Mielipiteitä aiheesta tuli laidasta laitaan.

Varsinkin julkisuuden henkilöitä sarkastisesti arvioivat kirjoittajat toivat esiin, että ihminen ei olisi enää luova ja lahjakas tietyn ikäpyykin jälkeen tai ainakaan hänestä ei enää haluta puhua sellaisena. Jopa selviä ikärajojakin tähän esitettiin. Kuitenkin herjatut keski-ikäiset henkilöt eivät itse lainkaan ilahtuneet moisista puheista,

eivätkä kokeneet olevansa vielä taantuneita henkisesti. Kenyon toteaa-kin, että jos kohdellaan ikääntyneitä ihmisiä kuin pelkkiä biologisia organismeja jotka kokevat rappeutumista sekä kognitiivisessa että psykososiaalisessa toiminnassaan, voimistetaan negatiivisia stereotyyppiöitä. Tällöin näkökulma ikääntymisen mekanismeihin jää liian yksipuoliseksi. (1988, 7-8.)

Jotkut lehdessä raportoidut tuomioistuinten päätökset, joissa henkilön syyntakeisuus - joka voi alentua myös vanhuudenheikkouden vuoksi (Aho-la, Kuhlman & Luotio 1997, 839) - on laskenut, ovat ehkä osaltaan manifestoimassa lukevalle yleisölle käsityksiä siitä, että ikäihmiset ovat yleisestikin psyykkisesti rajoittuneita. Johnson mainitseekin, että ikääntyneistä on tässäkin suhteessa olemassa stereotyyppisiä käsityksiä. Luullaan, että heistä tulee yleisesti lasten tavoin riippuvaisia ja he menettävät psyykkiset kykynsä. (1994, 255.) Suutaman, Ruoppilan & Laukkasen (1999, 239) mukaan voidaan kuitenkin todeta, että iäkkäät ihmiset ovat kognitiivisesti varsin epäyhtenäinen ryhmä.

Monet kulttuurimme vanhenemiseen liittyvät väärät uskomukset lisäävät ahdistusta todellisten vanhenemismuutosten lisäksi. Erheellisesti kuvitellaan, että älykkyys kääntyy laskuun keski-iässä, mutta pitkitäistutkimuksilla on kuitenkin osoitettu monien älyllisten valmiuksien pysyvän suhteellisen muuttumattomina tai jopa paranevan koko aikuisiän. Selvät vanhenemisestä johtuvat psyykkiset muutokset tapahtuvat vasta 75 ikävuoden jälkeen. (Ruth & Ruoppila 1983.)

Ilta-Sanomissa lanseerattiin usein myös sellaista käsitystä, että mieli voi tylsyä eli toisin sanoen dementoitua iän myötä. Dementiasta puhuminen vaikutti olevan yleinen pelon mutta myös vitsailun aihe. Dementian syyksi näyttää olevan helppoa sälyttää kaikki jokapäiväiset ja pienimmätkin muistamattomuudet.

Psykologisista seikoista johtuen negatiiviset ilmaisut vetävät helposti ihmisen huomion puoleensa, koska ne koetaan ikään kuin varoituksiksi. Siksi kielteiset vaikutukset muistetaan paremmin kuin myönteiset. Jos informaatio sisältää mieltä kuohuttavaa ainesta, muodostuu assosiaatio sitäkin voimakkaammaksi. (Reeves & Nass 1996, 120-121, 125-126.) Ilmeisesti lehden imagon pitäminen myyvänä pakottaa esimerkiksi otsikoimaan monet ikääntyneitä koskevat uutiset räväkästi, mutta tosin samalla leimaavasti. Monessa tapauksessa uutisoitiin, miten eri-

tyisesti dementia vaikutti oikeudellisiin toimiin ja tuntui, että samalla luotiin vaikutelmaa tuon psyykkisen regression yleisyydestä vanhuksilla. Muutenkin lehden monet ilmaisut ja uutisointityylit saattoivat ikääntyneiden ajattelu- ja harkintakyvyn epäilyttävään valoon.

Käyttämäni lähteistö ei kuitenkaan vahvista moista yleisellä tasolla. Erkinjuntti & Sulkava toteavat, että jos henkilöllä ei ole keskushermoston toimintaan vaikuttavaa sairautta, todettavat älyllisen toimintakyvyn muutokset ovat vähäisiä, eivätkä aiheuta merkittävää haittaa toiminnallisesti tai sosiaalisesti. Voi siis todeta, että normaalisti vanhus ei "höperöidy". (1993, 106.)

Erkinjuntin & Sulkavan mukaan dementia on elimellisistä syistä johtuvaa älyllisen toimintakyvyn heikentymistä. Dementiaan voidaan sairastua missä iässä tahansa nuoruuden jälkeen, ja mitä vanhempi henkilö on, sitä todennäköisempi on dementian esiintyvyys. Elämää vakavasti haittaavaa keskivaikeaa tai vaikeaa dementiaa esiintyy 30-64 -vuotiailla noin 0,26 % ja kaikilla yli 65-vuotiailla 6,7 %. (1993, 109.) Nämä luvut osoittavat, että oikeasti dementia on varsin harvinainen, eikä sitä ole nimeksikään keski-ikäisillä, jotka siitä paljon puhuvat.

Todellisuuden luomisen välineenä toimiva kieli luo mielikuvia, myyttejä ja symboleja kääntäen ne hyväksytyiksi kommunikaation muodoiksi. Esimerkiksi lastenkirjallisuudessa voidaan vanha nainen kuvata ensinnäkin normaalina isoäitinä. Hän voi myös olla noita, johon liittyy rumuus, hedelmättömyys ja demoniset voimat. Lisäksi hänet voidaan esitellä köyhäksi ja huonokuntoiseksi ikäihmiseksi. Nämä tyypittelyt ilmentävät osaltaan miten erilaisia ikääntymiskäsityksiä kulttuuri voi luoda ja käyttää. (Hazan 1994, 13-14.) Ihmisillä on taipumus muodostaa toisista ihmisistä jäykkiä toimintamalleja jäsentämään keskinäistä vuorovaikutustaan ja tyypitellä heitä esimerkiksi henkilöiksi, jotka näyttäytyvät itselle "miehenä", "asiakkaana" tai vaikka "huumoriveikkona" (Berger & Luckmann 1995, 40-41).

Ambivalenttia on, että esimerkiksi ikääntyneitä naisia pidetään toisaalta harmittoman herttaisina ja kultaisina vanhoina rouvina, mutta toisaalta heitä kuvataan äkäisinä ämminä tai noitina. Kuitenkin jo ensinmaittujen nimityksiä voi pitää väheksyvinä, koska niillä luodaan tiettyjä mielikuvia alemmuudesta ja heikkoudesta. (Hockey & James 1993, 24.) Eräiden lingvististen ja kommunikatiivisten yhteyksien mu-

kaan normiksi on muodostunut aikuisuus, ja vanhusten tilanteet ilmentävät epänormaaliutta (Coupland, Coupland & Giles 1991, 11). Ei voinut välttyä ajatukselta, että ikääntyneen naisihmisen nimittelemine mumoksi ja vanhukseksi otettiin tyylikeinoksi haluttaessa vihjailevasti osoittaa hänen kognitiivinen kapasiteettinsa heikoksi. Ikääntyneitä miehiä ei nimitelty läheskään yhtä usein sukupuolen esiin tuovilla ilmaisuilla.

Vanhuudesta ja vanhuksista on suomen kielessä on käytössä erilaisia kiertoilmaisuja, koska monet ilmaisut koetaan leimaaviksi. Vanhusten sijaan puhutaankin mieluummin ikääntyvistä, ikääntyneistä, eläkeläisistä, ikinuorista, oloneuvoksista jne. (Vanhustyön koulutustyöryhmän mietintö 1981, 4.) Oli havaittavissa, että Ilta-Sanomissa monia ikääntyneitä luonnehtivia ilmaisuja käytettiin estoitta, vaikka läheskään kaikkia niistä ei voine pitää kovin kohteliaina. Monista ilmaisuista ja niiden käyttöyhteyksistä tulee näennäisestä positiivisuudesta ja vitsikkyydestä huolimatta mieleen vaikutelma nimittelijän ylemmästä ja vaikutusvaltaisemmasta asemasta nimiteltävään nähden, ja ilmaisut antoivat kohteestaan usein epäsuvereenin, sääliittävän ja avuttoman kuvan. Ikääntyneitä luonnehdittiin kliseisesti ja ristiriitaisesti. Voitaisiin puhua jopa äärimmäisistä kärjistyksistä, kun toisaalta ikääntynyt voi olla "vaatimaton ja superherttainen", mutta samassa artikkelissa hänet voidaanakin jo todeta "törsääjäksi".

Ikääntyneistä käytetään metaforaa "nuori sydämeltään". Lisäksi hyvin vanhojen ihmisten saatetaan sanoa tulevan lapsiksi jälleen. Ikääntyneet samastetaan usein lapsiin sekä kokemusmaailmaltaan että puheessa käytetyissä kielikuvissa. Tämä on tavallista erityisesti länsimaissa. (Hockey & James 1993, 73; Coupland, Coupland & Giles 1991, 12.) Ikäihmisten luonnehtiminen lapsenomaisina tuli esiin, kun heistä puhuttiin herttaisina tai suloisina. On vaikea kuvitella, että ketään keski-ikäistä nimitettäisiin samoin, eli henkilön katsotaan joutuvan tiettyssä iässä asemaan, jossa muut katsovat oikeudekseen paapoa häntä ylhäältä päin, edellyttipä hänen kognitiivinen tasonsa sitä tai ei.

Aineistosta välittyvä varsin yleinen asenne näytti olevan, että nimenomaan ennen vanhuusikää on tehtävä kaikki mahdollinen, koska elämä koetaan ikään kuin eletyksi vanhana. Siinä vaiheessa moni tekemättä jäänyt asia voisi harmittaa, eikä tilanteelle enää voitaisi mitään. Yleisen käsityksen mukaan oletetaan, että kaikki mitä ihmisellä on

vanhana, on saavutettu jo aiemmin eikä uutta enää opita. Malassu, Ruth & Saarenheimo kuitenkin sanovat, että on virheellistä väittää, että ihminen ei enää vanhana opi uutta, eli hän on liian vanha oppimaan (1988, 208). Voidaan siis pitää totena, että ihmisellä on ikääntyneenäkin yhä omat mahdollisuutensa, eikä elämä ole vielä eletty.

Kuitenkin ikääntyminen on hyvin suhteellista. Tämä johtuu yksilöllisesti koetuista ja erilaisista elämäntilanteista sekä kulloinkin valitsevista sosiaalisista ja yhteiskunnallisista suhdanteista. Ääriesimerkki on nuori atk-ekspertti Sam Inkinen, joka totesi, että hänen on luotava uransa ennen 26 ikävuottaan, koska sen jälkeen hän on jo liian vanha. Myös päinvastaisia esimerkkejä löytyy, eli on paljon iältään vanhoja mutta edelleen vitaalisia ja luovia ihmisiä. (Laitinen 1994, 130.)

Ihminen omaa tietyn elämänhistorian ja sosio-historiallisen kontekstin ja hän kokee toimivansa tietyn ikäryhmän edustajana (Antikainen & Huotelin 1996, 97). Useassa yhteydessä mainittiin ajatus, että ikä tuo tai on jo subjektiivisesti tuonut omaan ajatteluun vakautta, ja mielentila on parempi nyt kun ikää on jo hieman kertynyt kuin nuorempana. Lehdestä välittyneestä ikääntymiskuvasta oli kuitenkin myös havaittavissa, että enemmän arvostettiin ja painotettiin kehityksessä mukana olemisen tärkeyttä ja trendikästä ajan virtausten tiedostamista kuin elämäkokemuksen tuomaa viisautta tai menneiden aikojen tietoutta. Ikääntyneiden elämäkokemuksen arvon korostamista esiintyi yllättävän vähän. Tämä kuvanee osaltaan laajemminkin ikäihmisten arvostuksen heikkoutta tämän päivän yhteiskunnassa.

Ikääntymiseen liittyy usein tiettyjä menetyksiä terveydentilassa, perhesuhteissa ja taloudellisessa tilanteessa, mutta ulkoapäin on vaikeaa sanoa, minkälaisessa tilanteessa kukin ikääntynyt elämässään on ja miten hän näkee itsensä ja elämäntilanteensa (Moody 1998, 8). Menetysten kokemisesta huolimatta ikääntyneet tulevat yleensä hyvin toimeen menetysten kanssa (Coleman 1994, 97-98). Varsinkin keskimääräistä paljon iäkkäämpien ja nimeltä mainittujen henkilöiden luonnehdinnoissa painottui lehdessä usein, että he ovat kokeneet kovia aikoja ja ovat yhä sisukkaita. Heidän painotettiin omaksuneen asenteen, jonka avulla kestetään vaikeudet eikä valitella turhista. Usein tällaisissa yhteyksissä toimituksen osuudeksi näytti muodostuvan jonkinlaisen sankarikuvan luominen. Jääköön tässä arvioimatta, onko se aiheellista vai ei.

Kokonaisuutena katsoen ihmisen kehitys on moniulotteista (Jarvis 1993, 158). Nykyisistä ikääntyneistä voi sanoa, että tietyistä vanhuuteen liittyvistä ongelmista huolimatta yhä useamman ikääntyneen vanhuus etenee rauhallisesti ja hän säilyttää henkisen suorituskykynsä tasolla, jolla hän voi selviytyä normaaleista päivittäisistä yksilölle asetettavista vaatimuksista, jos vain terveys ei petä merkittäväällä tavalla. Näin ollen käsitys vanhuuden ja kurjuuden yhdistämisestä ei pääosin pidä paikkaansa. (Hervonen & Pohjolainen 1991, 208.)

Kaiken kaikkiaan tuli ilmeiseksi, että ihmiset kokevat ikääntymisen sekä omalla kohdallaan että yleisesti ottaen hyvin vaihtelevasti ja yksilöllisesti. Joistakin yhteyksistä havaitsi, että ikääntyminen seurannaisilmiöineen koettiin masentavaksi asiaksi, jota pitää jotenkin yrittää sysätä pois mielestä, kun toisaalta taas annettiin ymmärtää, että iän lisääntyminen mielletään luonnolliseksi tapahtumaksi, joka on hyväksytty ja jonka kanssa on opittu elämään.

Yhteenveto kaikkien kategorioiden sosiaalisesta diskurssidimensiosta

Yhteisön kirjoittamattomat normit sanelevat, mitä on syytä tehdä missäkin iässä (Myyrä 1988, 196). Ikääntymisdiskurssi osoittautui myös hyvin sosiaalisesti ilmiöksi, jota peilataan toisten ihmisten suhtautumisen ja asenteiden kautta. Missään ei tullut esiin, että kukaan suoranaisesti haluaisi olla vanhus tai ilmoittautua sellaiseksi. Näytti olevan tärkeää, että muille välittyy itsestä korkeintaan vain ikääntymisen hyviä puolia, kuten että pitkän työuran kautta omataan parempi asema työelämässä, on enemmän rahaa ja valtaa kuin nuorempana tai että olemuksesta on havaittavissa iän tuomaa seesteisyyttä.

Tiedotusvälineissä pääsevät yleensä parhaiten esille, ne joilla on ta- loudellista, kulttuurista tai poliittista valtaa (Fairclough 1997, 58). Valtasuhteet ja se mitä ihmiset pitävät totena, edustavat merkittävää osaa yhteiskunnallisessa keskustelussa (Kincheloe & McLaren 1994, 140). Teksteissä ilmenee tietty ideologia, joka liittyy valtaan ja valtasuhteiden ylläpitämiseen. Ideologiat ovat läsnä arkitodellisuudessa ohjaten ajattelua tiettyyn suuntaan. (Heikkinen 1999, 261.)

Valtasuhteet ja vallalla olevat ideologiat tulivat ikääntymiskurs-
sissa esiin moniulotteisella tavalla. Tutkimani median edustaja epäi-
lemättä vaikuttaa osaltaan yhteiskunnallisen ikääntymiskuvan muotoutu-
miseen. Merkille pantavaa oli, että itse ikääntyneinä pidettyjen ryh-
mästä ei lehdessä monikaan näyttänyt pääsevän ääneen muuta kuin mieli-
pidekirjoitusten kautta. Lähinnä vain muutama menestyvä ja kuuluisa
ikäntymässä oleva henkilö sai esittää näkökantojaan. Lukumääräisesti
huomiota kiinnitettiin paljon enemmän nuoriin. Voi sanoa, että varsi-
naiset ikääntyneet eivät juurikaan puhuneet. Sen sijaan muut puhuivat
heidän puolestaan - sekä neutraalisti että hyvässä ja pahassa.

Ikääntyneitä Ilta-Sanomissa sosiaalisestikin kuvattaessa ilmeni tiet-
tyä dikotomisuuutta. Toisaalta annettiin ymmärtää, että ikääntyneet
voivat olla köyhiä, sairaita, kohtalonsa valittelijoita, kurjia ja yh-
teiskunnan armopalojen varassa eläviä, mutta toisaalta ihmisarvoisia,
nuoremmille esikuvallisia, kuluttamiskykyisiä ja vielä täysin kunnossa
olevia henkilöitä, joilla olisi kaikki edellytykset olla edelleen ak-
tiivisia ja osallistua jopa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Kuitenkin vain harvakseltaan esitettiin suoranaisia kehotuksia, että
ikäntyneidenkin pitäisi ottaa enemmän vastuuta asioiden hoidosta.
Paljon useammin annettiin ymmärtää, että heiltä tavallaan odotetaan
passiivisuutta ja syrjään siirtyjän roolia. On ikään kuin olemassa
jonkinlainen käsitteellinen ikäihmisten - eli niin kuin lehdessä mai-
nittiin: mummon tai isoisän rooli - johon "vetäydytään". Voi kysyä,
onko asian pakko olla näin yksioikoinen ja täytyykö sen välttämättä
merkitä kaikesta yhteisön kannalta hyödyllisestä vetäytymistä?

Myös sosiaalisessa diskurssidimensiossa korostui epätasa-arvoisuus su-
kupuolten välillä. Selkeimmillään se ilmeni viihdemaailmassa toimimi-
sessa. Ikääntyvien naisartistien työnsaantimahdollisuudet kuvattiin
paljon heikommiksi kuin miesten vastaavat. Ja ainakin tällä alalla
miehiä luonnehdittiin jopa paremmiksi vanhetessaan, mutta naisia ei
alkuunkaan samalla tavoin.

Iäkkäänä pidetty yrittäjä tai työntekijä haluttiin lehdessä nostaa
tarkastelun alaiseksi ja suorastaan jalustalle, aivan kuin olisi jota-
kin todella ihmeellistä, että ihminen pystyy töihin ja haluaa olla
työelämässä muita vanhempana. Tässä aineistossa ilmiö kosketti erityi-

sesti naisia. Ehkä nimenomaan tässä nykyisessä suomalaisessa työkulttuurissa esimerkiksi iäkäs ja menestyvä yrittäjä on melko harvinainen.

Kirjonen mainitsee, että vanhemmilla työntekijöillä on sairastumisen aiheuttamia poissaoloja enemmän kuin nuoremmilla työntekijöillä, mutta kuitenkin vaihtuvuus on alhaisempaa, koska he ovat vahvemmin samastuneet organisaatioon. Myös työtyytyväisyys lisääntyy iän myötä, mihin on katsottu vaikuttaneen sen, että usein palkka ja työasema kohoavat. (1994, 126.) Usein keski-iän paikkeille sisältyvät myös elämän tuotteliaimmat vuodet (Myyrä 1988, 195).

Esiin tulikin, että keski-ikään saavuttaessa useat ihmiset ovat uransa huipulla työelämässä ja vaikutusvaltansa puolesta. Tämä koskee nimenomaan niitä, jotka ovat saaneet pysyä työelämässä ja edetä uraputkessa. Toisaalta korostui monen mielipidekirjoittajan ja yhteiskunnallisen vaikuttajan huoli siitä, miten ikääntyviä työntekijöitä syrjitään tai heitä ei haluta enää lainkaan työllistää. Kriittiseen sävyyn todettiin, että jo keski-ikästä lähtien työpaikoilla ja -markkinoilla voidaan kokea ikärasismia.

Viittauksia löytyi siitä, että nuoresta aikuisesta keski-ikäiseksi tultaessa sosiaaliset ajanviettotavat muuttuvat, eikä koeta enää samalla tavalla mielekkääksi kuluttaa aika kuin ennen. Myös oli havaittavissa, että on monia asioita ei enää pidetä ikääntyneillä suotavina, vaan niitä jopa paheksutaan. Yksi yhteiskunnassamme vaiettu seikka, jota IS:kin omalla toimintatavallaan tuki, oli ikääntyneiden ihmisten seksuaalisuus. Vaikuttaa, että sitä pidetään suorastaan jotenkin perverssinä. Hockey & James mainitsevatkin, että kuten lastenkin, myös ikääntyneiden seksuaalisuutta pidetään yleisesti sopimattomana. Seksuaalisuuden kieltämisen kautta ikääntyneiden status aikuisina ihmisinä kuitenkin heikkenee. (1993, 75, 97.)

Kun jostakin henkilöstä aletaan puhua vanhana, hänet leimataan kuuluvaksi tietynlaiseen ryhmään. Tässä tapahtuu kielellinen yleistys, jota ei kuitenkaan voida oikeuttaa loogisilla eikä empiirisillä perusteilla. "Vanhojen" kategoriaan voidaan sisällyttää sekä fyysisesti aktiiviset ja täysin toimintakykyiset 60-vuotiaat että kroonikot geriatri-sella osastolla. (Hazan 1994, 13.)

Ikääntymistä tarkasteltaessa maailma voidaan nähdä sellaisen "linssin" läpi, joka määrittelee vanhana olemisen sosiaalisesti irrelevanttiseksi ja heikkoudeksi (Jaffe & Miller 1994, 53). Vanhuksia on heidän korkeasta iästään ja lisääntyvästä riippuvuudestaan johtuen entistä helpompi käyttää hyväksi ja kohdella huonosti (Niinistö 1993, 243). Vanhuskäsitteeseen mielletään liittyväksi avuttomuus ja hoidon tarve (Vanhustyön koulutustyöryhmän mietintö 1981, 4).

Se oli kuitenkin selvästi havaittavissa, että ikääntymiskurssin asenteellinen, stereotyyppistävä ja yleistävä kuvailu lievenee huomattavasti tultaessa ilmiötasolta henkilötasolle. Nimeltä mainittua ja omasta elämästään kertovaa haastateltavaa ei enää samalla tavalla pidetä osana tyyppiteltyä ikääntyneiden massaa, vaan häneen aletaan soveltaa enemmän normaalin ja täysivaltaisen aikuisen arviointikriteerejä. Saman periaatteen voi uskoa koskevan myös muita stereotypisoituja ihmisryhmiä; persoonallisina yksilöinä heihin suhtautuminen muuttuu.

Perinteisesti on filosofiassa kunnioitettu esimerkiksi ihmisen arvokkuutta ja mahdollisuutta toimia omana itsenään osana yhteiskuntaa (Hautamäki 1993, 160). Jokainen yhteiskunnan jäsen tarvitsee tietyn määrän perusoikeuksia ja vapauksia, kuten tietyn määrän sosiaalista valtaa omien tavoitteiden toteuttamiseksi, mahdollisuuden sijoittua yhteiskuntaan, toimeentulon sekä itsekunnioituksen. Ilman niitä kaikki toiminta tuntuu turhalta ja seurauksena on helposti vajoaminen kyynisyyteen ja apatiaan. Jos jokin väestönosa tuntee itsensä tarpeettomaksi ollen siksi masentunut ja voimaton, on aihetta huoleen. Näin ei täytetä eettisyyden perusvaatimuksia. (Pietarinen 1991, 76-77.)

Etenkin monissa mielipidekirjoituksissa nousi esiin voimakas tarve puhua ikärasismiksi nimitettyä ajattelutapaa vastaan. Gerontologiassa puhutaan samaa tarkoittaen käsitteestä ageismi. Birren & Schroots määrittelevät ageismin systemaattiseksi stereotypioinniksi ja diskriminaatioksi tiettyä ihmisryhmää kohtaan, siksi että heidät katsotaan vanhoiksi (1996, 7).

Etenkin useat lehden ulkopuoliset kirjoittajat halusivat selvästi olla luomassa nykyistä parempaa kuvaa ikääntymisestä ja ikääntyneistä. He halusivat asiantuntemukseensa ja omiin kokemuksiinsa vedoten tuoda

esiin yhteiskunnallisia epäkohtia suhtautumisessa ikääntyneisiin. Kirjoitusten kautta välitettiin esimerkiksi huolta siitä, että vanhusten hoidossa on tässä maassa jatkuvasti mittavia ongelmia, joiden korjaamiseen pitäisi kiinnittää lisääntyvää huomiota. Sitten myönteisistä hoitokokemuksista nähtiin oikein erikseen aiheelliseksi mainita. Havaittuja laiminlyönnejä esimerkiksi eläkejärjestelyissä suomittiin kovin sanoin. Kaiken kaikkiaan nimenomaan monien mielipidekirjoittajien kannanotoissa haluttiin tähdentää ikääntyneiden ihmisten arvokkuutta ja merkityksellisyyttä koko yhteisölle. Yleisesti todettiin, että ikääntyviä tai ikääntyneitä ihmisiä kannattaa vielä rekrytoida, hoitaa, kuntouttaa ja pitää muiden ikäryhmien tavoin ihmisarvoisina.

4.6 Tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin arviointia

Wahlström mainitsee, että laadullisen aineiston luotettavuuden arviointiin ei sovellu perinteinen tilastomatemattinen validiteetin ja reliabiliteetin käyttäminen. Kvalitatiivisen aineiston analysoimisessa ei ole valmiita menettelytapaohjeita, jotka takaisivat aineiston sisäisen validiteetin. Tutkijan tehtävänä on esittää ja perustella omia valintojaan, ja lopullinen ratkaisu tutkimuksen luotettavuuden arvioimisesta jää tutkimuksen lukijakunnalle. (1992, 54-56.)

Mäkelä puolestaan esittää, että laadullisia aineistoja käsiteltäessä on syytä kiinnittää huomiota aineistotyyppistä riippumatta seuraaviin seikkoihin: a) aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen tai kulttuurinen paikka, b) aineiston riittävyys, c) analyysin kattavuus ja d) analyysin arvioitavuus ja toistettavuus (1990, 48).

Heiskalan mukaan aineiston pätevässä tulkinnassa korostuu, että tulkinnan on oltava linjassa esitettyjen tulkintasääntöjen kanssa. Tällöin tiedossa olevat vaihtoehtoiset tulkinnat täytyy sulkea pois. Tutkimustulos osoittautuu virheelliseksi jos samasta aineistosta voidaan nostaa esiin toinen käypä tulkinta. (1990, 245.) Tynjälä painottaa, että analyysin tulee olla johdonmukaista sekä muiden tutkijoiden toistettavissa (1991, 394). Toistettavuus, eli reliabiliteetti laadullisen aineiston analyysissa ilmenee siten, että luokittelu- ja tulkintasään-

nöt ovat niin yksiselitteisiä, että niitä soveltamalla toinen tutkija päätyisi samoihin tuloksiin (Ehrnrooth 1990, 40).

Näkemykseni mukaan sekä Wahlströmin, Mäkelän, Heiskalan, Tynjälän että Ehrnroothin edellä esittämät näkökohdat on alusta alkaen huomioitu tämän tutkielman aineiston valinnassa, rakenteen muodostamisessa ja analyysin laatimisessa. Koen voivani lähtökohtaisesti todeta, että tulkintojen teossa on pyritty parhaan mukaan välttämään mielivaltaisuutta ja sattumanvaraisuutta. Lehdestä tietyin kriteerein valikoitunut aineisto on kokonaisuudessaan ja järjestelmällisesti tullut otetuksi huomioon selittäen koko ajan keskeisiä periaatteita. Mitä tulee tälle työlle ominaiseen ikääntymisdiskurssiin liittyvään ongelmatiikkaan ja aineiston tulkintaan, niin ei liene ihan helposti mielletävissä, että toinen tutkija voisi saman aineiston ja tutkimusongelmien puitteissa nostaa diskurssianalyttisesti esiin jotakin merkittävästi poikkeavaa.

Laadullisen tutkimusaineiston tulkinnan validiuden riskitekijöinä ovat tutkijan mahdolliset omat ennakkokäsitykset tutkittavasta asiasta. Tutkijan on siis tiedostettava ja hallittava ne, jotta tulkinta pysyisi mahdollisimman objektiivisena. (Syrjälä ym. 1995, 129-130.) Se on syytä mainita tässä yhteydessä, että Ilta-Sanomat on itselleni tuttu jo vuosien takaa. Lehden seuraamisen frekvenssi on toteutunut vähintään viikottain. On luonnollista, että tutkimuskohteen edeltä tuntemisen vuoksi on aiheutunut tiettyä esiyymmärtämistä, mutta pyrkimykseni on ollut tätä tutkimusta tehdessäni pitää tuloksia mahdollisesti ennakoon värittävät asenteet ja päättelyt taka-alalla. Tässä on auttanut johdonmukainen ja tasa-arvoinen aineiston valinta ja käsittely.

Tämän tutkimuksen luotettavuutta tukee nähdäkseni se, että suoritettu aineiston keruu ja tutkittava ilmiö soveltuivat hyvin diskurssianalyttiseen tutkimukseen. Havaitsin tätä työtä varten kehittämäni luokittelurunkoa ajatellen, että aineisto oli loogista jakaa ensin kahdeksaan kategoriaan artikkelityypin perusteella. Kategoriat saatiin itse aineiston sisällöistä nousevin viittein ja selkeästi toisistaan erottuviksi. Näin monipuolisten näkökulmien soveltaminen ja ideoiden löytäminen helpottui. Edelleen tuntui luontevalta arvioida kunkin kategorian sisältöjä kolmen diskurssidimension kautta. Näiden tutkimuksellisten valintojen avulla havaitsin saavani varsin objektiivisen otteen tutkittavan aineiston diskurssianalyttiseen erittelyyn.

Se täytyy todeta, että diskurssidimensioiden rajalinjat eivät muodostuneet yhtä selviksi kuin artikkelikategorioiden. Oletettavasti tutkimusaineistosta esiin nousseista monista ilmiöistä ja asiakokonaisuuksista voisi löytää piirteitä useammankin diskurssidimension näkökulmasta, vaikka ne tässä työssä määriteltiin kuuluvaksi vain yhden diskurssidimension alueelle. Näen, että tästä seikasta ei kuitenkaan aiheutunut vahinkoa itse lopullisia tutkimustuloksia ajatellen, koska kaikki tutkimusaineiston asiasisällöt pysyivät luokitteluprosessissa tallessa, ja ne voitiin tarkoituksenmukaisesti ottaa huomioon ainakin jonkin diskurssidimension puitteissa. Diskurssidimensioithan olivat lopulta vain analyysin apuvälineitä.

Muita suoraan samasta aiheesta ja samalla tutkimusmenetelmällä toteutettuja tutkimuksia en löytänyt vertailtaviksi omaan tutkimukseeni nähden, vaikka ikääntymisdiskurssia näyttääkin olevan jo käsitelty jossakin määrin mediatutkimuksen puitteissa. Diskurssianalyysia tutkimusmetodinä käsittelevää kirjallisuutta on sen sijaan olemassa runsain mitoin. Diskurssianalyysimenetelmässä on tietyt yleiset periaatteet, mutta sitä käsittelevästä kirjallisuudesta ilmenee, että se ei ole mikään tarkkarajainen ja yksiselitteinen metodi, vaan jokainen tutkija voi soveltaa sitä omaan aiheeseensa ja aineistoonsa melko väljästi kunhan vain perustelee korrektisti valintansa.

Saamiani tutkimustuloksia en lähtisi suoranaisesti yleistämään koskemaan koko nykyistä mediakenttää tai edes lehdistöä, vaikka tuloksista voinee saada tukea jonkinlaisille laajemmillekin johtopäätöksille. Tulokset kattavat suoranaisesti siis vain Ilta-Sanomien tietyltä ajalta. Rohkenisin silti päätellä tutkielmani perusteella, että ainakin tämän kyseisen lehden tapa käsitellä ja tuoda esiin ikääntymisdiskurssia tuli verraten selvästi osoitetuksi.

5. POHDINTA

Tutkimusaineiston otanta-aikana julkaistiin Ilta-Sanomissa sarjakuva, joka ilmentää oletettavasti laajemminkin mediassa ja yhteiskunnassa vallitsevan ikääntymiskeskustelun kaksinaisuutta. Sarjakuvat eivät varsinaisesti kuuluneet tutkittavaan aineistoon, mutta tämä yksi pätkä Velhosta (26.3, 49) otettakoon tähän sen viestin osuvuuden vuoksi.

Sarjakuva piirtää selkeästi ikääntymiskeskusteluun sisältyvän ambivalenttiuden. Jokainen haluaisi periaatteessa elää kauan, mutta ei haluaisi vielä olla ikääntynyt tai saada habitukseensa ikääntymisestä johtuvia piirteitä ja ominaisuuksia. Sarjakuvan vankilan voi käsittää ikään kuin ikääntymismuutosten aiheuttamaksi pelkojen, ongelmien ja rajoitusten kehikoksi. Eli siinä missä sarjakuvan vanki saa elää kauan joutuen kuitenkin tekemään sen vankilassa, joutuu pitkäikäinen henkilö kokemaan kauan vanhuutta, joka ei ainakaan tämän tutkimuksen perusteella vaikuta olevan se ihmiselämän tavoitelluin ikäkausi.

Kaiken kaikkiaan voi kiistatta todeta, että Ilta-Sanomien ylläpitämässä ikääntymiskeskustelussa ihmistä pidetään vanhana aivan liian varhaisessa ikävaiheessa, jos asiaa verrataan gerontologiseen lähteistöön. Näin tapahtuu, oli kysymys sitten ihmisen fyysisestä toimintakyvystä, psyykkisestä kapasiteetista tai toimimisesta osana sosiaalista ympäristöä. Kun gerontologisen tutkimuksen mukaan ikääntymisestä johtuvat ongelmat näillä alueilla alkavat lisääntyä selvästi vasta 75 ikävuoden jälkeen, annetaan lehdessä ymmärtää merkittäviä ongelmia ilmenevän jo viisikymppisillä ja -karrikoitua kyllä - jopa sitäkin nuoremmilla.

Fairclough sanoo, että tiedotusvälineiden tekstit toimivat yhteiskunnallisten muutosten merkkeinä ja mittareina, niiden kautta yhteiskunnalliset ja kulttuuriset ristiriidat tulevat näkyviin (1997, 65-67, 83). Kaiken tässä tutkielmassa esiin tulleen materiaalin perusteella voi todeta, että ikääntyneiden ihmisten kuvaaminen tai heidän sanomistensa esittelemine ei ainakaan enää oikein ole muodissa tämän päivän yhteiskunnassamme. Tendenssinä on mieluummin osoittaa, mitä ei-ikäntyneinä pidetyt tekevät, ajattelevat ja miltä he näyttävät. Näin on, vaikka ikääntyneitä on enemmän kuin koskaan ennen!

Mielikuvien takana voi ymmärtää olevan nykyiselle ajalle ominaisia nuoruutta ja siihen liittyviä ilmiöitä ihannoivia arvoja ja asenteita, joita viihteeseen painottuva media on osaltaan uusintamassa. Mielestäni suurin eettinen ongelma asiassa ei sinänsä ole nuorten ja nuoruuden arvostaminen, vaan siitä mahdollisesti seuraava vanhojen ja vanhuuden väheksyminen ja jopa halveksuminen, koska jälkimmäisten mielletään edustavan edellisten vastakohtaisuutta. Ymmärrän tilanteen myös kuluttajuuden näkökulmasta. Ihmiset haluavat nähdä ja kokea tietynlaisia asioita ja tietyllä tavalla esitettynä, joten sellaista heille sitten tarjotaan. Kuluttajat ohjaavat näin mediaa omilla valinnoillaan.

Ilta-Sanomien ikääntymiskurssissa korostuivat induktiivisuus ja stereotypisointi. Niitä ei oikein voi pitää relevantteina tapoina suhtautua ikääntyneisiin ihmisiin. Ikääntyneiden suuri joukko on kaikilta ominaisuuksiltaan hyvin heterogeeninen ja koostuu persoonallisista yksilöistä. Käytetystä gerontologisesta lähteistöstä voi päätellä, että ikääntyvien yksilöiden kehitys kulkee fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti hyvin eri tahdissa, eikä näin voida osoittaa mitään ajankohtaa, jonka jälkeen Ilta-Sanomissa nähtävä yleistysten ja tyyppiteltyiden teko olisi perusteltua. Tosin mainittu toiminta lienee suurelta osin tahatonta ja tiedostamatonta. Sellaista vain sisältyy tähän kulttuuriin ja sen vakiintuneisiin ilmaisuihin ja kielenkäyttöön.

Kuitenkin niin sanotut asiantuntija-artikkelit ja varsinkin monet mielipidekirjoitukset Ilta-Sanomissa näyttivät olevan sellaisia, joissa yritettiin parhaan mukaan oikaista ikärasistisina pidettyjä käsityksiä sekä vaadittiin myönteisen huomion kiinnittämistä myös ikääntyvien ja ikääntyneiden tilanteeseen, olipa kysymys sitten työelämästä, viihde- maailmasta tai yhteiskunnan tarjoamien palvelujen saamisesta.

Myös oli havaittavissa, että jos ikääntyneet ihmiset esiteltiin lehdessä personoituina henkilöinä, heihin suhtauduttiin merkittävästi eritavalla kuin jos viitattiin yleisesti koko ikääntyneiden ryhmään. Ikääntyvien ihmisten esiin nostaminen Ilta-Sanomissa vaikutti olevan melko selektiivistä. Näytti siltä, että ikääntymisdiskurssiin liittyviä asioita kokonaisuutena lähinnä vierastettiin, mutta "onneksi" julkisuuden valokeilaan voitiin aina nostaa niitä yksilöitä, joihin ikääntyminen ei ollut näyttänyt vaikuttaneen negatiivisesti.

Valtonen mainitsee, että median sisäinen toimituspolitiikka vaikuttaa siihen, mitä kukin media pitää merkittävänä ja uutisoinnin arvoisena. Esimerkiksi missikisojen lopputulokset saavat merkittävän tilan ilta-päivälehdessä, mutta paljon vähemmän palstatilaa perinteisessä sanomalehdessä. (1998, 108.)

Yksi selitys Ilta-Sanomien stereotypisoivalle kirjoittelulle lienee, että sen kaltainen populaarijulkaisu haluaa uutisoinneissaan kärjistää tapahtumia ja korostaa vastakohtia. Toisaalta voidaan esitellä joidenkin vanhusikäisiksi määriteltyjen henkilöiden toimivan ikäänsä nähden sankarillisesti, mutta toisaalta saman ikäisistä henkilöistä voidaan luoda kuvaa avuttomina ja jotenkin lukijakunnan sääliä ansaitsevina, jotka pystyvät elämään vain toisten huolenpidon varassa. Molempiin näkökulmiin sisältyy varmasti oma todellisuutensa, mutta olisiko kuitenkin kohtuullista nähdä, että ikääntyneet ihmiset toimivat pääosin edelleen siinä kuin muukin aikuisväestö?

Ikääntymisdiskurssia mediassa ja yleensä yhteiskunnan laajassa arvoilmapiirissä on tutkittu varsin vähän. Tämän tutkielman tulokset herättivät monta lisäkysymystä ja jatkotutkimusaihetta. Onko nykyisen kaltainen ikääntyneisiin suhtautuminen vasta nykyisen ajan ilmiö? Tulevatko ikääntyneet ihmiset jatkossa saamaan enemmän ääntään julki? Mil-laista kuvaa heistä luodaan laajemminkin tiedotusvälineissä? Miten ikääntyneiden kasvavaan ryhmään tullaan tulevaisuudessa suhtautumaan?

LÄHTEET

- Abbey, J. C. 1991. Physiological illness in aging. Teoksessa: Baines, E. M. (ed.) Perspectives on Gerontological Nursing. London: SAGE Publications.
- Ahola, V., Kuhlman, I. & Luotio, J. (toim.) 1997. Gummeruksen uusi tietosanakirja A-Ö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Alasuutari, P. 1993. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Antikainen, A. & Huotelin, H. (toim.) 1996. Oppiminen ja elämänhistoria. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Barnes, T. J. & Duncan, J. S. 1992. Introduction: writing worlds. Teoksessa: Barnes, T. J. & Duncan, J. S. Writing Worlds. Discourse, text & Metaphor in the Representation of Landscape. London: Routledge.
- Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. 1995. Nykyajan jäljillä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Berger, P. & Luckmann, T. 1995. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Helsinki: Kirjapaino-Oy Like.
- Birren, J. E. & Schroots, J. F. 1996. History, concepts, and theory in the psychology of aging. Teoksessa: Birren, J. E. & Schaie, K. W. (eds.) The Psychology of Aging. San Diego: Academic Press.
- Brown, G. & Yule, G. 1984. Discourse Analysis. London: Cambridge University Press.
- Bryman, A. & Burgess, R. G. (eds.) 1994. Analyzing Qualitative Data. London: Routledge.
- Burgess, R. G. 1984. In the field: an introduction to field research. London: Allen & Unwin. Teoksessa: Bryman, A. & Burgess, R. G. (eds.) 1994. Analyzing Qualitative Data. London: Routledge.

- Carlson, L. 1983. Dialogue games. An Approach to Discourse Analysis. London: D. Reidel Publishing Company.
- Coleman, P. 1994. Adjustment in later life. Teoksessa: Bond, J., Coleman, P. & Peace, S. Ageing in Society. London: SAGE Publications, Ltd.
- Coulthard, M. 1981. An introduction to discourse analysis. Hong Kong: Wing King Tong Co Ltd.
- Coupland, N., Coupland, J. & Giles, H. 1991. Language, society and the elderly. Discourse, Identity and Ageing. Cambridge: Basil Blackwell, Inc.
- Ehrnrooth, J. 1990. Intuitio ja analyysi. Teoksessa: Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Painokaari Oy.
- Erkinjuntti, T. & Sulkava, R. 1993. Muistihäiriöt ja dementia. Teoksessa: Tilvis, R. & Sourander, L. Geriatria (toim.). Duodecim. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Fairclough, N. 1997. Miten media puhuu? Tampere: Vastapaino.
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. 1994. Competing paradigms in qualitative research. Teoksessa: Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. Handbook of Qualitative Research. London: SAGE Publications, Inc.
- Harre, R. & Gillett, G. 1994. The discursive mind. London: Sage Publications, Inc.
- Hautamäki, A. 1993. Spontaaniin yhteiskuntaan - hyvinvointia ilman valtiota. Teoksessa: Andersson, J. O., Hautamäki, A., Jallinoja, R., Niiniluoto, I. & Uusitalo, H. Hyvinvointivaltio ristiaallokossa. Porvoo: WSOY.
- Hazan, H. 1994. Old Age - Constructions and deconstructions. Cambridge University Press.
- Heikkinen, E. 1994. Terveysten muutokset vanhetessa. Teoksessa: Ikääntyminen ja työ. Työterveyslaitos. Juva: WSOY.

Heikkinen, V. 1999. Ideologinen merkitys - kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimintuksia 728. Vaasa: Ykkös-Offset Oy.

Heiskala, R. 1990. Tulkinnan koeteltavuus ja aikakauslehtien analyysi. Teoksessa: Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Painokaari Oy.

Hervonen, A. & Pohjolainen, P. 1991. Gerontologian ja geriatrian perusteet. Tampere: Lääketieteellinen Oppimateriaalikustantamo Oy.

Hockey, J. & James, A. 1993. Growing up and growing old. Ageing and Dependency in the Life Course. London: SAGE Publications, Ltd.

Impivaara, O. (toim.) 1997. Osteoporoosi ja luunmurtumat. Katsaus syntymekanismeihin, vaaratekijöihin, ehkäisyyn, kliniseen arviointiin ja hoitoon. Turku: Kelan tutkimus- ja kehitysyksikkö.

Jaffe, D. J. & Miller, E. M. 1994. Problematizing meaning. Teoksessa: Gubrium, J. F. & Sankar, A. (eds.) Qualitative Methods in Aging Research. London: SAGE Publications, Inc.

Jarvis, P. 1993. Adult education and the state. Towards a politics of adult education. London: Routledge.

Johnson, M. 1994. Dependency and interdependency. Teoksessa: Bond, J., Coleman, P. & Peace, S. Ageing in Society. London: SAGE Publications, Ltd.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskurssianalyysin aakkoiset. Tampere: Vastapaino.

Katz, E. 1979. With what effect? The lesson from international communications Research. Teoksessa: Merton, R. K., Coleman, J. S. & Rossi, P. H. Qualitative and Quantitative Social Research. London: Collier Macmillan Publishers.

Keith, J. 1994. Consequences for research procedure. Teoksessa: Gubrium, J. F. & Sankar, A. (eds.) Qualitative Methods in Aging Research. London: SAGE Publications, Inc.

- Kenyon, G. M. 1988. Basic assumptions in theories of human aging. Teoksessa: Birren, J. E. & Bengtson V. L. (eds.). Emergent Theories of Aging. New York: Springer Publishing Company, Inc.
- Kincheloe, J. L. & McLaren, P. L. 1994. Rethinking critical theory and qualitative research. Teoksessa: Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. Handbook of Qualitative Research. London: SAGE Publications, Inc.
- Kinsella, K. 1996. Demographic aspects. Teoksessa Ebrahim. S. & Kalache A. (eds.) Epidemiology in Old Age. Plymouth: Latimer Trend & Company Ltd.
- Kirjonen, J. 1994. Työelämän kehitystrendit. Teoksessa: Ikääntyminen ja työ. Työterveyslaitos. Juva: WSOY.
- Kvale, S. 1996. Interviews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing. London: SAGE Publications, Inc.
- Laitinen, R. 1994. Henkilöstöpolitiikan murros ja ikääntymisen haasteet. Teoksessa: Ikääntyminen ja työ. Työterveyslaitos. Juva: WSOY.
- Lull, J. 1995. Media, communication, culture. A Global Approach. Cambridge: Polity Press.
- Macdonald, K. & Tipton, C. Using documents. Teoksessa: Gilbert, N. (ed.) 1996. Researching Social Life. London: SAGE Publications, Ltd.
- Malassu, P-L, Ruth, J-E. & Saarenheimo, M. 1988. Vanhuus kehitysvaiheena. Teoksessa: Niemelä, P. & Ruth, J-E. (toim.). Ihmisen elämänkaarri. Keuruu: Otava.
- Mitteness, L. S. & Barker, J. C. 1994. Managing large projects. Teoksessa: Gubrium, J. F. & Sankar, A. (eds.) Qualitative Methods in Aging Research. London: SAGE Publications, Inc.
- Moody, H. R. 1998. Aging - Concepts & Controversies. London: Pine Forge Press.
- Myyrä, J. 1988. Keski-iän kehitystehtävät. Teoksessa: Niemelä, P. & Ruth, J-E. (toim.). Ihmisen elämänkaarri. Keuruu: Otava.

- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa: Mäkelä, K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Painokaari Oy.
- Niiniluoto, I. 1994. Järki, arvot ja välineet. Kulttuurifilosofisia esseitä. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Niinistö, L. 1993. Vanhusten kaltoinkohtelu. Teoksessa: Tilvis, R. & Sourander, L. Geriatria (toim.). Kustannus Oy Duodecim. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Nurmi, T., Rekiaro, I. & Rekiaro, P. 1997. Sivistyssanakirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Perlmutter, M. 1988. Cognitive potential throughout life. Teoksessa: Birren, J. E. & Bengtson V. L. (eds.). Emergent Theories of Aging. New York: Springer Publishing Company, Inc.
- Pietarinen, J. 1991. Tiede moraalifilosofian valossa. Teoksessa: Löppönen, P., Mäkelä, P. H. & Paunio, K. (toim.) Tiede ja etiikka. Juva: WSOY.
- Pietilä, K. & Sondermann, K. 1994. Sanomalehden yhteiskunta. Jyväskylä: Vastapaino.
- Reeves, B. & Nass, C. 1996. The media equation. How People Treat Computers, Television, and New Media Like Real People and Places. Melbourne: CSLI Publications.
- Rubinstein, R. L. 1994. Proposal writing. Teoksessa: Gubrium, J. F. & Sankar, A. (eds.) Qualitative Methods in Aging Research. London: SAGE Publications, Inc.
- Ruth, J-E. & Ruoppila, I. 1983. Psyykkiset vanhenemismuutokset ja vanhuuden kokeminen. Teoksessa: Ruth, J-E. & Heikkinen, E. (toim.) Vanhuus Suomessa. Espoo. Teoksessa: Myyrä, J. 1988. Keski-iän kehitystehävät. Teoksessa: Niemelä, P. & Ruth, J-E. Ihmisen elämänkaari. Keuruu: Otava.

- Ruth, J-E. & Siltala, P. 1988. Kuoleman kohtaaminen. Teoksessa: Niemelä, P. & Ruth, J-E. (toim.). Ihmisen elämänkaari. Keuruu: Otava.
- Saarenheimo, M. 1997. Jos etsit kadonnutta aikaa. Diskurssianalyttinen väitöskirja. Tampere: Vastapaino.
- Sidell, M. 1994. Death, dying and bereavement. Teoksessa: Bond, J., Coleman, P. & Peace, S. Ageing in Society. London: SAGE Publications, Ltd.
- Strauss, A. 1989. Qualitative analysis for social scientists. New York: Cambridge University Press.
- Strauss, A. & Corbin, J. Basics of Qualitative Research. Grounded theory procedures and techniques. London: SAGE Publications, Inc.
- Summa, H. 1989. Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Teknillinen korkeakoulu. Espoo: TKK Offset.
- Suutama, T., Ruoppila, I. & Laukkanen, P. 1999. Iäkkäiden henkilöiden toimintakyvyn muutokset. Havainnot ja Ikivihreät-projektin 8-vuotisesta seuruututkimuksesta. Helsinki: Kela - sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 42.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Tesch, R. 1990. Qualitative Research: analysis types and software tools. New York: Falmer Press.
- Tilvis, R. & Jylhä, M. 1993. Vanhusten terveys ja hoidon tarve. Teoksessa: Tilvis, R. & Sourander, L. (toim.) Geriatria. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Tommila, P. 1980. Mittaavat menetelmät lehdistöhistorian tutkimuksessa. Teoksessa: Suomen sanomalehdistön historiaa. (SSLH) Lehdistöhistoriallisia tutkimuksia 2. Julkaisuja N:O 16. Helsingin yliopiston monistuspalvelu.

Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Kasvatus. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja, 22, 5-6, 931-392, 394.

Uutela, A., Palosuo, H. & Haukkala, A. 1994. Vanhenemiseen liittyvät mielikuvat. Teoksessa: Uutela, A. & Ruth, J-E. Muuttuva vanhuus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Valtonen, S. 1998. Hyvä, paha media. Teoksessa: Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. (toim.) Media-analyysi. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Van Dijk, T. A. (toim.) 1985. Introduction: Discourse analysis as a new cross-discipline. Teoksessa: Van Dijk, T. A. Handbook of Discourse Analysis. Vol. 1. Disciplines of Discourse. London: Academic Press.

Vanhustyön koulutusryhmän mietintö 1981:71. Komiteamietintö. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Väliverronen, E. 1998. Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa: Kantola, A., Moring, I. & Väliverronen, E. (toim.) Media-analyysi. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Wahlström, J. 1992. Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeutisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Yläanne, K. 1999. Tiedonanto. Helsinki: Ilta-Sanomien toimitus.